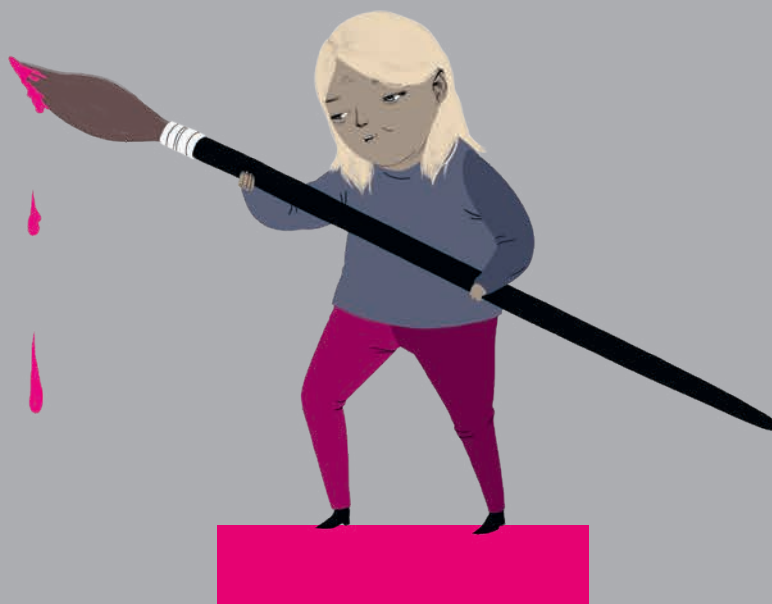

Folk—
bildnings
—rådet

Folkbildningsrådets samlade bedömning

Folkbildningens betydelse för samhället **2017**

Förord

STATENS STÖD TILL FOLKBILDNINGEN är omfattande. Under 2017 avsatte regeringen 3,7 miljarder kronor i ett generellt folkbildningsanslag och därutöver ytterligare medel för särskilda folkbildningsinsatser, regeringsuppdrag och projektmedel.

Folkbildningsrådets myndighetsansvar innebär att fördela de statliga medlen till studieförbund och folkhögskolor och att följa upp och utvärdera hur de används. Utgångspunkter för arbetet är de fyra syften som formulerats för folkbildningsanslaget:

- **Demokratisyftet** – statens medel ska stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin
- **Påverkanssyftet** – statens medel ska bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen
- **Utbildnings- och bildningssyftet** – statens medel ska bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället
- **Kultursyftet** – statens medel ska bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Syftena ringar in hur regeringen ser på folkbildningens samhällsbetydelse.

Folkbildningsrådet ska varje år lämna till regeringen en samlad bedömning av hur de fyra syftena med statsbidraget har uppnåtts. Har medlen använts så att syftena uppfyllts? På vilka sätt i så fall? Finns brister – områden där folkbildningen behöver stärka sina insatser? Var finns anledning för studieförbund och folkhögskolor att tänka nytt och prioritera om?

I rapporten väger Folkbildningsrådet samman resultaten av den uppföljning, utvärdering och de särskilda studier som genomförts under året, tillsammans med forskningsrapporter och andra externa underlag. Resultaten tolkas med utgångspunkt dels i en omvärldsanalys, dels i de resultatindikatorer som regeringen anger i budgetpropositionen för 2017.

Folkbildningens betydelse i samhället kan också ses som en årsbok över folkbildningen som samhällssektor, där studieförbundens och folkhögskolornas betydelse för det svenska, demokratiska samhällsbygget görs synlig och analyseras.

I årets rapport har vi kompletterat bilden genom att be fyra personer skriva om hur de uppfattar att folkbildningen svarar upp mot statens fyra syften.

Stockholm den 22 mars 2018

Maria Graner

Generalsekreterare

Folkbildningsrådet

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	5
Demokratisyftet	10
Många deltagare – många olika grupper	11
Möten och uppdelning mellan deltagarna	16
Pedagogik och pedagoger med demokratiska redskap	18
<i>Maria Wetterstrand om demokratisyftet</i>	21
Påverkanssyftet	22
Folkbildningen täcker hela Sverige	23
Nya deltagare för ökad mångfald	28
Folkbildningen och civilsamhället	31
<i>Pa Modou Badjie om påverkanssyftet</i>	34
Utbildnings- och bildningssyftet	36
Mest till dem som behöver det mest?	37
Med folkhögskolan mot vidare studier	38
Starkare förutsättningar på arbetsmarknaden	41
Komma igång och komma vidare	42
Folkbildning och regional kompetensförsörjning	43
<i>Sverker Sörlin om utbildnings- och bildningssyftet</i>	45
Kultursyftet	46
Mångas kultur	47
Mångfaldig kultur?	49
Kultur i hela landet	51
Eget deltagande och deltagarkultur	53
<i>Susanna Alakoski om kultursyftet</i>	55
Tabellbilaga	56
Referenser	74

Sammanfattning

I RAPPORTEN *Folkbildningens betydelse för samhället – Folkbildningsrådets samlade bedömning 2017* presenterar och analyserar Folkbildningsrådet de delar av studieförbundens och folkhögskolornas verksamheter som finansieras med det statliga folkbildningsanslaget. Även folkbildningens särskilda folkbildningsinsatser, regeringsuppdrag och projektmedel ingår.

Folkbildningens verksamhet 2017 relateras till vart och ett av de fyra syften för stödet till folkbildningen som staten har formulerat.

Demokratisyftet – stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin

Folkbildningsrådet menar att omfattningen och mångfalden i verksamheterna ger folkbildningen unika förutsättningar att erbjuda mötesplatser och därigenom stärka, stabilisera och utveckla demokratin. Särskilt behöver jämlika möten mellan människor från olika länder skapas. I det arbetet är folkbildningens pedagoger, deras kompetens och tillgång till kompetensutveckling, centrala.

Många deltagare – många olika grupper

Folkbildningen samlade under 2017 nästan 1 miljon människor i studiecirklar, annan kulturverksamhet och folkhögskolornas långa kurser, och nästan 20 miljoner deltagare i kulturprogram. Kvinnorna är i majoritet i de flesta arrangemangen. Åldersfördelningen är olika, med en stor andel ungdomar i folkhögskolans allmänna kurser, högre medelålder i särskild kurs och en dryg tredjedel ålderspensionärer bland cirkeldeltagarna. Inom folkhögskolans allmänna kurser är andelarna utrikes födda och deltagare med funktionsnedsättning större än i andra delar av folkbildningen.

Möten och uppdelning mellan deltagarna

Könsfördelningen, deltagarnas ålder, andelen utrikes födda deltagare och andelen deltagare med funktionsnedsättning varierar stort mellan olika studieförbund och olika folkhögskolor. Det innebär på många håll att deltagare med olika erfarenheter och förutsättningar blandas.

I andra verksamheter sker en uppdelning och resultatet blir mer homogena grupper. Under 2017 var nästan hälften av alla studiecirklar enkönade och i två tredjedelar av cirkelarna var inrikes och utrikes födda deltagare skilda åt. Inom folkhögskolan skiljer sig deltagargrupperna mellan internat och externat, och mellan filial och huvudskola.

Pedagogik och pedagoger med demokratiska redskap

Under 2017 hade 59 procent av lärarna i de långa kurserna lärarexamen. Det innebär att andelen lärar-

utbildade har sjunkit med 5–7 procent jämfört med året innan. Samtidigt leder förändrade deltagargrupper till ökad arbetsbelastning och större krav på handledning, individualisering och special- och socialpedagogisk kompetens.

Studieförbunden rapporterade 113 600 cirkelledare, varav 87 procent arbetade ideellt.

Påverkanssyftet – bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen

Folkbildningsrådet konstaterar att samverkan med det civila samhället gör att folkbildningen kan nå ut i hela landet och på så sätt bidra till ett Sverige som håller samman. Studieförbund och folkhögskolor är djupt engagerade i de människor som kommer nya till Sverige. Som en del i sitt mångfaldsuppdrag behöver studieförbund och folkhögskolor intensifiera sitt arbete med att nå deltagare som inte tidigare deltagit i folkbildning, som inte är föreningsaktiva, och de som lever under svaga socioekonomiska villkor i landets marginaliserade stadsdelar.

Folkbildningen täcker hela Sverige

De 154 folkhögskolorna – med tillhörande filialer – erbjöd långa folkhögskolekurser i 140 av landets kommuner hösten 2017. Drygt hälften av alla långkursdeltagare återfanns i landets storstäder, större städer och i kommunerna runtomkring dessa. Här fanns också drygt 60 procent av cirkeldeltagarna. Studieförbunden erbjuder cirkelverksamhet i alla kommuner – inklusive i de kommuner som inte ger bidrag till studieförbunden – och samlar störst andel deltagare i förhållande till befolkningen på landsbygden och på mindre orter.

I de marginaliserade stadsdelar som ingår i Folkbildningsrådets studie deltog 9 procent av befolkningen i studieförbundens verksamheter 2015, jämfört med 11 procent i befolkningen totalt. I dessa områden var andelen deltagare med kort utbildning, låg inkomst och som var födda utanför Europa jämförelsevis stora.

Nya deltagare för ökad mångfald

Många av studieförbundens deltagare återkommer år efter år. Men folkbildningen behöver nå även nya deltagare. I studien *Folk utanför folkbildningen* identifieras grupper som studieförbunden har jämförelsevis svårt att engagera: personer som inte är föreningsaktiva; ensamstående kvinnor med barn; boende i storstäderna (Stockholm, Göteborg och Malmö) och deras förorter (framför allt män och ålderspensionärer);

personer med kort formell utbildning, respektive låg inkomst (medelålders män, kvinnor äldre än 65 år).

Folkbildningen möter människor som kommer nya till Sverige: från start när de söker asyl, under etableringsperioden och åren därefter. De särskilda insatserna *Vardagssvenska* och *Svenska från dag ett* riktas till människor som söker asyl i Sverige. Under 2017 hade verksamheterna totalt nästan 51 000 deltagare, de allra flesta i studieförbundens regi. *Etableringskurs på folkhögskola* är en insats som kan ingå i Arbetsförmedlingens etableringsplan. Under 2017 deltog 5 350 personer.

Folkbildningen och civilsamhället

Folkbildningens samverkan med det civila samhället omfattar tusentals organisationer. Av studieförbundens verksamheter genomförs 83 procent tillsammans med andra organisationer, en ökning från 74 procent 2012. Av landets 154 folkhögskolor har 112 folkrörelser eller andra organisationer som huvudmän.

Utbildnings- och bildningssyftet – bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället

Folkbildningen är en förutsättning för att en hög bildnings- och utbildningsnivå ska kunna upprätthållas i landet. Varje studieförbund och folkhögskola behöver arbeta aktivt för att nå deltagare med kort utbildning. Det stärkande och studiemotiverande arbetet är en av folkbildningens styrkor, med betydelse både för deltagares övergång till annan utbildning och till arbetsmarknaden.

Mest till dem som behöver det mest?

Studieförbund och folkhögskolor tillför samhället hundratusentals tillfällen till studier och bildning varje år. Deltagarnas utbildning varierar i olika verksamheter; kortast utbildning har i allmänhet deltagarna i allmän kurs, längst utbildning har cirkeldeltagarna.

Med folkhögskolan mot vidare studier

Studiemotiverande folkhögskolekurs riktas till deltagare som varken har gymnasieexamen eller behörighet till högskolan. Sedan starten har cirka 29 000 personer deltagit. Av dessa går 25–40 procent vidare till allmän kurs, och sedan 2010 har 1 565 deltagare fått behörighet för högskolestudier.

Drygt 5 455 folkhögskoledeltagare sökte, och 3 250 antogs, till högskolan under 2017. Många kom från allmän kurs, som är den formellt behörighetsgivande kurstypen inom folkhögskolan. Under året utfärdade folkhögskolorna nästan 1 800 intyg om formell behö-

righet till högskolan och 420 intyg om behörighet för studier vid yrkeshögskolan.

Även många deltagare från särskild kurs går vidare vid högskolan, framför allt bland dem som studerat inom ämnesområdena *Hälso- och sjukvård* och *Konst och media*.

Behoven av studie- och yrkesvägledning har ökat och förändrats under senare år. Framför allt deltagarna i allmän kurs behöver allt mer kurativt, studieekonomiskt och socialt stöd.

Starkare förutsättningar på arbetsmarknaden

Folkhögskolans yrkesutbildningar, yrkeskurser inom bristyrken, kurser inom yrkeshögskolan och matchningsinsats är insatser som på olika sätt syftar till att stärka deltagarnas förutsättningar på arbetsmarknaden. Bristyrkeskurserna och matchningsinsatsen är statligt initierade och finansierade satsningar.

Komma igång och komma vidare

Folkhögskolan fungerar som en andra chans för ungdomar som varken arbetar eller studerar. Detta framhålls både i en rapport från OECD och av samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar. Många deltagare berättar om hur de under sin tid vid folkhögskola fått lust och motivation till fortsatta studier.

Folkbildning och regional kompetensförsörjning

Trots att regeringen framhåller att folkbildningen bör tas tillvara som en resurs i det regionala kompetensförsörjningsarbetet verkar inte studieförbund och folkhögskolor uppmärksammas i landets regionala kompetensplattformar.

Kultursyftet – bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet

Folkbildningsrådet konstaterar att folkbildningen är landets största kulturarena, som skapar förutsättningar för möten och delaktighet i kulturlivet i hela landet. Folkbildningen uppmärksammas i samtliga kulturplaner 2017. Samtidigt behöver studieförbund och folkhögskolor arbeta mer aktivt för att även i de kulturinriktade verksamheterna skapa möten mellan deltagare som är födda i Sverige och dem som är födda i andra länder. Folkbildningens kulturinriktade verksamheter behöver i högre grad riktas mot grupper i befolkningen som mer sällan än andra deltar i kultur.

Mångas kultur

Inom de flesta studieförbunden var kulturen, i bred mening, den enskilt största verksamheten under 2017, med 790 000 cirkeldeltagare och cirka 20 miljoner

deltagare i kulturprogram.¹ Även inom folkhögskolan är kulturverksamheterna omfattande.

Musikområdet har en särställning inom både folkhögskolor och studieförbund, med särskilt många deltagare och arrangemang.

Mångfaldig kultur?

Kultursektorn är i flera avseenden homogen när det gäller produktion, organisation och publik. Även inom folkbildningen är andelen utrikes födda deltagare mindre i de kulturinriktade studiecirkelarna och folkhögskolekurserna jämfört med i övriga verksamheter.

Kultur i hela landet

I och med att folkbildningen är verksam i hela landet finns även folkbildningens kulturarrangemang överallt. Mest kulturverksamhet – störst volym – erbjuder studieförbunden i och omkring storstäderna och de större städerna. I relation till befolkningsstorleken är tillgången till studieförbundens kultur störst på landsbygden.

Flest deltagare i folkhögskolans kulturprogram finns i landets tätorter, och flest deltagare i de långa kurserna med estetiskt inriktning finns i större städer och tätorter, det vill säga utanför storstadsområdena.

Eget deltagande och deltagarkultur

Deltagande i folkbildningens kulturprogram ger kunskap och nya perspektiv, skapar samhällsengagemang och påverkansmöjligheter och inbjuder till kreativitet och eget skapande.

Budgetpropositionens resultatindikatorer

Folkbildningsrådets samlade bedömning ska enligt regeringens riktlinjer innehålla ett antal resultatindikatorer som anges i budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1). Dessa uppgifter sammanfattas nedan:

- Antalet folkhögskolor och studieförbund i landet: 154 folkhögskolor, 10 studieförbund
- Fördelning av folkhögskolor och studieförbund i landet:
 - Långa folkhögskolekurser erbjuds i 140 av landets kommuner 2017
 - Studieförbunden erbjuder cirkelverksamhet i alla kommuner: Fem studieförbund i fler än 250 kommuner, övriga fem studieförbund i 220/194/164/150/97 kommuner vardera

1 Avser deltagare, ej unika personer.

- Deltagare i folkhögskolekurs höstterminen 2017 efter ålder och kön:²
 - Allmän kurs: 54 procent kvinnor/6 912 deltagare; 46 procent män/5 780 deltagare; medelålder samtliga: 28 år
 - Särskild kurs: 65 procent kvinnor/11 738 deltagare; 35 procent män/6 318 deltagare; medelålder samtliga: 37 år
- Unika studiecirkeldeltagare 2017 efter ålder och kön:
 - 62 procent kvinnor/431 482 kvinnliga cirkeldeltagare
 - 38 procent män/267 274 manliga cirkeldeltagare
 - Båda könen: <25 år: 14 procent; 25–44 år: 24 procent; 45–64 år: 25 procent; >64 år: 37 procent.
- Andel utrikes födda deltagare i folkhögskolans långa kurser och i studiecirklar:
 - Allmän kurs: 43 procent
 - Särskild kurs: 15 procent
 - Studiecirklar: 20 procent
- Andel deltagare med funktionsnedsättning i långa kurser och i studiecirklar:
 - Allmän kurs: 33 procent
 - Särskild kurs: 13 procent
 - Studiecirklar: 7 procent
- Antal asylsökande och nyanlända som bor i anläggningsboende som deltagit i särskilda folkbildningsinsatser:³
 - Studieförbund, Vardagssvenska: 19 720
 - Studieförbund; Svenska från dag ett: 28 594
 - Folkhögskola, Svenska från dag ett: 2 665 (varav 2 559 deltagare i långa kurser och 106 deltagare i korta kurser)
- Andel deltagare utan gymnasieutbildning (dvs. med högst grundskola/motsvarande):
 - Allmän kurs: 58 procent
 - Särskild kurs: 15 procent
 - Studiecirklar: 20 procent
- Antal utfärdade intyg om grundläggande behörighet bland deltagare på folkhögskolans långa kurser 2017: 1 796
- Antal utfärdade intyg om avslutad eftergymnasial yrkesutbildning på särskild kurs 2017: 1 099
- Antal deltagare i folkhögskolors och studieförbunds kulturprogram samt andel kvinnor respektive män:⁴
 - Folkhögskola: 234 100 deltagare; 55 procent kvinnor/45 procent män
 - Studieförbund: 19 799 200 deltagare; 55 procent kvinnor/45 procent män.

² Uppgifterna avser unika deltagare.

³ Uppgifterna avser unika deltagare per arrangemangstyp.

⁴ Avser deltagare, ej unika personer.

Demokratisyftet

Folkbildningen når stora delar av den vuxna befolkningen och skapar forum för människors politiska, sociala och ideella engagemang. Samtidigt är studieförbundens och folkhögskolornas arbetsformer demokratiska och de syftar till att stärka människors vilja och drivkrafter. Folkbildningen fungerar på så sätt som ett kitt som håller samman, stärker och utvecklar det svenska samhället och demokratin.

FOLKBILDNINGSRÅDETS BEDÖMNING

I **STUDIEFÖRBUNDENS** cirklar och annan folkbildningsverksamhet och i folkhögskolornas långa kurser samlades under 2017 nästan en miljon deltagare i olika åldrar, av olika kön och med olika bakgrund, förutsättningar och erfarenheter. Den omfattande verksamhet som pågår varje dag året om, de hundratusentals människor som man för samman i samtal, ger studieförbund och folkhögskolor unika förutsättningar att bidra till att stärka, stabilisera och utveckla demokratin.

För många av folkbildningens deltagare sker lärandet ihop med människor som man känner eller delar erfarenheter och intressen med. I sådana sammanhang fungerar folkbildningen sammanbindande; den stärker deltagarnas identitet och därmed också deras självkänsla. Sammanhållningen inom cirkeln eller kursen fungerar som ett stöd som ger deltagarna kraft att öppna sig mot samhället.

Samtidigt ska folkbildningen sträva efter att perspektiv möts och idéer utmanas. Avstånd mellan människor och grupper ska överbryggas och otraditionella möten skapas. Därför behöver den uppdelning som sker inom delar av folkbildningen utmanas. Heterogena miljöer fungerar inkluderande; de rymmer fler än dem som identifierar sig med gruppen. Särskilt viktigt är det att skapa fler mötesplatser mellan deltagare som är födda i olika länder.

Oavsett om det rör sig om folkhögskolekurser, studiecirklar eller kulturprogram innebär folkbildning att människor möts under jämlika former, visar varandra och varandras åsikter respekt, söker kunskap med ifrågasättande och sakligt prövande metoder, blir lyssnade på och uppmuntras till ett aktivt medborgarskap.

Det gör att folkbildningens pedagoger är centrala. Folkbildningens metodik och pedagogik vilar på cirkelledarnas och folkhögskollärarnas kompetens. Cirkelledarutbildning, som säkrar cirkelledarnas folkbildningspedagogiska kunnande, behöver därför vara ett prioriterat område i studieförbundens kvalitetsarbete. I takt med att lärarrollen förändras behöver varje folkhögskola arbeta strategiskt för att säkerställa att lärarna har relevant kompetens och utrymme för kompetensutveckling.

Den nergång i andelen lärare med lärarexamen som noteras under det senaste året bör uppmärksammas och följas upp.

Många deltagare – många olika grupper

Mer än en miljon deltagare

Folkbildningen engagerar en stor del av den vuxna befolkningen varje år. Sammantaget deltog nästan en miljon deltagare i folkhögskolornas långa kurser och studieförbundens cirklar och annan folkbildningsverksamhet under 2017. Om man inkluderar kulturprogrammen och folkhögskolornas korta kurser blir antalet mångdubbelt större.⁵

Särskilda folkbildningsinsatser, regeringsuppdrag och projektmedel

Vid sidan av den verksamhet som finansieras via folkbildningsanslaget rapporterade studieförbund och folkhögskolor tusentals deltagare inom ramen för sina regeringsuppdrag inom etableringsområdet och de särskilda folkbildningsinsatserna med asylsökande 2017:⁶

Studieförbunden:

- 19 720 deltagare i *Vardagssvenska*
- 28 594 deltagare i *Svenska från dag ett*

Folkhögskolorna:

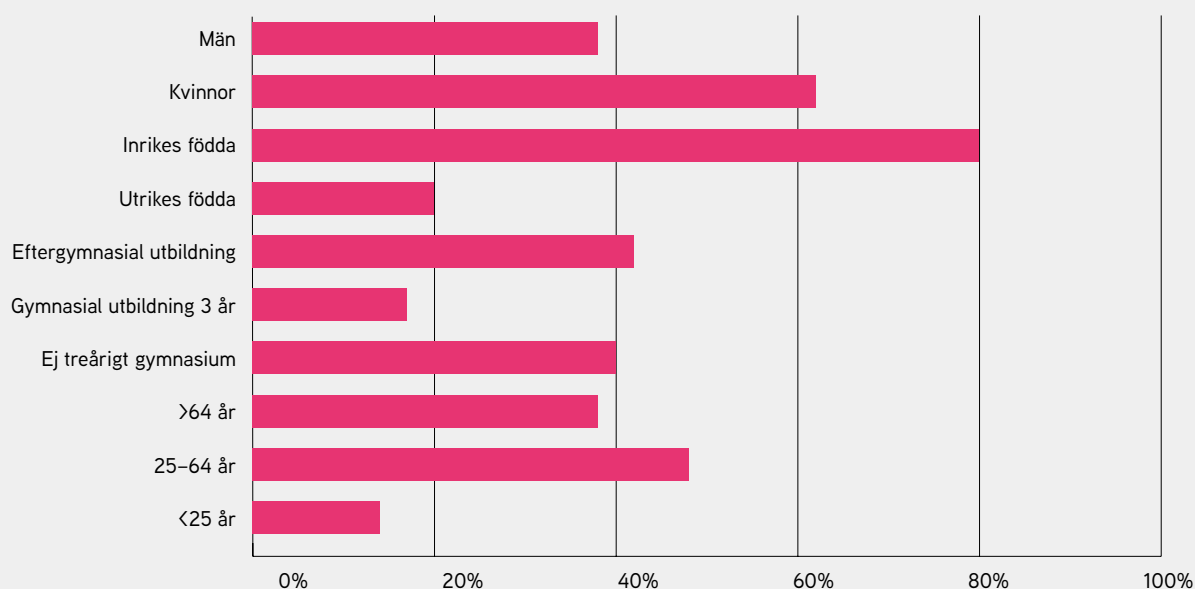
- 2 665 deltagare i *Svenska från dag ett*⁷
- 5 352 deltagare i *Etableringskurs vid folkhögskola*
- 3 829 deltagare i *Studiemotiverande folkhögskolekurs*

(Se tabellbilaga: *Tabell 1: Folkhögskolornas och studieförbundens deltagare 2015–2017. Per verksamhetsform och kursstyp. Antal.*)

Könsfördelning och jämställdhetsintegrering

Inom folkbildningen är kvinnorna fler än männen, precis som inom andra former av vuxenutbildning.⁸

- 5 I den följande texten om folkbildningens deltagare redovisas i första hand uppgifter från studieförbundens och folkhögskolornas deltagarrapporter, dvs. unika personer. Om det är grupp-rapporterade deltagare som avses så markeras detta i texten.
- 6 Uppgifter för de båda asylverksamheterna avser unika deltagare i varje arrangemangstyp.
- 7 Varav 2 559 deltagare i långa kurser och 106 deltagare i korta kurser.
- 8 Enligt Skolverkets statistik var nästan 62 procent av Komvux deltagare kvinnor 2016, med en lägre andel på grundläggande nivå än på gymnasial nivå. Det innebär att andelen kvinnor inom Komvux minskat med drygt 2 procentenheter sedan 2012. *Deltagare – Riksnivå. Tabell 3 A: Elever kalenderåren 2009–2016.*)

DIAGRAM 1.**Cirkeldeltagare 2017. Andelar (procent).**

Könsfördelningen har sett ungefär likadan ut under åtminstone de senaste tio åren, med undantag för inom allmän kurs. Här har kvinnornas andel minskat under senare år.

Kvinnorna i majoritet inom folkhögskolan

Höstterminen 2017 var kvinnorna flest inom alla folkhögskolans kurstyper och inom kulturprogrammen:

- 54 procent av deltagarna i allmän kurs (56 procent 2014)
- 65 procent av deltagarna i särskild kurs
- 61 procent av deltagarna i korta kurser
- 55 procent av deltagarna i kulturprogram.

I de studiemotiverande folkhögskolekurserna, etableringskurserna och insatsen *Svenska från dag ett* var däremot männen i majoritet 2017. De utgjorde 60 procent av de yngre deltagarna i de studiemotiverande kurserna och 44 procent av de äldre, 54 procent av deltagarna i etableringskurserna, och 66 procent i *Svenska från dag ett*.⁹

⁹ Studiemotiverande folkhögskolekurs och etableringskurs på folkhögskola presenteras senare i texten, under rubrikerna *Studiemotiverande folkhögskolekurs en nystart för många*, respektive *Ny i Sverige – folkbildning från asylprocess och etableringsfas till vardag*.

(Se tabellbilaga: *Tabell 2. Deltagare i folkhögskolans långa kurser höstterminen 2017. Kön, ålder och utrikes/inrikes födda. Andel (procent).*)

Fler kvinnor än män i studieförbundens verksamheter

Av studieförbundens deltagare är 64 procent kvinnor:

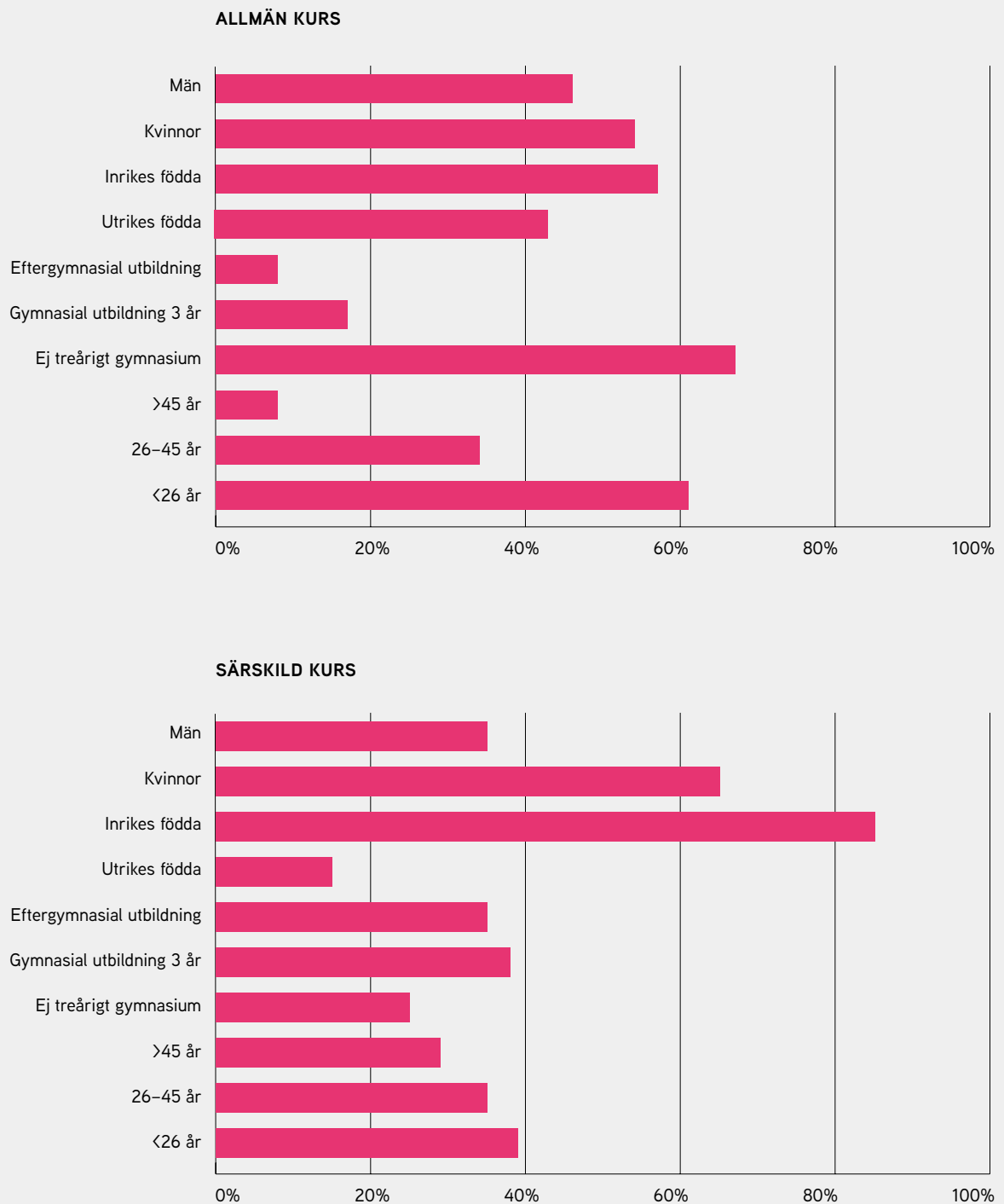
- 62 procent av deltagarna i studiecirkel
- 65 procent av deltagarna i annan folkbildningsverksamhet
- 55 procent av deltagarna i kulturprogram.¹⁰

Ungefär 35 procent av deltagarna i studieförbundens insatser i *Vardagssvenska* och *Svenska från dag 1* var kvinnor 2017 – en andel som har ökat från cirka 23 procent 2015.¹¹

(Se tabellbilaga: *Tabell 3. Deltagare i studiecirkel 2017. Kön, ålder och utrikes/inrikes födda. Andel (procent).*)

¹⁰ Siffran för kulturprogram avser gruppproporterade deltagare, inte unika personer.

¹¹ Studieförbundens särskilda verksamhet med asylsökande *Vardagssvenska* och *Svenska från dag ett*, och folkhögskolornas verksamhet inom *Svenska från dag ett*, presenteras senare i texten, under rubriken *Ny i Sverige – folkbildning från asylprocess och etableringsfas till vardag*.

DIAGRAM 2.**Folkhögskolans deltagare 2017. Allmän och särskild kurs. Andelar (procent).**

Jämställdhetsintegrering i folkbildningen – JiM 2016–2018

Regeringen har beslutat att Folkbildningsrådet och folkbildningen ska ingå i regeringens utvecklingsprogram *Jämställdhetsintegrering i myndigheter* (JiM) under perioden 2016–2018.

Folkbildningsrådet har presenterat en handlingsplan för folkbildningens och Folkbildningsrådets arbete med jämställdhetsintegrering 2017–2018. I planen identifierades tre utvecklingsområden:

- brist på systematiskt och integrerat jämställdhetsarbete
- könsstereotypa ämnesval
- kvinnor i asyl- och etableringsverksamheter.

På uppdrag av Folkbildningsrådet genomförde Nationella sekretariatet för genusforskning vid Göteborgs universitet en enkätundersökning och en workshopserie under 2017. Workshoparna samlade deltagare från 28 folkhögskolor och 8 av studieförbunden, som arbetade fram mål och åtgärder för att lösa de jämställdhetsbrister som de identifierade i den egna verksamheten eller i samhället. Ytterligare en serie workshopar genomförs 2018.

Alla åldrar – olika åldersfördelning

Många unga inom folkhögskolan

Folkhögskolornas deltagare är i allmänhet yngre än studieförbundens och yngst är deltagarna i allmän kurs:

- Allmän kurs 2017: medelålder 28 år, 54 procent yngre än 25 år, 20 procent äldre än 34 år
- Särskild kurs 2017: medelålder 37 år, 33 procent yngre än 25 år, 42 procent äldre än 34 år.¹²

Sett i ett tioårsperspektiv har deltagarnas medelålder sjunkit i allmän kurs och stigit i den särskilda kursen. Under senare år har dock trenden vänt i allmän kurs och andelen deltagare som är 25 år eller yngre minskar. Sedan 2015 har andelen deltagare i ålder 25–49 år ökat med 2 procent. I särskild kurs har andelen deltagare yngre än 25 år minskat från 50 procent 2007 till 33 procent 2017.

¹² Enligt Skolverkets statistik var medelåldern bland Komvux deltagare 30 år under 2016, dvs. något högre än bland folkhögskolornas deltagare i allmän kurs. Männerna var något yngre än kvinnorna – medelålder 29 år respektive 31 år, och de inrikes födda deltagarna tydligt yngre än de utrikes födda – medelålder 28 år respektive 33 år. (*Komvux – Elever och kursdeltagare – Riksnivå. Tabell 6: Elevernas ålder kalenderåren 2009–2016*)

Efter att Arbetsförmedlingen börjat tillämpa nya anvisningsprinciper har medelåldern bland deltagarna i studiemotiverande folkhögskolekurs höjts ordentligt. Andelen som är äldre än 24 år har ökat från 35 procent 2016 till 51 procent 2017. Av etableringskursernas deltagare är 83 procent äldre än 24 år.

Högre medelålder bland cirkeldeltagarna

Under 2017 var 62 procent av studieförbundens cirkeldeltagare 45 år eller äldre:

- <25 år: 14 procent
- 25–44 år: 24 procent
- 45–64 år: 25 procent
- >64 år: 37 procent.

Jämfört med befolkningen i sin helhet är framför allt andelen som är 65 år eller äldre större bland cirkeldeltagarna: 38 procent/24 procent.¹³ Åldersfördelningen varierar mellan olika grupper. Bland de inrikes födda cirkeldeltagarna utgör t.ex. deltagarna över 64 år den största åldersgruppen, medan den största gruppen bland de utrikes födda deltagarna är 25–44 år.

Deltagarna i annan folkbildningsverksamhet är i allmänhet yngre än cirkeldeltagarna, delvis eftersom den nedre åldersgränsen är lägre.¹⁴

Åldersstrukturen har åtminstone de senaste fem åren varit i princip oförändrad i både studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet.

Allt fler födda i andra länder

Andelen utrikes födda deltagare har under de senaste åren ökat både inom folkhögskolans långa kurser och i studieförbundens studiecirkel. Särskilt påtaglig är ökningen i allmän kurs.

- I folkhögskolans allmänna kurser har andelen utrikes födda deltagare ökat från 35 till 43 procent mellan 2015 och 2017, och här är andelen nu mer än dubbelt så stor som i befolkningen (21 procent).¹⁵ Bland de deltagare som är 25–64 år är de utrikes födda i majoritet.¹⁶

¹³ För att motsvara studiecirkeln åldersgräns på 13 år är befolkningsandelen beräknad på personer som är 13 år eller äldre.

¹⁴ Annan folkbildningsverksamhet genomförs i friare och flexibla former än studiecirkeln. Sammankomsterna kan vara längre och genomföras tätare. Antalet sammankomster kan vara färre, deltagarna kan vara fler, och också yngre. De friare formerna slår igenom i deltagargruppens sammansättning.

¹⁵ För att motsvara åldersgränsen på 18 år för folkhögskolans långa kurser är befolkningsandelen beräknad på personer som är 18 år eller äldre.

- I särskild kurs är andelen utrikes födda 15 procent, dvs. mindre än i befolkningen och oförändrat jämfört med föregående år.
- Bland 2017 års cirkeldeltagare är andelen utrikes födda 20 procent, dvs. motsvarande andelen i befolkningen.¹⁷

Etableringskurser vid folkhögskola och verksamheterna med asylsökande är riktade mot människor som kommer nya till Sverige och som antingen söker asyl här eller har fått uppehållstillstånd och befinner sig i en etableringsfas. I de här verksamheterna är därför alla deltagare utrikes födda.

Arbetsförmedlingens nya anvisningsprinciper för studiemotiverande folkhögskolekurs har slagit igenom även när det gäller deltagarnas födelseland. I de studiemotiverande kurserna utgör de utrikes födda deltagarna 53 procent av samtliga 2017, en andel som ökat från 30 procent året innan.¹⁸

(Se tabellbilaga: *Tabell 4: Andel (procent) inrikes födda och utrikes födda deltagare i studieförbundens studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet 2017, samt i folkhögskolornas långa kurser höstterminen 2017*.)

Jämförelsevis många har en funktionsnedsättning

Inom folkhögskolan finns många deltagare med funktionsnedsättning:

- Allmän kurs: 33 procent deltagare med funktionsnedsättning, 4 280 deltagare
- Särskild kurs: 13 procent deltagare med funktionsnedsättning, 2 422 deltagare.¹⁹

16 Även inom Komvux har andelen utrikes födda ökat tydligt under senare år. Enligt Skolverkets statistik var drygt 46 procent av Komvux deltagare födda utomlands 2016 (genomsnitt, alla nivåer), dvs. en något högre andel än inom folkhögskolans allmänna kurs. Det är en ökning med drygt 2 procent sedan 2015 och med nästan 5 procentenheter sedan 2012. På gymnasial nivå var andelen 35 procent och på grundläggande nivå 94 procent. (*Komvux – Elever och kursdeltagare – Riksnivå. Tabell 3 A: Elever kalenderåren 2009–2016*)

17 För att motsvara studiecirkeln's åldersgräns på 13 år är befolkningsandelen beräknad på personer som är 13 år eller äldre.

18 Inom folkhögskolan finns även gäststuderande, dvs. personer som bor i andra länder och som kommer till Sverige för att studera. Under 2017 deltog ca 375 gäststuderande i folkhögskolans långa kurser.

19 Siffran avser grupprapporterade deltagare, ej unika personer, och inkluderar deltagare med dyslexi.

AKTUELL PROPOSITION SOM BERÖR FOLKBILDNINGEN:

Prop. 2016/17:188. **Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken**

Regeringens proposition *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken* är en del i arbetet för ett mer jämlikt och rättvist samhälle. Propositionen framhåller att funktionshinderspolitiken tar sin utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Människors olika behov och förutsättningar ska inte avgöra möjligheten till delaktighet.

I propositionen lyfts folkhögskolans pedagogik särskilt fram: "Denna pedagogik innebär att personer med funktionsnedsättning får ökad möjlighet att tillägna sig de kunskaper som krävs för godkänt studieresultat."

Sedan 2005 har andelen deltagare med funktionsnedsättning ökat tydligt, i första hand inom allmän kurs – från 26 procent till 33 procent.²⁰

Framför allt är det deltagarna med psykiska eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som blivit fler, både inom allmän och särskild kurs. Inom allmän kurs utgör de här deltagarna 70 procent av alla deltagare med funktionsnedsättning under 2017, jämfört med 62 procent 2014. Inom särskild kurs utgör de 51 procent av samtliga deltagare med funktionsnedsättning 2017, jämfört med 43 procent 2014.

Folkbildningsrådet genomförde en uppföljning av förstärkningsbidraget 2017. I denna är det flera folkhögskolor som menar att även antalet deltagare som har fler än en diagnos har ökat.²¹

20 Folkhögskolorna rapporterar antalet deltagare med funktionsnedsättning till SCB. Till och med 2015 vidarebefordrade SCB dessa uppgifter till Folkbildningsrådet. Från och med 2016 levererar SCB till Folkbildningsrådet måttet *antal deltagare/veckor med deltagare med funktionsnedsättning för vilka förstärkta insatser har gjorts*. (Alla deltagare med funktionsnedsättning har inte behov av förstärkta insatser.)

21 I samband med beslutet om ett nytt bidragssystem för folkhögskolan som trädde i kraft den 1 juli 2017, beslutade Folkbildningsrådets styrelse att genomföra en fördjupad analys av förstärkningsbidraget och dess användning. Uppdraget att utarbeta ett faktaunderlag grund för analysen gavs åt forskarna Per Andersson och Dörte Bernhard vid Linköpings universitet.

Folkhögskolan framstår som en välfungerande utbildningsform för gruppen deltagare med funktionsnedsättning. Detta visas bland annat i rapporter från Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM.²²

Av studieförbundens cirkeldeltagare hade nästan 7 procent någon form av funktionsnedsättning 2017, dvs. en tydligt lägre andel än inom folkhögskolan och en minskning med 11 900 deltagare (0,7 procentenheter) jämfört med 2014.²³ Den statsbidragsberättigade verksamhet som deltagare med funktionsnedsättning deltar i, genomförs till största delarna i samverkan med folkrörelser som är inriktade på funktionsnedsättningar eller som uppsökande verksamhet i studieförbundens egen regi.²⁴

Förstärkningsbidrag och språkschablon

Under 2017 avsatte Folkbildningsrådet cirka 8 procent av statsbidraget till folkhögskolan i ett förstärkningsbidrag för extra lärarinsatser till vissa deltagare med funktionsnedsättning, och cirka 2 procent i s.k. språkschablon för extra lärarinsatser till deltagare med brister i svenska språket. Totalt uppgick dessa medel till cirka 188,7 miljoner kronor.

Folkbildningsrådets uppföljning av förstärkningsbidraget 2017 visade att bidraget i första hand används till stöd för deltagare med neuropsykiatrisk eller psykisk funktionsnedsättning, eller med dyslexi. Skolorna beskriver den extra resursen som mycket betydelsefull även om den i allmänhet ger dålig kostnadstäckning – samtidigt som behoven ökar.

Från statsbidraget till studieförbunden avsattes 8 procent, motsvarande drygt 140,7 miljoner kronor, till ett tillgänglighetsbidrag för personer med funktionsnedsättning och i behov av särskilt stöd.²⁵

²² Se t.ex. SPSM:s *Årsredovisning 2011* och rapporten *Vuxenutbildning för personer med funktionsnedsättning* (2011). I rapporten *Olika tillsammans. En kartläggning av folkhögskolors lärmiljö för deltagare med funktionsnedsättning* (2014) talar forskarna om folkhögskolan som "en sista utpost" för de studiegrupper, i detta fall deltagare med funktionsnedsättning, som inte fått sina studiebehov tillgodosedda i andra utbildningsformer.

²³ Siffran avser grupprapporterade deltagare, ej unika personer.

²⁴ Under Folkbildningsrådets uppföljningsbesök 2017 menade studieförbunden att det sker mer verksamhet med deltagare med funktionsnedsättning än vad som framgår av statistiken. Flera av studieförbunden bedriver även projektverksamhet och uppdragsverksamhet, som inte redovisas som statsbidragsberättigad folkbildning, för den här deltagargruppen.

Möten och uppdelning mellan deltagarna

Uppdelning och blandade grupper i studieförbundens cirklar

Könsfördelningen, deltagarnas ålder, andelen utrikes födda deltagare och andelen deltagare med funktionsnedsättning varierar stort mellan olika studieförbund och olika folkhögskolor. Det innebär på många håll att deltagare med olika erfarenheter och förutsättningar blandas. I andra verksamheter sker en uppdelning och resultatet blir mer homogena grupper.

Olikheter mellan studieförbundens deltagargrupper

Studiecirkelnas sammansättning varierade under 2017 mellan olika studieförbund:

- andelen kvinnliga cirkeldeltagare varierade mellan 46 och 67 procent
- andelen cirkeldeltagare med funktionsnedsättning varierade mellan 0 och 17 procent²⁶
- andelen utrikes födda cirkeldeltagare varierade mellan 9 och 82 procent
- andelen cirkeldeltagare yngre än 25 år varierade mellan 7 och 41 procent
- andelen cirkeldeltagare 65 år och äldre varierade mellan 3 och 54 procent
- andelen cirkeldeltagare utan treårigt gymnasium varierade mellan 17 och 61 procent.

Olika deltagargrupper väljer olika ämnen

Kvinnor och män, i olika åldrar och med olika utbildning, gör också delvis olika ämnesval. Inom exempelvis ämnet *Vävning* finns den största koncentrationen av kvinnliga deltagare – 99 procent av deltagarna är kvinnor, medan *Improvisatorisk musik* är det ämne som tydligast domineras av män – 83 procent manliga deltagare. Den största gruppen unga cirkeldeltagare finns i *Modersmål andra än svenska* (40 procent av

²⁵ Av bidraget ges en miljon kronor till varje studieförbund som ett stöd för att de ska utveckla tillgängligheten i sina verksamheter. Resten av bidraget består av en rörlig del som fördelas mellan studieförbunden efter att de genomfört verksamhet med personer med funktionsnedsättning, där arrangemangen inneburit pedagogiska merkostnader.

²⁶ Under 2017 rapporterade de två största studieförbunden sammanlagt 77 procent av alla cirkeldeltagare med funktionsnedsättning. Övriga studieförbunds andelar uppgick till mellan 0 och 6 procent.

deltagarna) och den största gruppen ålderspensionärer i *Skönlitteratur och svenska* (79 procent av deltagarna). Det ämne med störst andel korttidsutbildade deltagare är *Övrig textilslöjd* (58 procent), med störst andel deltagare med eftergymnasial utbildning *Måleri* (51 procent), med störst andel inrikes födda *Husdjurskötsel* (95 procent) och med störst andel utrikes födda *Svenska som främmande språk* (89 procent).²⁷

Nästan hälften av alla studiecirklar var enkönade: I 26 procent av cirkelarna deltog enbart män, och i 21 procent av cirkelarna enbart kvinnor.

Även inrikes och utrikes födda deltagare deltog ofta i separata arrangemang. I 68 procent av alla cirklar var inrikes och utrikes födda deltagare skilda åt: I 45 procent av alla cirklar fanns enbart inrikes födda deltagare och i 23 procent enbart utrikes födda. I den senare gruppen är viktigt att vara medveten om att de utrikes födda i sig inte utgör en homogen grupp. Här ingår deltagare från olika länder och kulturer, med olika språk och olika religiös tillhörighet. Detta beskrivs t.ex. i rapporten *Cirkeldeltagare från andra länder*.

(Se tabellbilaga: *Tabell 5. Vanligaste ämnesval i studiecirkel inom olika deltagargrupper. SUN-nivå 4. Andel (procent).*)

Föreningsanknutet utbud – homogena studiecirklar?

Rapporten *Folk utanför folkbildningen* visar att sambanden mellan föreningsaktivitet och cirkeldeltagande är starka, och lyfter med utgångspunkt i detta frågan om hur studiecirkelarna fungerar som mötesplatser: Människor som är aktiva inom föreningslivet har sökt sig dit utifrån sina behov och intressen. I föreningarna finner man likasinnade. När studieförbunden hämtar sina deltagare inom föreningslivet kan detta innebära att man i första hand stärker den gemenskap som redan finns bland föreningarnas medlemmar, och i mindre utsträckning bidrar till nya möten?

Uppdelning och blandade grupper inom folkhögskolan

Folkhögskolorna fungerar på många sätt som smältdegler, som samlar deltagare med olika bakgrund, förutsättningar och erfarenheter. Det studiesociala samspelet mellan olika deltagare – de möten som skapas – är en viktig del i folkhögskolans pedagogik.

Variationer inom allmän och särskild kurs

Samtidigt sker också en uppdelning mellan olika deltagargrupper.

De allmänna kursernas deltagarsammansättning varierar under 2017 mellan enskilda folkhögskolor:

- andelen kvinnliga deltagare varierar mellan 16 och 97 procent²⁸
- andelen deltagare med funktionsnedsättning varierar mellan 0 och 97 procent²⁹
- andelen utrikes födda deltagare varierar mellan 0 och 100 procent³⁰
- andelen deltagare yngre än 25 år varierar mellan 0 och 94 procent
- andelen deltagare 65 år och äldre varierar mellan 0 och 99 procent
- andelen deltagare som saknar treårigt gymnasium varierar mellan 32 och 96 procent.

Även deltagarna i särskild kurs ser olika ut vid olika folkhögskolor:

- andelen kvinnliga deltagare varierar mellan 18 och 100 procent
- andelen deltagare med funktionsnedsättning varierar mellan 0 och 100 procent
- andelen utrikes födda deltagare varierar mellan 0 och 100 procent
- andelen deltagare yngre än 25 år varierar mellan 0 och 88 procent
- andelen deltagare 65 år och äldre varierar mellan 0 och 96 procent
- andelen deltagare som saknar treårigt gymnasium varierar mellan 3 och 96 procent.

(Se tabellbilaga: *Tabell 6. Största och minsta andel (procent) av specificerade deltagargrupper vid folkhögskolor höstterminen 2017 och studieförbunden 2017, samt median. Per verksamhetsform och kursstyp.*)

28 Vid en dryg tredjedel av folkhögskolorna (55 skolor) var männen i majoritet i de allmänna kurserna 2017, och vid 8 folkhögskolor var de flest i särskild kurs. Det betyder att antalet skolor med manlig majoritet i de långa kurserna minskar.

29 12 folkhögskolor rapporterade inga deltagare med funktionsnedsättning i allmän kurs 2017.

30 Vid 7 folkhögskolor var mindre än 10 procent av deltagarna i allmän kurs utrikes födda under 2017, jämfört med vid 71 folkhögskolor i särskild kurs. Vid 45 folkhögskolor var mer än 50 procent av deltagarna i allmän kurs utrikes födda, jämfört med vid 7 folkhögskolor i särskild kurs.

27 Avser cirkelämnen som omfattar minst 100 000 studietimmar.

Deltagargrupper på internat

96 av folkhögskolorna erbjöd internatplatser för deltagare i långa kurser hösten 2017, dvs. möjligheter för deltagarna att bo på skolan under terminerna. De flesta av dessa skolor finns på landsbygden. Ungefär hälften av deltagarna vid internatskolorna bor på internat och vanligast är det inom allmän kurs. Ungefär 15 procent av alla deltagare i särskild kurs bor på internat, jämfört med 9 procent inom allmän kurs.³¹

Av de deltagare som läser allmän kurs och som bor på internat är en jämförelsevis stor andel män, inrikes födda eller har en funktionsnedsättning. Liknande men inte lika markerade mönster syns bland deltagare i särskild kurs, men här slår även utbildningsbakgrunden igenom. Andelen på internat som har kort utbildning är liten, medan andelen med treårig gymnasieutbildning är jämförelsevis stor.

Utrikes födda deltagare på filial

Folkbildningsrådet genomförde hösten 2017 en enkätundersökning som handlade om folkhögskolornas filialer och utlokaliserade verksamheter.³² 141 av 154 folkhögskolor besvarade enkäten. Av dessa var det 83 skolor som rapporterade att de hade filialer i samma kommun som huvudskolan eller i andra kommuner. Totalt 163 filialer rapporterades.

Allmän och särskild kurs finns vid landets samtliga folkhögskolor och förekom också vid flest filialer – på 57 respektive 70 platser. Sammantaget var dock de kurstyper som riktas till utrikes födda deltagare vanligast, dvs. etableringskurs vid folkhögskola, svenska från dag ett och SFI. Tillsammans återfanns dessa vid 95 filialer. Det var också jämförelsevis vanligt att skolorna placerade studiemotiverande folkhögskolekurs, med drygt 50 procent utrikes födda deltagare, på filial. Av de skolor som erbjöd

- etableringskurs vid folkhögskola placerade 35 procent kursen vid filial
- svenska från dag ett placerade 25 procent insatsen vid filial
- studiemotiverande folkhögskolekurs placerade 30 procent kursen vid filial
- SFI placerade 70 procent kursen vid filial.³³

³¹ Föregående år jämfördes kurser med internatdeltagare med kurser utan internatdeltagare., vilket gav en annan fördelning.

³² Med *filial* avses lokaler som skolan hyr eller äger på annan plats än vid huvudskolan. Med *utlokaliserad verksamhet* avses kurser som varken erbjuds vid huvudskolan eller vid folkhögskolans lokaler på annan plats. I den här texten innefattar begreppet *filial* båda formerna.

Uppgifterna från enkätundersökningen kan jämföras med Folkbildningsrådets årliga statistik över folkhögskolans filialer. Denna omfattar endast filialer i andra kommuner än huvudskolan: Vid de 58 folkhögskolorna som hade filial i annan kommun än huvudskolan 2017 studerade 40 procent av deltagarna i allmän kurs vid filial, jämfört med 27 procent av deltagarna i särskild kurs.

Jämfört med andra deltagare vid folkhögskolans allmänna kurs är andelarna kvinnor och utrikes födda jämförelsevis stora vid filialerna, och andelen deltagare med funktionsnedsättning relativt små. Inom särskild kurs är skillnaderna mellan deltagare på filial och övriga deltagare däremot ganska små, förutom att andelen deltagare med funktionsnedsättning är tydligt mindre på filialerna.

Kontakten mellan deltagarna i de utlokaliserade filialkurserna och deltagarna vid huvudskolans kurser varierar.

(Se tabellbilaga: *Tabell 7: Deltagare i långa kurser vid filial/huvudskola, respektive som bor/inte bor på internat vid internatfolkhögskolor, höstterminen 2017. Andel (procent).*)

Pedagogik och pedagoger med demokratiska redskap

Stärkande och motiverande pedagogik

Musiklärare: *Ja, men det är fantastiskt! Att få möta människor i den åldern som är på väg någonstans. De håller på att definiera "Vem är jag?". De kommer egentligen hit med en jättestor fråga som kan formuleras på olika sätt, men när jag hör dem så säger de egentligen "Duger jag?". Och jag får glädjen att säga "Ja, du duger". För det finns så många plan man kan svara på. Och utifrån ett plan, där de duger, kan man gå vidare och få dem att duga på flera plan. (Kulturell bildning i folkhögskolans regi. Deltagare och lärare på estetiska profilkurser)*

³³ De 83 skolorna lokaliserade följande kurser till filialerna: 44 skolor erbjöd allmän kurs på filial; 48 skolor erbjöd särskild kurs; 27 skolor erbjöd studiemotiverande folkhögskolekurs; 36 skolor erbjöd etableringskurs på folkhögskola; 20 skolor erbjöd svenska från dag 1; 17 skolor erbjöd SFI.

Forskning och utvärderingar bland folkhögskolans deltagare visar på en pedagogisk miljö som ger mod och självförtroende, som i sin tur gör att många vill komma vidare i livet och engagera sig i samhället. Det här framhåller bland andra Statskontoret i rapporten *Folkbildningen. En utvärdering utifrån syftena med statsbidraget*.

I Mer engagemang? – Folkbildningen i det svenska civilsamhället beskrivs folkhögskoledeltagarnas medborgerliga engagemang som stort. Det är dessutom betydligt större än förväntat med tanke på de här deltagarnas ålder, utbildning och andra socioekonomiska förutsättningar, och det tar sig tydliga och mer omfattande politiska uttryck än det gör i befolkningen i övrigt. Författarna beskriver folkhögskolan som en stödjepunkt, där deltagarna inkluderas i en miljö som uppmuntrar och leder till engagemang.³⁴

Analys av folkhögskolans pedagogik och deltagarnas samhällsengagemang ges även i Folkbildningsrådets senaste utvärderingar av folkhögskolans deltagare, *Folkhögskoledeltagarundersökning 2010* och *Steget vidare – undersökning bland folkhögskolans deltagare 2013*.

Liknande resultat, men bland studieförbundens deltagare, presenteras i rapporten *Cirkeldeltagare från andra länder*. Här beskrivs studiecirkeln som en stärkande miljö som öppnar upp för vidare samhällsengagemang. I studien *Mer engagemang? – Folkbildningen i det svenska civilsamhället* arbetade 77 procent av cirkeldeltagarna ideellt, jämfört med 53 procent i befolkningen. De här cirkeldeltagarna värderade också ideellt arbete högre än andra och visade större tilltro till det ideella arbetets betydelse i samhället. Även utvärderingen *Cirkeldeltagare efter 65 – livskvalitet och aktivt medborgarskap* visar hur cirkeldeltagande och samhällsengagemang hör samman. De äldre cirkeldeltagarna är i hög grad föreningsaktiva, många utför frivilligt arbete och deras valdeltagande är högre än genomsnittet i befolkningen.

Beskrivningar av deltagarnas samhällsengagemang ges också i Folkbildningsrådets tre utvärderingar av studieförbundens kulturprogram: *Kulturprogrammets betydelse för lokalsamhället*, *Kulturprogrammets betydelse för deltagarna* och *Kulturprogrammets betydelse för kulturutövarna*.

AKTUELL PROPOSITION SOM BERÖR FOLKBILDNINGEN:

Prop. 2017/18:17. Politisk information i skolan.

Regeringens proposition *Politisk information i skolan* har antagits av riksdagen. Den nya lagstiftningen tydliggör att om en skola vill bjuda in politiska partier ska de bjudas in och delta i elevernas undervisning på skolans villkor med objektivitet som grund.

De nya bestämmelserna infördes i skollagen från 1 januari 2018 och anger att det är rektor som beslutar om politiska partier ska bjudas in för att medverka i utbildningen.

Studieförbund och folkhögskolor är fria att bestämma hur de vill hantera frågan kring politisk information i den egna verksamheten. Man kan dock behöva förhålla sig till den förändring som införts i skollagen.

Höga och förändrade krav på folkhögskolans lärare

Hög utbildningsnivå – på väg neråt?

På folkhögskolorna har lärarna och arbetslagen ofta ett självständigt ansvar för det praktiska, pedagogiska ledarskapet. Det framgår bland annat av Folkbildningsrådets uppföljningsbesök. Och i undersökningar bland folkhögskolans deltagare beskrivs lärarnas stöd och arbetssätt som avgörande.

Folkhögskolorna bestämmer själva vilka pedagogiska kompetenser som lärarna ska ha. De krav som ställs är i allmänhet höga. Under 2017 hade 59 procent av lärarna i de långa kurserna en lärarexamen – 71 procent av lärarna inom allmän kurs och 50 procent inom särskild kurs. Det innebär dock att andelen lärarutbildade har sjunkit med 5–7 procent jämfört med året innan, och att andelen nu är lägre än inom både Komvux och gymnasieskolan.³⁵

Enligt de rektorer som intervjuas i Folkbildningsrådets rapport *Att vara folkhögskollärare* ställs under senare år striktare krav på att lärarna ska ha lärarutbildning. Vid Folkbildningsrådets uppföljningsbesök

³⁴ Forskare vid Ersta Sköndal högskola har sedan 1992 genomfört fem befolkningsstudier. Den femte genomfördes 2014. På uppdrag av Folkbildningsrådet ingick inom ramen för denna en särskild undersökning av cirkeldeltagare och folkhögskolans deltagare.

³⁵ Läsåret 2016/2017 hade 78,5 procent av lärarna i Komvux, och 75,9 procent av lärarna i gymnasieskolan en pedagogisk högskoleexamen. (Skolverket: *Tabell 2: Pedagogisk högskoleexamen och anställningsslag läsåren 2008/09–2016/17*)

2017 var det emellertid flera som menade att löneskillnader mellan folkhögskolans lärare och andra lärargrupper gör det svårare att rekrytera.

En särskild utbildning, Folkhögskolläraryrkesprogrammet, tillgodoser de särskilda behov som skolformen ställer. Bland de lärare inom folkhögskolan som har lärarexamen har 30 procent studerat vid Folkhögskolläraryrkesprogrammet, övriga har gått annan lärarutbildning.³⁶

Förändrade deltagargrupper ger ny lärarroll

Folkhögskolans deltagargrupper förändras. Folkbildningsrådets statistik och uppföljningsbesök visar att framför allt de allmänna kursernas deltagare har förändrats under 2000-talet. De har blivit allt yngre – mest har andelen yngre män ökat – deras genomsnittliga formella utbildningstid har blivit kortare och allt fler är utrikes födda eller har en funktionsnedsättning.

De uppdrag som folkhögskolan fått från staten driver på förändringen. Deltagarsammansättningen inom allmän kurs har under senare år påverkats av bland annat de studiemotiverande folkhögskolekurserna. Ungefär 4 procent av deltagarna i allmän kurs 2017 deltog i en studiemotiverande kurs året innan. Inom studiemotiverande folkhögskolekurs är andelen män, andelen som är födda utomlands och andelen som är äldre än 25 år större än bland deltagare i allmän kurs.

Förutsättningarna för lärarnas arbete förändras i takt med deltagargrupperna. I Folkbildningsrådets rapport *Att vara folkhögskollärare* beskrivs hur utvecklingen under senare år har lett fram till en delvis annorlunda lärarroll framför allt inom allmän kurs, med större krav, ökad arbetsbelastning och ökade krav på handledning, individualisering och special- och socialpedagogiska insatser. Resultaten bekräftas i Folkbildningsrådets uppföljning av lärarnas arbetssituation som genomfördes vintern 2017.³⁷

Från år till år ökar behovet av att hjälpa unga vuxna att få ordning på sina liv.

Vid uppföljningsbesöken 2015 och 2016 beskriver folkhögskolorna de nya deltagargrupperna som mindre motiverade, utan studievana och ofta med svaga förkunskaper när de börjar på folkhögskola. Under

2017 framhåller lärarna framför allt att antalet utrikes födda deltagare som varit en relativt kort tid i Sverige har ökat, och därmed också behovet av undervisning i svenska som andraspråk.

Cirkelledare – en blandad grupp av samhällsengagerade

Under 2016 rapporterade studieförbunden nästan 113 600 cirkelledare. Det betyder att mer än 1 procent av befolkningen över 13 år var aktiva som cirkelledare. Bland dessa ingick ungefär lika många kvinnor som män och drygt 60 procent var 45 år eller äldre. Ungefär 65 procent hade minst treårig gymnasieutbildning och nästan 80 procent var födda i Sverige. Det betyder att cirkelledarna på det stora hela speglar deltagargruppen, med en något större andel män bland ledarna.

Cirkelledarskap innebär samhällsengagemang. Det visas i Folkbildningsrådets utvärdering *Cirkelledare – folkbildningens fotfolk och drivkraft*. Nästan 94 procent av de undersökta cirkelledarna var medlemmar i minst en förening, och 73 procent var medlemmar i fler än en. De flesta arbetade ideellt, cirkelledarskapet var en del av deras samhällsengagemang snarare än en inkomstkälla. Under 2016 var bara 13 procent av ledarna arvoderade.³⁸

Inför sitt uppdrag ska varje cirkelledare godkännas av studieförbundet och få en introduktionsutbildning. Denna äger oftast rum under ett veckoslut eller några kvällar. Utöver introduktionen erbjuder varje studieförbund cirkelledarutbildning. Omfattningen och upplägget varierar. I rapporten *Cirkelledare – folkbildningens fotfolk och drivkraft* säger 68 procent av cirkelledarna att de deltagit i en cirkelledarutbildning. Ungefär 40 procent av dem har gått introduktions-/grundkurs, 18 procent har gått pedagogik-/metodikutbildningar och cirka 11 procent har fått en ämnesutbildning.

³⁶ Av folkhögskolans lärare 2017 har dessutom 295 personer genomgått den kompletterande folkhögskollärarkursen *Folkhögskolans idé och pedagogik* (7,5 hp) under 2016 och 2017.

³⁷ En liknande bild av utvecklingen ges i artikeln *Individualisation in Swedish Adult Education and the Shaping of Neo-Liberal Subjectivities*.

³⁸ Andelen icke arvoderade cirkelledare varierade 2016 mellan olika studieförbund från 39 till 97 procent.

Folkbildningsrådet har bett Maria Wetterstrand att skriva om demokratisyftet:

”Folkbildningen står för nya chanser och en välkomnande attityd gentemot alla”

JAG HAR ALDRIG MÖTT en så stor bredd av olika människor som när jag gick på folkhögskola, inte minst många med rätt trasslig bakgrund som fick en möjlighet att komma på fötter. Jag har även gått flera kurser inom studieförbunden och sett hur betydelsefullt det kan vara för människor, både unga och gamla, att få utveckla sina färdigheter inom något de brinner för. Det byggs broar mellan grupper av människor som annars inte skulle träffas, vilket ökar samhörigheten i samhället och motverkar extremism, främlingsfientlighet och utanförskap.

Människan vill och kan ta ansvar. Det känns kanske inte alltid så, men jag är övertygad om att det är sant. Vi har som människor en önskan att delta i samhället och bidra till något som är större än bara vår egen personliga välfärd. Hos en del har denna önskan kanske inte ännu fått någon möjlighet att ge sig till känna, men den finns ändå där längst inne någonstans.

Tron på människan är grunden för demokratin. Det är någonstans här det knakar i fogarna idag. Enligt statistiska data så hänger till exempel främlingsfientlighet och rasism ihop med en bristande tilltro till andra människor. Den som har en låg tilltro till sina medmänniskor har alltså större tendens att ta till sig och stödja främlingsfientliga budskap. All form av extremism bygger också på att skapa ett vi och ett dom, vilket låter sig göras avsevärt enklare om tilltron till ”de andra” redan från början är låg.

Bristande tillit till samhället i stort och demokratin hänger också ihop med vad vi tror om och vad vi ser hos våra medmänniskor. Den som tror att andra människor fuskar, med bidrag till exempel, har högre benägenhet att börja fuska själv. Den som växer upp i en del av samhället där andra människor har låg respekt för lagar och regler löper högre risk att själv bli kriminell. I den grupp som avstår från att rösta i allmänna val finns föga förvånande många som har en låg tilltro till samhället.

Lägg därtill att vi lever i ett medielandskap där det är attraktivt att lyfta fram samhällets sämsta sidor, kriminalitet, människor som fuskar och dåliga nyheter överlag. Vi får sällan höra om det som fungerar bra. Sammantaget skapar det en ond spiral, där vår tilltro

till samhället och medmänniskorna minskar, vilket i sin tur leder till att vi genom vårt eget beteende riskerar att sänka tilltron än mer.

Det positiva är att det kan behövas ganska lite för att få människor att ändra sig och ta en annan, bättre väg. En knuff i rätt riktning, en vettig vuxen eller vän någonstans längs vägen, en lärare som hjälper en att lyckas i skolan, ökad kunskap och inte minst – att få en andra chans och en möjlighet att hitta sin egen väg.

Det är här folkbildningen kommer in i bilden. Medan det nuförtiden är i ropet att vilja ha hårdare tag och tuffare krav mot såväl sjuka och arbetslösa som nyanlända invandrare och stökiga skolelever, så står folkbildningen istället för nya chanser och en välkomnande attityd gentemot alla. Folkbildning kan låta gammaldags. Men jag tror sällan det behövs så mycket som just nu.

Maria Wetterstrand

FREDRIK HJERLING

Maria Wetterstrand är fristående samhällsdebattör och skribent. Hon har varit riksdagsledamot och språkrör för Miljöpartiet de Gröna. Maria Wetterstrand har deltagit i flera studiecirklar och gick dramautbildning på Östra Grevie folkhögskola 1992–1993.

Påverkanssyftet

Samhällsengagerade medborgare både kännetecknar och är en förutsättning för ett demokratiskt samhälle. Det civila samhällets organisationer – inklusive folkbildningen – utgör en bas för befolkningens samhällsengagemang. Folkbildningens breda förankring i civilsamhället gör det möjligt att nå ut med folkbildning till en mångfald bland landets vuxna och att erbjuda redskap och arenor för påverkansarbete i hela landet.

FOLKBILDNINGSRÅDETS BEDÖMNING

FOLKBILDNINGEN SAMLAR människor i hela landet och bidrar på så sätt till ett Sverige som håller ihop. På många mindre orter är studieförbund och folkhögskolor ensamma om att erbjuda studiemöjligheter och kultur. Att allt fler av folkbildningens deltagare finns i landets storstäder och större städer innebär att folkbildningen svarar upp mot en ökande efterfrågan och nya behov av folkbildning i det här områdena.

Folkbildningen präglas av mångfald men är inte heltäckande. Studieförbund och folkhögskolor behöver intensifiera sitt arbete med att nå nya deltagare, som inte tidigare deltagit i folkbildning.

Som en del i sitt mångfaldsarbete behöver folkbildningen prioritera människor som lever under svaga socioekonomiska villkor, för att stärka deras möjligheter till utbildning och delaktighet i samhället och på arbetsmarknaden. Att studieförbunden når nya deltagare inom dessa grupper är en utveckling i riktning mot ökad mångfald.

Genom att stärka sin närvaro i landets marginaliserade stadsdelar kan studieförbunden nå fler deltagare med kort utbildning och med svag förankring på arbetsmarknaden och i det civila samhället.

Folkbildningen är djupt engagerad i de människor som kommer nya till Sverige: som asylsökande, efter att de fått uppehållstillstånd och senare i livet när Sverige börjar bli vardag och hemma. Studieförbund och folkhögskolor bidrar med språk- och samhällskunskaper, nätverk och kontakter med föreningsliv och arbetsmarknad.

Folkbildningens samarbete med huvudmän, medlemsorganisationer, samverkansorganisationer och lokala föreningar omfattar tusentals organisationer. Denna samverkan är avgörande för folkbildningens möjligheter att finnas i hela landet och nå ut till en ökad mångfald människor.

Studieförbunden behöver även arbeta aktivt för att nå människor som inte är föreningsaktiva, för att ge tillgång till det lärande, erfarenhetsutbyte och den åsiktsbildning som sker inom folkbildning och föreningsliv, och till de nätverk som skapas.

Folkbildningen täcker hela Sverige

DE 154 FOLKHÖGSKOLORNA erbjöd långa folkhögskolekurser i 140 av landets kommuner hösten 2017.

Studieförbunden finns med cirkelverksamhet i hela landet, i alla kommuner:

- Fem studieförbund finns i fler än 250 kommuner.
- Övriga fem studieförbund finns i 220/194/164/150/97 kommuner vardera.

På många håll är utbudet omfattande. I 99 kommuner finns nästan alla studieförbund representerade. Här erbjöd 9 eller 10 av studieförbunden studiecirkel under 2017. Antalet kommuner med så hög studieförbunds-närvaro har nästan fördubblats jämfört med 2012.

Studieförbunden är olika starka i olika delar av landet, men i allmänhet väl spridda. Den största förändring som ägt rum under senare år är att de båda minsta och yngsta studieförbunden erbjuder studiecirkel i dubbelt så många kommuner 2017 jämfört med 2012. Den geografiska spridningen påverkas bland annat av studieförbundens olika storlek och ekonomiska och andra resurser.

(Se tabellbilaga: *Tabell 8. Deltagare i långa folkhögskolekurser höstterminen 2017 och cirkeldeltagare 2017, per kommungrupp. Antal och andel (procent) av befolkningen.*)

Folkhögskolan flyttar till tätorten

Under senare år har folkhögskolans deltagare i allmän och särskild kurs blivit fler framför allt i landets s.k. större städer, men även i Stockholm, Göteborg och Malmö.³⁹ I Stockholmsområdet var det 22 folkhögskolor

39 Kommungruppsindelning 2017 (Sveriges Kommuner och Landsting, SKL): *Storstad*: kommun med minst 200 000 invånare varav minst 200 000 invånare i den största tätorten. *Större stad*: kommun med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten. *Mindre stad/tätort*: kommuner med minst 15 000 men mindre än 40 000 invånare i den största tätorten. *Landsbygdskommun*: kommun med mindre än 15 000 invånare i den största tätorten och lågt pendlingsmönster. *Landsbygdskommun med besöksnäring*: landsbygdskommun med minst två kriterier för besöksnäring. *Pendlingskommun*: kommun där en relativt stor andel av befolkningen pendlar i sitt arbete till storstad/större stad/mindre stad/tätort eller till storstadsnära kommun.

DIAGRAM 3.

Folkhögskolor och dess filialer.

FOLKHÖGSKOLOR

FILIALER

GÖTEBORG

7 folkhögskolor
Ca 13 filialer

MALMÖ

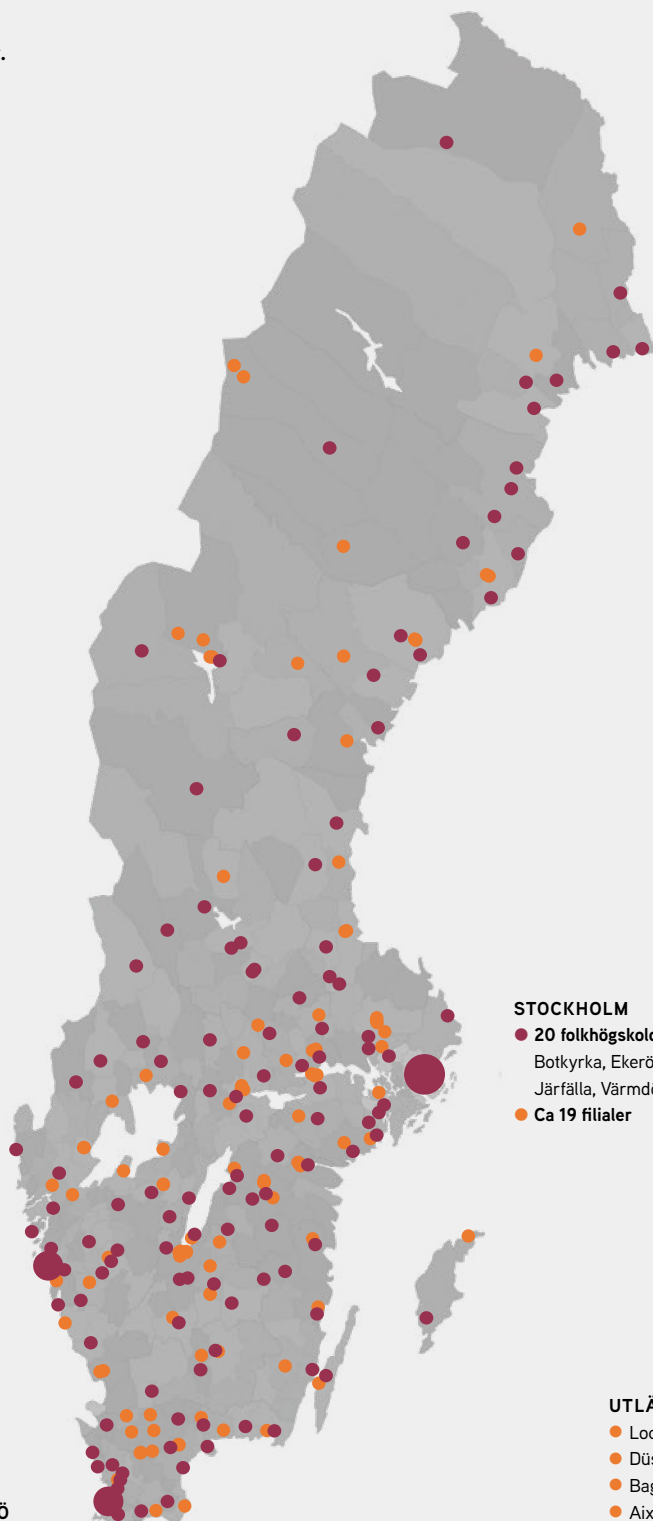
5 folkhögskolor
Ca 12 filialer

STOCKHOLM

20 folkhögskolor (Inklusive Botkyrka, Ekerö, Haninge, Järfälla, Värmdö och Österåker.)
Ca 19 filialer

UTLÄNDSKA FILIALER

Locks Hill, Storbritannien
Düsseldorf, Tyskland
Bagnols, Frankrike
Aix-en-Provence, Frankrike
Barcelona, Spanien
Kunming, Kina

som erbjöd långa kurser under 2017, i Göteborg 14 folkhögskolor och i Malmö 9. Sedan 2013 har andelen deltagare i allmän kurs ökat med 21 procent i storstäderna och 26 procent i landets större städer. I särskild kurs har de största procentuella ökningarna ägt rum på landsbygden och i de pendlingskommuner som omger de större städerna.

Den här utvecklingen har lett till att 57 procent av folkhögskolornas deltagare i långa kurser återfanns i storstäder, större städer eller pendlingskommuner i anslutning till dessa under 2017, varav 65 procent av deltagarna i allmän kurs och 52 procent i särskild kurs.

I relation till kommunernas invånarantal är antalet deltagare i allmän kurs störst i landets storstäder och landsbygdskommuner, och i särskild kurs på landsbygden och i småstadsområdena.

(Se tabellbilaga: *Tabell 9. Folkhögskolornas deltagare i långa kurser höstterminen 2017. Jämförelse mellan kommungrupper. Andel (procent).*)

Fler filialer än folkhögskolor

Många av landets folkhögskolor erbjuder kurser både vid en "huvudskola" och vid en eller flera filialer i samma eller i en annan kommun. Det rör sig för det mesta om folkhögskolor som finns på landsbygden som öppnar filial i en stad eller annan tätort.

Av de 141 folkhögskolor som svarade på Folkbildningsrådets enkät om filialer och utlokaliserade verksamheter 2017, angav 83 att de erbjöd kursverksamhet på andra håll än vid huvudskolan under året. Totalt 163 filialer rapporterades, dvs. fler än det totala antalet folkhögskolor i landet.

Det i särklass vanligast skälet till att starta en filial är att komma närmare kursens målgrupp. Relativt många skolor hänvisar också till lokalbrist eller till att en extern samverkanspart finns på platsen, oftast en huvudman eller en ideell organisation.⁴⁰ Ingen av folkhögskolorna anger ekonomiska motiv.

Skälet till att vi startade filialen i (stad) var följande: Huvudmannens vilja att finnas på plats där en stor grupp av huvudmannens medlemmar bor och har utbildningsbehov; Kommunen har stora behov av utbildningsinsatser, 13–14 procent öppen arbetslöshet; Vi behövde utöka verksamheten.

⁴⁰ Särskild kurs skiljer sig i det här avseendet från övriga kurser. För särskild kurs handlar motiven betydligt oftare om lokalbrist och samarbete med extern part än om att komma närmare en målgrupp.

AKTUELL UTREDNING SOM BERÖR FOLKBILDNINGEN:

SOU 2017:1. **För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd**

Den Parlamentariska landsbygdskommittén presenterade i januari 2017 sitt slutbetänkande. Kommittén föreslår att regeringen förstärker stödet till studieförbundens verksamhet i landsbygdssområden. Kommittén föreslår också rikta stöd till folkbildningen för att stärka i synnerhet unga personer med invandrarbakgrund och deras möjlighet att delta i landsbygdsutveckling. Kommittén konstaterar att många föreningar på landsbygden driver aktiviteter med finansiering från studieförbunden.

Vid i stort sett alla filialer finns lärare stationerade, medan skolledning, kurator respektive studie- och yrkesvägledning finns vid ungefär en tredjedel. Enligt folkhögskolorna är det vanligt att de här personerna istället besöker filialerna. Ibland har deltagarna undervisning både vid filial och huvudskola och får då tillgång till SYO, kurator och skolledning när de vistas vid huvudskolan.

Studieförbunden stora i storstad och glesbygd

Under 2017 fanns nästan 62 procent av studieförbundens cirkeldeltagare i landets storstäder och större städer med tillhörande pendlingskommuner. Sedan 2013 har antalet deltagare ökat med 9 procent i storstäderna.

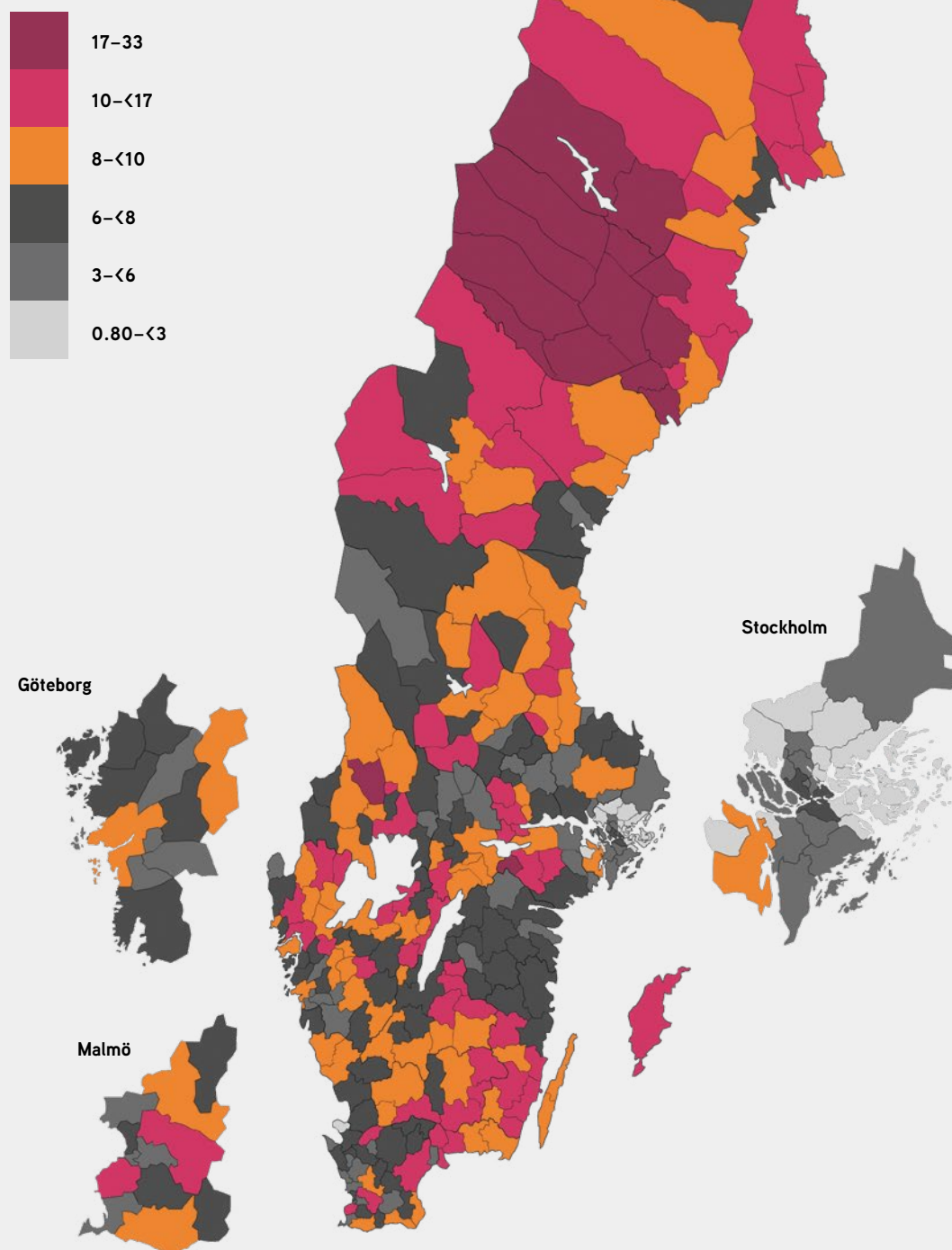
Flest deltagare i relation till kommunernas invånarantal samlar studieförbunden på landsbygden och i pendlingskommuner nära små städer/tätorter. Minst andel deltagare i relation till befolkningen har man i de pendlingskommuner som omger storstäderna. Under 2017 bodde 18 procent av landets befolkning som var 13 år och äldre i de här kommunerna, men här återfanns endast 9 procent av studieförbundens deltagare.

Studieförbundens (cirkel)deltagargrupper varierar efter kommundyp:

- Andelen utrikes födda deltagare är i särklass störst i storstäderna och minst i de små städerna och på landsbygden.
- De unga är proportionellt sett flest i städerna – storstäderna, de större städerna och småstäderna, andelen som är 25–44 år är störst i storstäderna, och andelen ålderspensionärer är tydligt

DIAGRAM 4.

Procent av befolkningen i olika delar av landet som deltog i studiecirkel 2017.

mindre i storstäderna och de större städerna än på andra håll.

- Andelen korttidsutbildade är minst och andelen med eftergymnasial utbildning störst i storstäderna och de större städerna. Här deltar också jämförelsevis många män.
- Två grupper som oftare än andra står utanför studieförbundens verksamheter är män i de tre storstädernas förorter, respektive ålderspensionärer i storstad, större städer och förorter.⁴¹

Studieförbunden i marginaliserade stadsdelar

Folkbildningsrådet genomför under 2017 och 2018 en studie av studieförbundens och folkhögskolornas arbete i 61 marginaliserade stadsdelar runt om i landet.⁴² I ett första steg har statistik samlats in som beskriver studieförbundens verksamheter 2015:

Alla studieförbund erbjöd studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet i de marginaliserade stadsdelarna. Hur omfattande verksamheten var, både i absoluta tal och i relation till respektive studieförbunds totala verksamhet, varierade stort.

Ungefär 9 procent av stadsdelarnas invånare från 6 år och uppåt, dvs cirka 44 900 personer, deltog i en studiecirkel eller i annan folkbildningsverksamhet 2015. Det är något lägre än i befolkningen totalt, där cirka 11 procent deltog 2017.⁴³

På det stora hela ser studieförbunden ut att nå ett representativt urval av stadsdelarnas befolkning: Bland de yngsta deltagarna var majoriteten född i Sverige med utrikes födda föräldrar, bland de medelålders var majoriteten utrikes född och bland de äldsta var majoriteten född i Sverige med svenskfödda föräldrar. Så ser fördelningen också ut i stadsdelarnas befolkning. Även utbildningsbakgrunden ser i princip lika dan ut bland deltagarna och i befolkningen i stadsdelarna i stort. Däremot nådde studieförbunden jämförelsevis få både kvinnor och män bland de utrikes födda som kommit till Sverige relativt nyligen (de

senaste fem åren) och i åldersgruppen 25–44 år, och jämförelsevis många med en årsinkomst på 100 000 kr–200 000 kr per år. Bland de kvinnliga deltagarna var andelen ålderspensionärer som är födda i Sverige (med svenska föräldrar) jämförelsevis stor, och bland de yngsta manliga deltagarna var de som är födda i Sverige med utrikes födda föräldrar jämförelsevis många, jämfört med stadsdelarnas invånare i stort.

I och med att befolkningssammansättningen är olika, är det också skillnad mellan deltagargrupperna i marginaliserade stadsdelar och i övriga delar av landet:

- andelen deltagare med förgymnasial utbildning var 27 procent, jämfört med 15 procent i övriga landet
- andelen deltagare med eftergymnasial utbildning var 25 procent, jämfört med 39 procent i övriga landet
- andelen deltagare som tjänar 300 000 kr eller mindre per år var 76 procent, jämfört med 58 procent i övriga landet
- andelen deltagare med ålderspension var 13 procent, jämfört med 36 procent i övriga landet
- andelen deltagare som får ekonomiskt bistånd var 12 procent, jämfört med 2 procent i övriga landet
- andelen utrikes födda deltagare var 58 procent, jämfört med 13 procent i övriga landet
- av alla utrikes födda deltagare kom 71 procent från Afrika eller Asien, jämfört med 44 procent i övriga landet
- andelen deltagare som var födda i Sverige med inrikes födda föräldrar är 21 procent, jämfört med 78 procent i övriga landet.

Även cirkelämnena skiljer sig åt. I de marginaliserade stadsdelarna var andelen deltagare som ägnar sig åt *främmande språk* och *religion* tydligt större än i andra områden, och tydligt mindre inom ämnena *musik*, *dans*, *dramatik* och *konsthandverk*.

Folkhögskolan i marginaliserade stadsdelar

En grov jämförelse visar att inom folkhögskolornas allmänna kurser som genomförs i marginaliserade stadsdelar 2017, är andelarna kvinnor, utrikes födda, medelålders respektive kortutbildade deltagare större än inom allmän kurs på andra håll.⁴⁴

41 Avser både cirkeldeltagare och deltagare i annan folkbildningsverksamhet. Dessa uppgifter är hämtade från rapporten *Folk utanför folkbildningen* och avser 2015.

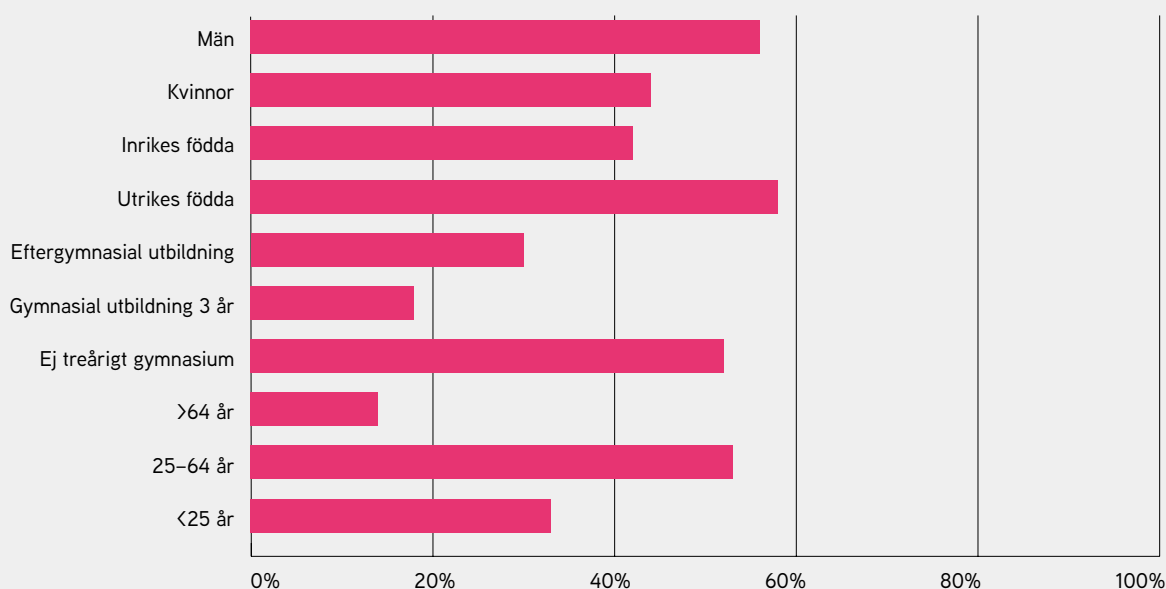
42 De 61 marginaliserade stadsdelar som ingår är desamma som i rapporten *Utsatta områden - Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen* listas som antingen särskilt utsatt område, utsatt område eller riskområde.

43 Jämförelsen haltar något, eftersom befolkningsandelen totalt beräknas utifrån personer som är 13 år och äldre, och andelen i marginaliserade stadsdelar utifrån personer som är 6 år och äldre. Dessutom är det olika år som jämförs.

44 En jämförelse har gjorts mellan deltagarna inom allmän kurs vid de folkhögskolor som är belägna i eller i anslutning till de marginaliserade stadsdelar som ingår i Folkbildningsrådets studie, och deltagare i allmän kurs vid övriga folkhögskolor.

DIAGRAM 5.

Cirkeldeltagare i marginaliserade stadsdelar 2015. Andelar (procent).

Cirkeldeltagare i nollkommunerna

Inför 2017 var det 15 kommuner – 3 färre än året innan – som inte budgeterade för något generellt bidrag alls till studieförbunden, så kallade *nollkommuner*. Men det betydde inte att de här kommunerna stod utan folkbildning. Ungefär 7 800 av deras invånare deltog i studiecirklar i andra kommuner än den egna, och nästan 13 000 deltog i studiecirklar som studieförbunden erbjöd utan kommunalt bidrag i nollkommunerna. Andelen invånare i nollkommunerna som deltog i studiecirkel (i den egna eller i andra kommuner) uppgick på så sätt till 4,6 procent – jämfört med 7,4 procent i genomsnitt för landet.

(Se tabellbilaga: Tabell 10. Cirkeldeltagare 2017. Jämförelse mellan kommungrupper. Andel (procent).)

Nya deltagare för ökad mångfald

Mångfald med luckor – Folk utanför folkbildningen

Som ett stöd i folkbildningens arbete mot ökad mångfald genomförde Folkbildningsrådet under 2015 och 2016 registerstudien *Folk utanför folkbildningen – En studie om dem som inte deltar i studieförbundens verk-*

samheter.⁴⁵ I studien identifierades ett antal grupper som studieförbunden har särskilt svårt att nå:

- personer som inte är föreningsaktiva
- ensamstående kvinnor med barn
- boende i storstäderna (Stockholm, Göteborg och Malmö) och deras förorter:
 - män i de tre storstädernas förorter
 - ålderspensionärer i storstad, större städer och förorter
- personer med kort formell utbildning, respektive låg inkomst:
 - kvinnor över 65 år med enbart grundskola, respektive med en årsinkomst under 100 000 kronor
 - medelålders män med enbart grundskola.

⁴⁵ I studien samkördes uppgifter om deltagare i studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet med svarande i SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden, ULF/SILC, åren 2012–2014. Av 19 533 svarande var 2 471 (12,5 procent) rapporterade som studieförbundsdeltagare. Rapporten publicerades i mars 2017. Studiens båda huvudfrågor var: 1. Vilka levnadsförhållanden hör samman med människors deltagande i studieförbundens verksamheter? 2. Om folkbildningen ska "ge alla möjlighet" till deltagande och nå "en ökad mångfald människor" – till vilka grupper i befolkningen är det då som studieförbunden behöver söka sig?

För att öka mångfalden, är detta grupper som studieförbunden i högre utsträckning kan behöva vända sig till.

Nya cirkeldeltagare under senare år

Många cirkeldeltagare återkommer till studieförbunden år efter år. Av studieförbundens samtliga cirkeldeltagare 2017 var 23 procent nya för året.⁴⁶ Övriga var återkommande, dvs. de hade också deltagit i en cirkel eller i annan folkbildningsverksamhet någon gång under åren 2014–2016. Studieförbundens respektive andelar nya cirkeldeltagare varierade mellan 9 procent och 33 procent. Störst andel nya deltagare hade de studieförbund som har den största andelen öppen/programförd verksamhet, samt de som expanderat mest under senare år.⁴⁷

Studieförbundens nyrekrytering var proportionellt sett störst i storstäderna och de större städerna. Här hörde nästan 50 procent av alla nya hemma, jämfört med 44 procent av de återkommande. De nya cirkeldeltagarna är tydligt yngre än de återkommande, och andelen män och andelen utrikes födda är större.

(Se tabellbilaga: *Tabell 11. Studieförbundens nya deltagare 2017. Jämförelse med återkommande deltagare. Andel (procent).*)

Ny i Sverige – folkbildning från asylprocess och etableringsfas till vardag

Studieförbundens och folkhögskolornas arbete med asylsökande

Riksdagen beslutade 2015 om ett nytt anslag för folkbildningens insatser med asylsökande och med personer som har fått uppehållstillstånd men bor kvar i Migrationsverkets anläggningsboenden.⁴⁸

Studieförbunden anordnade under 2017 verksamhet för mer än 48 300 asylsökande i 242 kommuner – en minskning med 31 kommuner jämfört med året innan. Drygt 19 700 personer deltog i Vardagssvenska och nästan 28 600 personer i Svenska från dag ett. Flest deltagare i relation till kommunens befolkning fanns i Götene, Ånge och Laxå. Landets länsstyrelser har sedan februari 2017 regeringens uppdrag att sam-

ordna och koordinera arbetet med tidiga insatser för asylsökande (TIA) i hela landet. I sin återsrapportering i juni 2017 lyfter länsstyrelserna fram studieförbund, folkhögskolor, trossamfund och Röda korset som de huvudsakliga anordnarna av strukturerade och återkommande insatser för asylsökande.⁴⁹

Under 2017 genomförde 85 folkhögskolor kurser i *Svenska från dag ett* i 77 kommuner, med totalt 2 665 deltagare.

Folkbildningsrådet har följt upp asylverksamheten sedan start, i rapporterna *Folkbildning med asylsökande – Studieförbundens särskilda insatser 2015* och *Folkbildning med asylsökande 2016 – Svenska från dag ett och Vardagssvenska vid studieförbund och folkhögskolor*. Rapporterna visar hur asylverksamheterna bidrar till att deltagarna kommer igång med att lära sig svenska och får kunskaper om arbetsliv och samhälle, samtidigt som de kommer i kontakt med olika samhällsinstitutioner och med människor där de bor. Studieförbund och folkhögskolor bidrar till en meningsfull tillvaro i väntan på beslut om uppehållstillstånd. Samverkan med det civila samhället har gjort det möjligt för studieförbunden att snabbt komma igång med verksamhet i hela landet.

Båda rapporterna påtalar bristen på samarbete mellan olika studieförbund, folkhögskolor och andra aktörer, och att långsiktighet och systematik behöver stärkas.

I 2017 års återsrapportering till regeringen lyfter Folkbildningsrådet bland annat tendenser som visar att deltagande personer fått del av mer verksamhet (per person) än 2016, vilket kan tyda på en effektivisering. Med tiden har former och organisation etablerats. Samtidigt har relativt många asylboende avvecklats under året, vilket gör att de som redan känner till och är etablerade inom asylverksamheterna ger större utrymme, medan färre nya börjar.

Folkbildningsrådet framhåller betydelsen av att arbeta med metodutveckling och erfarenhetsutbyte kring uppsökande verksamhet, att förbättra samordningen

⁴⁶ Med *nya deltagare* avses deltagare i studiecirkel eller annan folkbildningsverksamhet 2017, som inte deltagit under perioden 2014–2016. Så kallade nya deltagare kan alltså ha deltagit före 2014.

⁴⁷ Öppen/programförd verksamhet är en verksamhet som erbjuds allmänheten genom kursprogram och annonser. Den genomförs i huvudsak med arvoderade cirkelledare och mot deltagaravgift.

⁴⁸ Anslaget för insatser med asylsökande ska användas för att stärka deltagarnas kunskaper i svenska och om det svenska samhället, samt främja deltagande i arbets- och samhällslivet. Inledningsvis omfattade anslaget bara studieförbunden, men i och med Vårändringsbudgeten 2016 fick även folkhögskolor möjlighet att anordna *Svenska från dag ett*. Den innebar samtidigt starten för studieförbundens verksamhet kallad *Vardagssvenska*, en 40-timmars studiecirkel i svenska med särskild studieplan.

⁴⁹ Länsstyrelsen i Jönköpings län (2017).

AKTUELL UTREDNING SOM BERÖR FOLKBILDNINGEN:

SOU 2017:60. Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik

Utredningen om en stärkt minoritetspolitik föreslår bland annat att kommuner och landsting ska vara skyldiga att anta dokumenterade mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete.

I relation till folkbildningen vill utredningen att regeringen ger Folkbildningsrådet i uppdrag att utarbeta en handlingsplan för ökad medvetenhet om de nationella minoriteterna och deras rättigheter inom folkbildningen. Folkbildningsrådet delar utredningens analys men menar att det först krävs en handlingsplan för att kartlägga hur situationen ser ut kring minoriteter inom folkbildningen.

mellan olika studieförbund och folkhögskolor samt att utveckla den regionala dialogen med Länsstyrelsen och Migrationsverket.

(Se tabellbilaga: *Tabell 12. Vardagssvenska och Svenska från dag ett. Studieförbundens och folkhögskolornas deltagare 2017. Antal.*)

Etableringskurs på folkhögskola

Till dem som kommit nya till Sverige och fått uppehållstillstånd ska Arbetsförmedlingen erbjuda en två-årig etableringsplan. I denna kan etableringskurser på folkhögskola ingå, som är ett uppdrag från staten som Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet har sedan 2014. Etableringskurserna genomförs av folkhögskolorna i samverkan med lokal arbetsförmedling. De är sex månader långa och innehåller studier i svenska, samt arbetsförberedande och orienterande inslag.

Under 2017 fanns drygt 5 350 deltagare i etableringskurser vid totalt 112 folkhögskolor. Det är nästan 1 900 fler än året innan. Nästan 60 procent av dem bor i landets storstäder och större städer med omgivande pendlingskommuner. Sedan 2014 har 12 000 deltagare rapporterats.

Folkbildningsrådets uppföljning av verksamheten, *Etableringskurs på folkhögskola – Perspektiv på folkbildning som arbetsmarknadsåtgärd*, visar att många av etableringskursernas deltagare står långt från arbetsmarknaden. Kursernas omedelbara betydelse är enligt rapporten att deltagarna tränar svenska, närmar sig den svenska skol- och utbildningsvärlden, och att de – framför allt de kvinnliga deltagarna – kom-

mer ut från hemmet och i kontakt med det omgivande samhället.

Författarnas slutsats är att det i nuläget inte är möjligt att bedöma etableringskursens betydelse för deltagarnas etablering i samhället och på arbetsmarknaden på lång sikt, eftersom kursen bara funnits sedan 2014 och dessutom ingår som en insats bland flera andra i deltagarnas etableringsplaner.

(Se tabellbilaga: *Tabell 13. Deltagare i Etableringskurs på folkhögskola, samt deltagande folkhögskolor, 2014–2017. Antal.*)

SFI vid folkhögskola och studieförbund

Många studieförbund och folkhögskolor erbjuder svenska för invandrare, SFI – på uppdrag, på entreprenad eller – för folkhögskolornas del – som anordnare/huvudman.⁵⁰

Folkbildningsrådets rapport *Svenska för invandrare på folkhögskola – kartläggning 2016 och 2017* visar att studieförbunden och folkhögskolorna hade drygt 11 000 deltagare i SFI under 2016, varav folkhögskolan stod för lite mer än hälften. Det betyder att SFI-verksamheten inom folkhögskolan har mer än tiodubblats sedan 2011, då skolorna gavs rätt att själva anordna utbildning motsvarande SFI. Under 2017 var det 66 skolor som hade betygsrätt för SFI.

Rapporten visar att jämfört med andra anordnare är folkhögskolans SFI mer småskalig, folkhögskolorna har avsevärt färre deltagare per skola än andra, och undervisningstätheten per vecka är högre. Andelen deltagare som fullföljer sin utbildning är något lägre än inom den SFI som kommunerna anordnar, och folkhögskolans deltagare har i allmänhet mer undervisningstid bakom sig innan de uppnår godkänt resultat på kurserna.

Cirkeldeltagare från andra länder

Så småningom blir folkbildningen vardag, även bland dem som är födda i andra länder. Många av studieförbundens deltagare i den reguljära cirkelverksamheten

⁵⁰ Studieförbund och folkhögskolor kan erbjuda SFI på uppdrag av t ex Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan eller företag, eller på entreprenad av kommun/landsting. Folkhögskolan kan även bedriva utbildning som motsvarar SFI, som huvudman med eller utan betygsätt. Den senare formen är vanligast; under 2016 återfanns 93 procent av folkhögskolans SFI-deltagare i denna typ av kurser. Om utbildningen genomförs utan betygsrätt är det rektor i den kommunala vuxenutbildningen som utfärdar betyg.

är födda utanför Sverige – ca 130 300 personer, dvs. 20 procent av samtliga cirkeldeltagare under 2017.

Folkbildningsrådet genomförde under 2016 en utvärdering bland de här deltagarna, *Cirkeldeltagare från andra länder*. Rapporten visar att under 2016 deltog ungefär 7 procent av alla utrikes födda som var 13 år eller äldre i minst en studiecirkel. Kvinnorna, framför allt de som är över 65 år, deltog i större utsträckning än männen, ungdomar upp till 19 år i större utsträckning än äldre, och de som bott länge i Sverige i större utsträckning än de som kommit hit nyligen. De som bodde i Stockholm och Sydsverige var svagare representerade än andra.

I rapporten beskrivs en nära koppling mellan föreningslivet och studieförbunden, där föreningarna ofta fungerar som ingångar till cirkeldeltagande. Intervjuerna med deltagarna visar hur föreningsmedlemskap och cirkelstudier ger sammanhållning, trygghet, förståelse och bekräftelse, något som i sin tur ger styrka att möta det omgivande samhället och knyta nya kontakter:

Att bli sedd som individ, att få sin identitet bekräftad och bejakad, tycks skapa förutsättningar för individen att öppna sig för samhället. (s. 109).

Folkbildningen och civilsamhället

Folkbildningens starka band till det civila samhället

I rapporten *Mer engagemang? – Folkbildningen i det svenska civilsamhället* ser utvärderarna folkbildningen som en av förklaringarna till varför det medborgerliga engagemanget i det svenska samhället har varit så omfattande och stabilt under många år. Studieförbund och folkhögskolor hör ihop organisatoriskt med hundratals av det civila samhällets organisationer, dvs. med sina medlemsorganisationer och huvudmän. Samtidigt bedriver man verksamhet tillsammans med många fler.

Studieförbundens sammanlagda verksamhet tillsammans med medlems- och samverkansorganisationer har ökat, från i genomsnitt 74 procent 2012 till 83 procent 2017. Andelarna varierar från 54 procent till 99 procent mellan studieförbunden. Tre av dem genomför nästan all sin verksamhet, 97–99 procent, tillsammans med andra organisationer.

I februari 2017 redovisade studieförbunden centrala avtal med 228 medlemsorganisationer och 151 samverkansorganisationer. Till dessa tillkommer en stor

AKTUELLT REGERINGSUPPDRAG SOM BERÖR FOLKBILDNINGEN:

Dnr U2017/02921/GV. **Utbildning för nyanlända med kort utbildning – utveckling av kommunal vuxenutbildning**

Skolverket har fått regeringens uppdrag att ta fram ett stödmaterial till kommunerna för att underlätta planering och anpassning av utbildning till nyanlända elevers behov och förutsättningar. Skolverket publicerade en delredovisning 2017 och planerar att se över kursplaner och kursutbud inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå.

Eftersom folkhögskolan är ett utbildningsalternativ för många nyanlända behöver folkbildningen följa hur arbetet fortgår och vilka resultat som Skolverket kommer fram till.

mängd organisationer, föreningar eller nätverk som man samarbetar med lokalt. En skattning, som bygger på en förfrågan som Folkbildningsrådet skickade till studieförbundens lokalavdelningar i januari 2017, är att studieförbunden under 2016 samarbetade med minst 10 000 lokala föreningar totalt i landet.^{51 52}

Under 2017 hade 112 av landets 154 folkhögskolor folkrörelser eller andra organisationer som huvudmän. Samtliga folkhögskolor, även de offentligägda, samverkar dessutom med lokala och regionala organisationer. I en sammanställning av uppgifter från folkhögskolornas årsredovisningar för 2015 kunde Folkbildningsrådet identifiera totalt cirka 850 föreningssamarbeten, varav flest med fackliga organisationer (cirka 200), kristna samfund (cirka 100), kultur-

- 51 Svarefrekvensen på Folkbildningsrådets förfrågan var låg, 38 procent, och 9 av 10 studieförbund svarade. De skattade uppgifter som anges i texten är därför mycket ungefärliga. De bygger på att studieförbundens svar viktats upp till 100 procent.
- 52 Ungefär 50 procent av de lokala föreningarna utgjordes av kulturföreningar (kulturfrågor), invandrарorganisationer (samskolas kunskap, svenska/språk, föreningskunskap), respektive pensionärsföreningar (kulturfrågor). Inom ramen för det civila samhället, vid sidan av föreningarna, erbjöd studieförbunden även verksamhet tillsammans med lokala nätverk, lokala projektgrupper, lokala aktionsgrupper och andra organisationsformer. De här arrangemangen handlade ofta om asyl-, flykting- och integrationsfrågor.

föreningar (100) och övriga (drygt 100). 24 skolor beskrev samarbeten med tio eller fler föreningar. De rörelseägda folkhögskolorna angav i genomsnitt fler samsarbetsorganisationer än de landstingsägda.⁵³

Medlems- och samverkansorganisationer för att nå ut
Medlemsorganisationerna och samverkansorganisationerna sätter avtryck i studieförbundens respektive profiler, verksamheter och i deltagargruppernas sammansättning. Olika studieförbund når delvis olika deltagargrupper och vilka man når hör samman med vilka organisationer som man samarbetar med. En stor majoritet av studieförbundens deltagare är medlemmar eller på annat sätt aktiva i de organisationer som är knutna till respektive studieförbund.

Under senare år har villkoren för studieförbundens lokala arbete förändrats. Antalet lokalavdelningar har minskat från 830 till 156 under perioden 1997–2017.⁵⁴ Den kraftigt minskade lokala organisationen, och det faktum att befintliga avdelningar täcker större geografiska områden än tidigare, har lett till att de flesta studieförbunden har blivit mer beroende av att samarbeta med andra organisationer för att nå ut med sin verksamhet lokalt.

Studieförbunden är följaktligen starkast – i de delar av landet, inom de grupper av befolkningen och inom de samhällsområden – där de har sina mest aktiva samsarbetsparter. Här kan de erbjuda mest verksamhet. Enligt Folkbildningsrådets uppföljning av statsbidragsvillkor 2017 är det studieförbundens verksamhet tillsammans med etniska, religiösa och kulturföreningar som vänder sig till utrikes födda, som växer snabbast.

Huvudmän – Tradition, resurs eller nödvändighet?

Folkhögskolornas anknytningar till sina huvudmän analyseras i Folkbildningsrådets rapport *Tradition, resurs eller nödvändighet?* I rapporten beskrivs en långsam förändring mot lösare band med det civila samhällets organisationer. Relationen mellan folkhögskolorna och deras huvudmän tar sig olika uttryck. Vanligast är att huvudmannen uppfattas som

folkhögskolans uppdragsgivare och att uppdraget till folkhögskolan är att föra ut en idé, ideologi eller särskild profil. På andra håll ses huvudmannen i första hand som ägare till folkhögskolan, dvs. som någon som bidrar med ekonomiskt stöd och andra resurser. Vid några folkhögskolor beskrivs huvudmannen som ganska betydelselös och förankringen i det omgivande (lokal)samhället som viktigare än eventuell rörelseanknytning.

På utsidan av det civila samhället

I Folkbildningsrådets rapport *Mer engagemang? – Folkbildningen i det svenska civilsamhället* drar författarna slutsatsen att medborgerligt engagemang ger människor större möjligheter att påverka sina liv och den lokala demokratin. De ser även att engagemanget är kumulativt: Den som deltar i folkbildning tenderar att också vara engagerad i ideellt arbete, och den som gör många insatser engagerar sig gärna ännu mer. En aktivitet i civilsamhället leder vidare till en annan. Samtidigt är det ungefär 10 procent av den vuxna befolkningen som varken deltar i folkbildning eller arbetar ideellt.

Sambandet mellan föreningsaktivitet och deltagande i folkbildning får tydligt genomslag i studien *Folk utanför folkbildningen*. Här visar analysen att sannolikheten att inte delta i studieförbundens verksamheter är tydligt högre bland dem som också står utanför det övriga civilsamhället. Omvänt gäller att studieförbunden ofta ger den som redan är aktiv i en förening förutsättningar att aktivera sig ännu mer.

Vilka är det då som inte ingår i den här positiva spiralen – dvs. vilka är det som står utanför det civila samhället i dag?

I rapporten *Folk i rörelse – medborgerligt engagemang 1992–2014* undersöker forskare från Ersta Sköndal högskola vuxnas ideella arbete under 2014.⁵⁵ Här konstaterar de att i de grupper som aldrig arbetat ideellt är kvinnorna och ensamstående med barn något överrepresenterade, och människor i medelåldern och med hög inkomst underrepresenterade. De som står utanför har mer sällan en eftergymnasial utbildning, förvärvsarbetar mindre ofta, bor mer sällan i bostadsrätt och har mer sällan en tradition av föreningsengagemang i familjen. Man fann även starka kopplingar mellan föreningsengagemang och personliga/sociala nätverk, i synnerhet bland männen – utan

⁵³ Sammanställningen bygger på uppgifter om föreningssamverkan som folkhögskolorna lämnat i sina årsredovisningar för 2015. Eftersom det här är uppgifter som folkhögskolorna inte har någon skyldighet att redovisa är sammanställningen sannolikt ofullständig.

⁵⁴ Antalet lokalavdelningar (motsvarande) varierar från 5 till 52 mellan olika studieförbund. Sex av studieförbunden har 8 lokalavdelningar eller färre.

⁵⁵ Med ideellt arbete avses ”i första hand arbetsuppgifter som utförs obetalt och inom ramen för en organisation eller förening; alltså som en del i det civila samhället” (s.11).

föreningsengagemang, mindre nätverk. Slutsatsen blir att de som aldrig arbetat ideellt framstår som mindre etablerade i samhället än andra.

Annan forskning pekar på att unga i allt större utsträckning ställer sig utanför föreningslivet. I exempelvis rapporten *Ungdomars politiska utveckling* refererar författarna till forskning som visar att

Oavsett om man jämför över tid, jämför unga i olika västliga demokratier eller jämför unga med vuxna presenterar statistiken en generation som i ökad utsträckning håller sig borta från valen (även om de svenska förstagångsväljarna inte gjorde det i det förra valet, 2014), partierna och föreningarna. (s. 86)

Folkbildningsrådet har bett Pa Modou Badjie att skriva om påverkanssyftet:

”Jag själv är ett exempel på hur folkbildningen kan påverka ens livssituation”

FÖR MIG ÄR FOLKBILDNING det tydligaste sättet att föra samman individer i samhället. Folkbildningen sätter personen och gruppen i fokus. Det skapar en plattform som möjliggör grupputveckling och samhällsutveckling på allas lika villkor. Här prövas de tyngsta orden på riktigt, man får lära sig om demokrati och jämlikhet. Det blir inte bara ”fina ord”, via studiecirkel måste man jobba med gruppen. Gruppen får tillsammans samma möjligheter och alla i gruppen har en tydlig roll. Genom folkbildning förenas människor och de kan i sin tur bidra till att skapa ett samhälle där människor interagerar med varandra. Jag menar att ju mer vi interagerar, desto mer skapar vi förståelser för varandra. När förståelsen finns, försvinner rädslan för det som är ”nytt och annorlunda”.

Folkbildning har gett äldre en livsglädje, ensamma personer får träffa andra människor. Det ger jobb till både unga och gamla. Man möjliggör för ungdomar att drömma stort och att uppnå sina drömmar. Livets skola utan särbehandlingen, betygen och konkurrensen.

Genom att vara tydlig, orädd och verka för folket kan man vända sig till folkbildningen för att påverka sitt liv. Personligen tycker jag att fler från de utsatta områdena borde ta del av vad folkbildningen har att erbjuda. Där känner jag att det är fortfarande brister idag.

Jag själv är ett exempel på hur folkbildningen kan påverka ens livssituation. Via studieförbundet Vuxenskolan har jag lyckats skapa mitt levebröd och uppfyllt mina livs största drömmar. Jag fick möjligheten att utvecklas i egen takt och med hjälp av tydliga strukturer och vägledning. Jag fick chansen att hjälpa många fler att utvecklas via studiecirkel. Jag lärde mig om föreningsliv och demokrati, folkbildningen var en dörroppnare för mig som visade vägen ut till samhället. Den öppnade upp och inkluderade mig i samhällsdebatten.

Folkbildare måste vara nyfikna på det nya och värna om det gamla. Ett samhälle förändras hela tiden och folkbildningen måste vilja förändras med den, för att finnas där för folket. Folkbildningen måste vara sökande och inte passiv, inkluderande och inte nöjd. Folkbildningen ska också vara ärlig och inse sina brister. Alla som verkar eller på nåt vis jobbar med folkbildningen är införstådda i att vissa målgrupper

saknas inom folkbildningen. Många människor, speciellt från det området som jag är uppväxt i, har ingen aning om vad folkbildning är och hur den kan påverka ens liv på ett positivt sätt. Jag tror på folkbildningen, jag älskar arbetssättet inom studieförbunden. Man är där för människor när de vill utvecklas som mest. Vi är dörroppnare och möjliggörande för folket.

Genom ett gott klimat och god människosyn kommer vi att kunna nå ännu fler!

Pa Modou Badjie

INNOCENT MUGENGA

Pa Modou Badjie är föreläsare och författare, men är mest känd från hiphopgruppen Panetoz som fick sitt genombrott med låten Dansa pausa 2012. Pa Modou Badjie är verksamhetsansvarig på Studieförbundet Vuxenskolan.

Utbildnings- och bildningssyftet

Även utbildnings- och bildningssyftet knyter folkbildningen till det demokratiska samhällets utveckling. Relationen mellan ett samhälles utbildnings- och bildningsnivå och den demokratiska stabiliteten är tydlig. Ju mer välutbildad och välinformerad befolkningen är desto fler är det som står för demokratiska värderingar och förhållningssätt. Ju mindre utbildningsklyftorna och skillnaderna i bildningsnivå är desto mer jämlika är människors livschanser, och desto stadigare blir den grund som demokratin vilar på.

FOLKBILDNINGSRÅDETS BEDÖMNING

FOLKBILDNINGEN ÄR EN av förutsättningarna för att en hög bildnings- och utbildningsnivå ska kunna upprätthållas i landet. Studieförbund och folkhögskolor tillför samhället hundratusentals tillfällen till studier och bildning varje år.

Varje studieförbund och folkhögskola behöver, oavsett idégrund och profil, arbeta aktivt för att nå deltagare med kortare utbildning än 3-årigt gymnasium. På så sätt kan folkbildningen bidra till minskade utbildningsklyftor. Den genomsnittligt höga utbildningsnivån bland cirkeldeltagarna innebär att studieförbunden inte i tillräcklig utsträckning involverar korttidsutbildade.

En av folkhögskolans stora styrkor är det stärkande och studiemotiverande arbetet. Folkhögskolorna ger deltagarna lust att lära mer, och mod och kapacitet studera vidare. Studiemotiverande folkhögskolekurs är ett framgångsrikt exempel. Positiv är även antagningsstatistiken från högskolan som visar att drygt 3 200 deltagare går vidare från folkhögskolan till högskolan varje år.

Som en del i det stärkande och motiverande arbetet behöver folkhögskolorna säkra deltagarnas tillgång till studie- och yrkesvägledning och till kurativt stöd.

Folkhögskolornas yrkesutbildningar, yrkeshögskoleutbildningar, bristyrkeskurser och matchningsinsatser är direkt inriktade mot att stärka deltagarnas förutsättningar på arbetsmarknaden.

Folkbildningens potential ser inte ut att tillvaratas på ett strategiskt sätt i landets regionala kompetensförsörjning.

Mest till dem som behöver det mest?

Cirkeldeltagarnas utbildningsbakgrund

Studieförbundens verksamheter är inte behörighetsgivande. Många av studieförbundens cirkeldeltagare har relativt lång formell utbildning, även jämfört med befolkningen: 42 procent hade eftergymnasial utbildning 2017, jämfört med 27 procent i befolkningen.^{56 57}

Ungefär 20 procent av deltagarna hade förgymnasial utbildning, en oförändrad andel jämfört med tre år innan.

Utbildningsnivån varierar bland studieförbundens cirkeldeltagare efter kön och beroende på om deltagarna är födda i Sverige eller inte. Andelen deltagare med endast förgymnasial utbildning är tydligt större bland de utrikes födda cirkeldeltagarna än bland de inrikes födda.

Av Folkbildningsrådets rapport *Folk utanför folkbildningen* framgår dessutom att kvinnliga ålderspensionärer och medelålders män med enbart grundskola hör till de grupper som oftare än andra står utanför studieförbundens verksamheter.

Andelen deltagare med eftergymnasial utbildning har ökat något bland de inrikes födda deltagarna sedan 2015. Flest deltagare med eftergymnasial utbildning finns bland de inrikes födda kvinnorna och minst bland de utrikes födda männen.

(Se tabellbilagan: *Tabell 14. Cirkeldeltagarnas utbildningsbakgrund 2017. Uppdelat efter kön och utrikes/inrikes födda deltagare. Andel (procent).*)

Utbildningsbakgrunden i marginaliserade stadsdelar

Folkbildningsrådets pågående studie Folkbildning i marginaliserade stadsdelar visar att kvinnliga och manliga deltagare i landets marginaliserade stadsdelar har påtagligt kortare formell utbildning än deltagare på andra håll, i bemärkelsen att:

- andelen deltagare med enbart förgymnasial utbildning är 27 procent, jämfört med 16 procent på andra håll
- andelen deltagare med eftergymnasial utbildning är 24 procent, jämfört med 38 procent på andra håll.

När det däremot gäller deltagare med gymnasieutbildning är andelarna ungefär lika stora i de marginaliserade områdena som utanför.

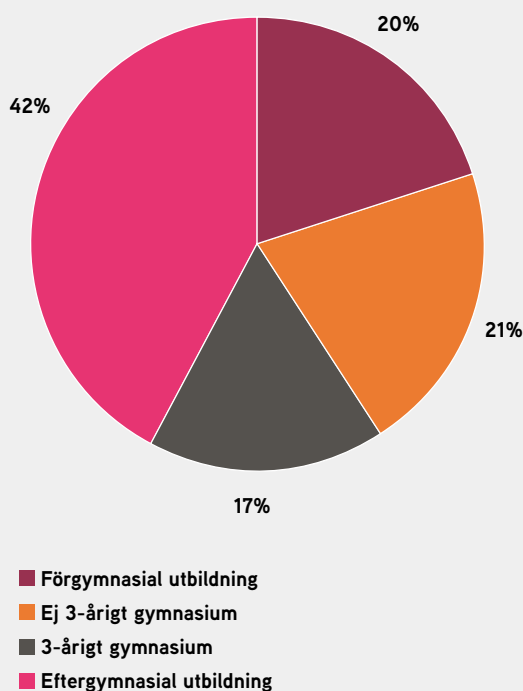
Alla studieförbund erbjuder studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet i de marginaliserade stadsdelarna. Hur stor andel av deltagarna som har förgymnasial respektive eftergymnasial utbildning varierar stort mellan olika studieförbund.

Jämfört med befolkningen i de marginaliserade stadsdelarna, når studieförbunden en representativ andel. Utbildningsbakgrunden ser ungefär likadan ut bland dem som deltar och dem som inte gör det.

56 Studieförbundens cirkeldeltagare med eftergymnasial utbildning varierade mellan olika studieförbund från 25 till 67 procent.

57 Uppgifterna om utbildningsnivå avser deltagare eller invånare i befolkningen som är 13 år eller äldre.

DIAGRAM 6.
Cirkeldeltagarnas utbildningsbakgrund 2017.
Andelar (procent).

Deltagarnas utbildningsbakgrund inom folkhögskolan

Folkhögskolans särskilda kurser bedrivs främst på gymnasial eller eftergymnasial nivå. De kan vara behörighetsgivande, men är för det mesta inte det. Vissa av dem är yrkesutbildningar. Deltagarna i särskild kurs har ofta längre utbildning än de som deltar i allmän kurs. Under 2017 saknade 26 procent av dem treårig gymnasieutbildning, och 15 procent hade högst förgymnasial utbildning, medan 75 procent hade treårigt gymnasium eller längre utbildning.

Folkhögskolans allmänna kurser är behörighetsgivande och det påverkar deltagargruppens utbildningsnivå. De här deltagarna har betydligt kortare formell utbildning än befolkningens genomsnittet. Under 2017 hade 73 procent av deltagarna i allmän kurs kortare utbildning än treårigt gymnasium, och 58 procent hade endast förgymnasial utbildning.⁵⁸

⁵⁸ Folkbildningsrådet använder från och med 2017 SCB:s utbildningsregister som underlag vid rapportering av folkhögskoledeltagarnas utbildningsbakgrund. Tidigare år har folkhögskolornas rapportering av utbildningsbakgrund använts som underlag.

Många av de deltagare i allmän kurs som läser på gymnasial nivå kommer till folkhögskolan med ofullständiga gymnasiebetyg. Hösten 2017 behövde 1 667 deltagare i allmän kurs, med slutbetyg från antingen 2-årigt eller 3-årigt gymnasium, komplettera sin tidigare utbildning.⁵⁹

Deltagarnas utbildningsnivå varierar mellan allmän och särskild kurs, mellan kvinnor och män och beroende på om deltagarna är födda i Sverige eller inte. I allmän kurs är andelen med förgymnasial utbildning tydligt större bland de inrikes födda deltagarna än bland de utrikes, och störst är andelen bland de inrikes födda männen. I särskild kurs är andelen med förgymnasial utbildning störst bland de utrikes födda deltagarna.

(Se tabellbilaga: Tabell 15. Utbildningsbakgrund bland deltagare i folkhögskolornas långa kurser höstterminen 2017. Uppdelat efter kön och utrikes/inrikes födda deltagare. Andel (procent).)

Med folkhögskolan mot vidare studier

På hösten 2017 sökte 5 455 tidigare folkhögskoledeltagare till högskolan, varav cirka 3 250 antogs, dvs 60 procent. Det betyder att både antalet sökande och antalet antagna minskade något jämfört med föregående år. Ungefär hälften antogs genom folkhögskolans urvalsgrupp.⁶⁰

(Se tabellbilaga: Tabell 16. Deltagare med grundläggande behörighet från folkhögskola som antogs till högskola höstterminerna 2017, 2016 och 2015. Antal och andel (procent).)

⁵⁹ I denna grupp ingår, förutom deltagare som gått gymnasietiden ut men inte uppnått godkända resultat i alla ämnen, även sådana som behöver komplettera sin tidigare gymnasieutbildning med vissa ämnen.

⁶⁰ Det finns tre betygsurvalsgrupper. De som studerat vid folkhögskola utgör en egen urvalsgrupp vid ansökan till högskolan – folkhögskolegruppen. Alla studerande som är behöriga, oavsett från vilken skolform de kommer, har möjlighet att antas till högskolan genom urvalsgruppen för högskoleprovet. Under de tre senaste åren har cirka 25 procent av folkhögskoledeltagarna antagits till högskolan den vägen.

Allmän kurs som behörighetsgivande utbildning

Alla folkhögskolor har en allmän kurs. Detta är ett krav i folkbildningsförordningen.⁶¹ Kursen kan ge kunskaper och en grund inför vidare studier motsvarande dem som kan fås genom det offentliga skolväsendet. Allmän kurs på grundskolenivå ger kunskaper för att klara vidare studier på gymnasienivå. Allmän kurs på gymnasienivå ger kunskaper och behörigheter inför vidare studier på högskola, yrkeshögskola eller andra eftergymnasiala yrkesutbildningar.

Folkhögskolorna har stor frihet att utforma sina allmänna kurser både till innehåll och arbetsformer. Det är vanligt med tematiska och ämnesövergripande arbetssätt som utgår från deltagarnas tidigare studie-, arbets- och livserfarenheter. Alla allmänna kurser innehåller en bredd av allmänna ämnen eller teman men en del kombinerar de mer allmänna studierna med en profilinriktning upp till halva kurstiden.

Under 2017 utfärdade folkhögskolorna 1796 intyg om grundläggande behörighet för studier vid högskola, och 419 behörigheter för studier vid yrkeshögskolan.⁶² Dessutom utfärdades behörigheter i enskilda ämnen.

Folkhögskolan har också en egen bedömningsmodell som innebär att deltagarna kan få ett studieomdöme. Studieomdömet är inte ett betyg utan en helhetsbedömning av deltagarens studieförmåga.

Större behov av studie- och yrkesvägledning

Deltagarnas behov av studie- och yrkesvägledning, SYV, har förändrats under senare år. Det visar en enkätundersökning bland folkhögskolornas studie- och yrkesvägledare som Folkbildningsrådet genomförde 2017.⁶³ Framför allt är det deltagarna i allmän kurs som behöver mycket – och allt mer – kurativt, studieekonomiskt och socialt stöd under kursernas gång. Det krävs också stora vägledningsinsatser i slutet av de allmänna kurserna då det är dags för deltagarna att söka sig vidare.

61 Förordning (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen, 9 §: Allmänna kurser, avsedda främst för dem som saknar grundskole- och gymnasieutbildning, ska årligen utgöra minst 15 procent av verksamheten.

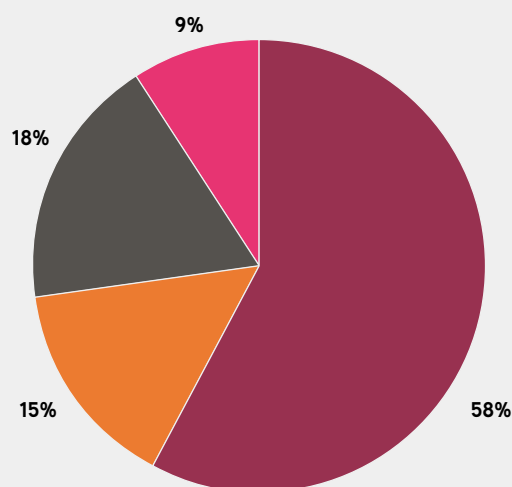
62 Myndigheten för yrkeshögskolan har inga uppgifter om vilken typ av behörighet som de sökande och antagna till olika yrkes- högskoleutbildningar har. Det går därför inte att få reda på hur många deltagare från folkhögskolan som har antagits till yh-utbildningar. Inte heller SCB har något register över studerande inom yrkeshögskolan.

63 Svarsfrekvensen var 70 procent.

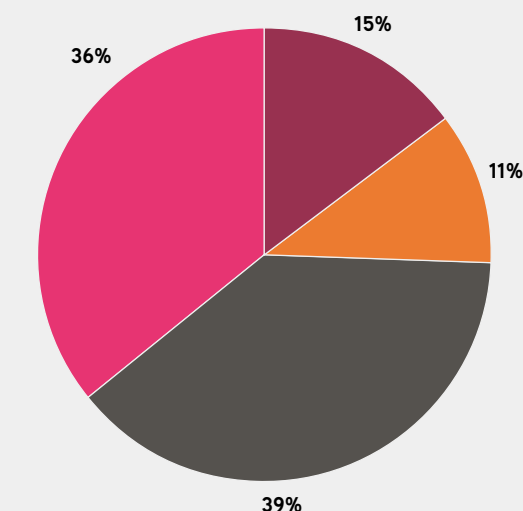
DIAGRAM 7.

Utbildningsbakgrund bland folkhögskolans deltagare i allmän och särskild kurs 2017. Andelar (procent).

ALLMÄN KURS

SÄRSKILD KURS

■ Förgymnasial utbildning
 ■ Ej 3-årigt gymnasium
 ■ 3-årigt gymnasium
 ■ Eftergymnasial utbildning

I princip alla folkhögskolor har säkrat deltagarnas tillgång till studie- och yrkesvägledning, men SYV-resursen är ofta begränsad. Vid 60 procent av de folkhögskolor som ingick i undersökningen ovan motsvarade studie- och yrkesvägledningsresursen 25 procent eller mindre av en heltidstjänst. Vid närmare 30 procent av skolorna uppgick den till 10 procent eller mindre. Samtidigt visar enkäten att ansvaret för SYV-uppgifterna delas på de flesta skolorna mellan flera personalkategorier. Även kuratorer, lärare och specialpedagoger hjälper till.

Vägledningen av deltagare inom uppdragen studiemotiverande folkhögskolekurs och etableringskurs på folkhögskola sker i allmänhet i samarbete med Arbetsförmedlingen/Försäkringskassan. De flesta studievägledare som svarade på enkäten anser inte att de här grupperna har ökat belastningen på folkhögskolans SYV.

SeQF tydliggör nivån på folkhögskolans kurser

Variationen är stor bland folkhögskolans långa kurser. Deltagare som lämnar folkhögskolan kan därför ha svårt att få sina studier vid folkhögskolan värderade på ett rättvisande sätt när de söker sig vidare till andra utbildningar och på arbetsmarknaden. Den svenska referensramen för kvalifikationer, SeQF, fungerar som ett översättningsverktyg som ska göra olika utbildningar lättare att förstå och jämföra.⁶⁴

Från och med 1 juli 2017 är folkhögskolornas allmänna kurser inplacerade i SeQF. Det innebär att studerande som fullgjort allmän kurs motsvarande grundskolenivå får ett intyg om SeQF-nivå 2 och studerande som fullgjort allmän kurs motsvarande gymnasienivån får intyg om SeQF-nivå 4.⁶⁵

För de särskilda kurserna kan respektive folkhögskola ansöka om nivåplacering i enlighet med SeQF.

Från särskild kurs till högskolan

Folkhögskolans särskilda kurs är inte formellt behörighetsgivande. SCB:s rapport *Etablering på arbetsmarknaden och övergång till högskolestudier efter lång*

särskild kurs på folkhögskolan visar dock att nästan en tredjedel av deltagarna i särskild kurs 2012–2014 studerade vid högskolan två år efter att de lämnat folkhögskolan. Andelen som gått vidare var störst inom ämnesområdena *Hälso- och sjukvård* – 45 procent, och *Konst och media* – 44 procent. *Konst och media* var dessutom det enskilt största ämnesområdet, med nästan hälften av alla deltagare. Inom konstområdet utmärkte sig folkhögskolans deltagare i musikkurser. Av dessa läste 58 procent vidare inom två år.

På högskolan valde de flesta antingen liknande ämnen som på folkhögskolan eller någon form av lärarutbildning.

Andelen kvinnor och män som gick vidare till högskolan var totalt sett jämn men med variationer inom enskilda ämnen, exempelvis:

- Fler män än kvinnor av dem som studerat *musik och trätekniskt arbete* gick vidare till högskolan.
- Fler kvinnor än män av dem som studerat *dans, teater och dramatik* och *bild och formkonst* gick vidare till högskolan.

Studiemotiverande folkhögskolekurs en nystart för många

Helt plötsligt så börjar de här ämnena bli intressantare än det var förr. Historia, samhälle, allt det här vi har. Nu har det blivit mer intressant ... men så är det att lärarna också gör lektionerna på ett annat sätt här än det är till exempel i andra skolor. (s. 46)⁶⁶

Sedan 2010 har folkhögskolorna erbjudit *Studiemotiverande folkhögskolekurser*, ett regeringsuppdrag till Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet. Från och med 2016 har insatsen permanentats. Kurserna är tre månader långa och syftet är att motivera deltagarna till fortsatta studier. Målgruppen är arbetssökande som varken har gymnasieexamen eller grundläggande behörighet till högskoleutbildning på grundnivå. Hittills har totalt cirka 29 000 personer deltagit.

Resultaten är goda och de förbättras över tid. Bland 2016 års deltagare mellan 16 och 24 år hade 40 procent gått vidare till allmän kurs, och 3 procent till särskild kurs, i december 2017. Det är en ökning med 5 procent jämfört med året innan. Bland deltagarna som var 25 år eller äldre var det 25 procent som läste vidare på allmän kurs och 3 procent på särskild.⁶⁷

⁶⁴ SeQF bygger på ett gemensamt europeiskt ramverk för kvalifikationer, EQF – European Qualification Framework, till vilket 38 europeiska länder är anslutna. EQF fungerar som ett översättningsverktyg som ska göra kvalifikationer från olika länder och utbildningssystem i Europa lättare att läsa och förstå.

⁶⁵ För det offentliga utbildningssystemet har regeringen angett i *Förordningen (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande* vilka nivåer olika utbildningar är placerad på. Från och med 1 juli 2017 är också folkhögskolornas allmänna kurser författningsreglerade i denna förordning (2017:276).

⁶⁶ *Studiemotiverande folkhögskolekurs – Perspektiv på folkbildning som arbetsmarknadsåtgärd.*

AKTUELL UTREDNING SOM BERÖR FOLKBILDNINGEN:

SOU 2017:82. **Vägledning för framtidens arbetsmarknad**

Arbetsmarknadsutredningen ska analysera och föreslå hur arbetsförmedlingens vägledning kan stärkas och samspela med annan vägledning. Utredningen ska också analysera och göra en övergripande kartläggning av hur väl samspelet och ansvarsfördelningen fungerar mellan aktörer som påverkar arbetsmarknaden. Utredningen presenterade sitt delbetänkande i oktober 2017. Utredningen konstaterar att det är viktigt att de initiativ till samverkan med folkbildningen och den kommunala vuxenutbildningen som arbetsförmedlingen aviserat genomförs, följs upp och att erfarenheter tas tillvara. Flera av utredningens förslag berör folkbildningen i indirekt, bland annat förslaget att inrätta en digital plattform för livslång vägledning.

Av dem som deltagit i en studiemotiverande folkhögskolekurs (fr.o.m. insatsens början) och därefter studerat vidare på allmän kurs, har hittills 1 565 personer fått grundläggande behörighet för högskolestudier, och 333 har fått behörighet för yrkeshögskolestudier.

Trots de positiva resultaten har verksamheten minskat i volym, även om det skett en uppgång det senaste året. Under 2017 deltog drygt 3 800 personer. Det är drygt 500 deltagare fler än 2016, men cirka 1 400 färre jämfört med 2013. Under 2017 var det 95 folkhögskolor som erbjöd studiemotiverande kurser, dvs. 26 folkhögskolor färre än 2013.

67 Riksdagen tillförde 1000 extra platser till allmän kurs vid folkhögskola under åren 2013 och 2014. Syftet med dessa var att möjliggöra för personer som deltagit i de studiemotiverande kurserna att fortsätta sina studier vid allmän kurs. Dessa extra platser kunde folkhögskolor som bedrev studiemotiverande kurser ansöka om. Satsningen upphörde inför 2015. För hösten 2015 tillfördes istället 750 extra platser till allmän kurs. Dessa platser var inte längre kopplade till studiemotiverande folkhögskolekurs, och de kunde ansökas om av samtliga folkhögskolor. För åren 2016 och 2017 tillfördes 3 000 extra platser till allmän och särskild kurs. Inför 2018 har dessa 3 000 platser blivit permanenta, och de har dessutom utökats med ytterligare 5 000 platser. Det betyder att för 2018 finns en utökning med 8 000 permanenta platser.

Arbetsförmedlingen anvisade deltagare till 55 procent av de platser som man avtalat med Folkbildningsrådet om inför 2017 – också det en nedgång jämfört med 2013, då motsvarande andel var 65 procent, men en ökning jämfört med 2016.

Folkbildningsrådets uppföljning *Studiemotiverande folkhögskolekurs – Perspektiv på folkbildning* som arbetsmarknadsåtgärd problematiserar den låga anvisningsgraden. Författarna varnar för konsekvenserna av att folkhögskolornas osäkerhet över gruppstorlek och deltagarsammansättning kan leda till att de studiemotiverande kurserna – för att minska sårbarheten i verksamheten – oftare bedrivs ganska frikopplade från övrig verksamhet:

När den studiemotiverande kursen genomförs där huvuddelen av den ordinarie verksamheten bedrivs, uppstår fler kontaktytor deltagare emellan. (s. 9)

(Se tabellbilaga: Tabell 17. *Studiemotiverande folkhögskolekurs 2010–2017: Folkhögskolor, deltagare, samt deltagare som gått vidare till fortsatta studier eller arbete. Antal och andel (procent).*)

Starkare förutsättningar på arbetsmarknaden

Folkhögskolans yrkesutbildningar

Under 2017 arrangerade folkhögskolorna sammanlagt ett tjugotal yrkesutbildningar på gymnasial nivå, t.ex. *Personlig assistent* och *Turistguide*. Utbildningarna samlade nästan 300 deltagare under höstterminen.

Samtidigt erbjöd folkhögskolorna eftergymnasiala yrkesutbildningar som varierade i längd mellan två och fyra år. De här utbildningarna samlade cirka 3 900 deltagare. Nästan 19 procent av dem läste på *Fritidsledarutbildningen*. Andra populära kursinriktningar var *Ledarutbildning inklusive organisation* och *Informations- & medieutbildning*. Ungefär 1100 personer – erhöll under 2017 intyg om avslutad yrkesutbildning på eftergymnasial nivå.

Folkbildning inom yrkeshögskolan

Under 2017 startade fyra folkhögskolor sammanlagt sex utbildningar inom ramen för yrkeshögskolan (yh): Film-, radio- och Tv-produktion; Social omsorgsutbildning/socialpedagogisk behandling (2 st.); Musik (3 st.). Kurserna samlade drygt 120 deltagare, varav något fler än hälften var 24 år eller yngre. Kvinnorna (60 procent) och de inrikes födda deltagarna (87 procent) var i majoritet.

AKTUELL UTREDNING SOM BERÖR FOLKBILDNINGEN:

SOU 2017:9. **Det handlar om oss – unga som varken arbetar eller studerar**

Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar presenterade sitt delbetänkande i februari 2017. Samordnaren betonar hur ”landets drygt 150 folkhögskolor erbjuder verksamheter som ger nya möjligheter för unga som varken arbetar eller studerar då deras pedagogik kan ge stöd och stimulans som passar målgruppen särskilt bra”.

I betänkandet föreslås bland annat att en funktion inrättas som ska stödja de aktörer som arbetar med unga som varken arbetar eller studerar.

Även fyra studieförbund arrangerade yrkeshögskoleutbildningar. Ett av dem stod för nästan 80 procent av deltagarna. Totalt anordnade studieförbunden 45 yh-utbildningar med olika inriktning. Ungefär 750 deltagare registrerades, varav ungefär 65 procent var kvinnor, 65 procent var under 35 år och nästan 80 procent var födda i Sverige.

Matchningsprojekt och bristyrkesutbildningar

Matchningsinsats 2016–2018

Matchningsinsats 2016–2018 är ett delprojekt i regeringens strategi *Vägar framåt – strategi för unga som varken arbetar eller studerar*. Projektet har målet att ge unga, 18–25 år, extra stöd för att kunna etablera sig i yrkeslivet.

Fem folkhögskolor och två studieförbund har genomfört verksamhet under 2017. Matchning har skett inom allmän kurs, studiemotiverande folkhögskolekurs, etableringskurs, Svenska från dag ett och samt i olika former av öppen och uppsökande verksamhet. Tre av projekten har beviljats förlängning och får medel även 2018, tillsammans med fyra nya projekt.

Metoder har utvecklats för matchning och studie- och yrkesvägledning i form av individuella vägledningssamtal, gruppinformationer om arbetsmarknad och utbildningar, kompetenskartläggningar, validering av generella kompetenser, praktik inom föreningsdriven verksamhet samt studiebesök och jobbskuggning inom främst bristyrkesnäringar. Former för nätverkande med näringsliv och samarbeten med aktörer inom området har också upparbetats.

Yrkeskurser inom bristyrken

Yrkeskurser inom bristyrken är ett tidsbegränsat regeringsuppdrag till Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet 2016–2019. Målgrupp för insatsen var fram till och med 2017 deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin.⁶⁸ Målet är att varje år erbjuda 2 000 deltagare plats på folkhögskola på yrkeskurser inom bristyrken, under en sammanhållande period om 6–24 månader.

Under 2017 har 15 folkhögskolor genomfört 18 olika utbildningar – lärar- och elevassistent (7), behandlingsassistent (5), boendeassistent (3), integrationsassistent (1), socialpedagog (1), respektive socialt företagande (1). Totalt samlade utbildningarna 464 deltagare, varav nästan alla var 25 år eller äldre och 67 procent var kvinnor. Ungefär en tredjedel hade grundskola eller kortare utbildning, och lika många hade treårigt gymnasium eller längre.

Komma igång och komma vidare

Unga som varken arbetar eller studerar

Rapporten *Investing in Youth. Sweden* (2016) ingår som en del i OECD:s arbete med Action Plan for Youth. Rapporten ger en djupgående analys av Sveriges ungdomspolitik vad gäller utbildning, sysselsättning och sociala frågor, med särskilt fokus på ungdomar som varken arbetar eller studerar. I rapporten beskrivs folkhögskolan som en andra chans, och som sådan mycket lämpad för ungdomar som varken studerar eller arbetar. Förtjänster som hålls fram är den helhetssyn och det starka sociala och pedagogiska stöd som folkhögskolan erbjuder, det breda kursutbudet som ger deltagarna möjlighet att studera vidare inom det formella utbildningssystemet, och möjligheterna till internatboende.

Även samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar talar om folkbildningens möjligheter. I slutbetänkandet *Vårt gemensamma ansvar – för unga som varken arbetar eller studerar* betonas vikten av såväl individstärkande som kunskaps- och kompetensstärkande insatser för den här gruppen unga, och om behovet av att involvera civilsamhället och folkbildningen i arbetet:

⁶⁸ Från februari 2018 vänder sig utbildningarna också till deltagare som är inskrivna i Arbetsförmedlingens s.k. etableringsprogram.

Civila samhällets organisationer liksom folkbildningen bidrar många gånger med innovativa och nya lösningar och fångar upp ungas behov på ett annat sätt än vad det offentliga många gånger har förmåga att göra. (s. 206)

Steget vidare – gränsöverskridarnas berättelser

Många deltagare berättar om hur de under sin tid vid folkhögskolan fått lust och motivation att fortsätta studera. Folkhögskoletiden beskrivs som en vändpunkt i livet. I t.ex. rapporten *Steget vidare – Undersökning bland folkhögskolans deltagare 2013* samtalar utvärderarna med så kallade gränsöverskridare, dvs. deltagare som valt att läsa vidare, antingen från studiemotiverande folkhögskolekurs till allmän kurs eller från allmän och särskild kurs till högskolan.

För de gränsöverskridande deltagarna har folkhögskolans bidrag varit att fånga upp deras ambitioner och bejaka dessa, att stärka deltagarnas motivation och överhuvudtaget att uppmuntra dem att tro på sig själv och sina idéer inför framtiden:

Den för många nya erfarenheten att bli sedd och lyssnad på i folkhögskolan i kombination med en positiv studiemiljö och umgänget med nya kamrater har skapat ett bättre självförtroende och stärkt tron på den egna förmågan att studera. I förlängningen skapar en sådan utveckling bättre förutsättningar för att våga ta steget till vidare studier. (s. 4–5)

Folkbildning och regional kompetensförsörjning

Folkbildningen och regionala kompetensplattformar

Inför 2010 gav regeringen i uppdrag till regionala självstyrelseorgan och samverkansorgan eller (där dessa organ inte finns) länsstyrelser, att etablera kompetensplattformar för samverkan inom kompetensförsörjning och utbildningsplanering på kort och lång sikt.

Och i *En nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020* framhåller regeringen att de regionalt utvecklingsansvariga i högre grad än i dag bör ta tillvara folkbildningen som en resurs i det regionala kompetensförsörjningsarbetet. Som folkbildningens styrkor anges att man når många deltagare med sin verksamhet, även de grupper som andra utbildningsformer kan ha svårt att nå, och att

AKTUELL SATSNING FRÅN REGERINGEN SOM BERÖR FOLKBILDNINGEN:

Kompetensförsörjning i hela landet

Regeringen har tagit flera beslut för att utveckla det regionala kompetensförsörjningsarbetet. I december 2017 gav regeringen de regionalt utvecklingsansvariga i uppdrag att organisera och fastställa målsättningar för regionalt kompetensförsörjningsarbete i samverkan med bland annat kommuner, arbetsliv, utbildningsaktörer och statliga myndigheter. Man ska även tillhandahålla analyser och prognoser av behovet av kompetens i privat och offentlig sektor på kort och lång sikt.

Landsbygdsministern menade bland annat att ”Vi måste ta tillvara på all den kompetens som finns i Sverige, det är en förutsättning för jobb och hållbar tillväxt. Då måste både validering, vuxenutbildning och lärcentra finnas på många ställen runt om i vårt land och fungera bra”.

man får allt större betydelse för att ge utrikes födda en utbildning som leder till arbete och kunskaper i svenska.

Tillväxtverket har sedan 2013 haft regeringens uppdrag att förstärka och vidareutveckla de regionala kompetensplattformarna. I myndighetens rapport *Regionala kompetensplattformar. En översikt av utvecklingsprojekten mellan 2013–2017* uppmärksammas inte folkbildningen.

Folkbildningen och Europeiska socialfonden

Europeiska socialfonden (ESF) erbjuder cirka 10 miljarder euro per år för sysselsättningsrelaterade projekt.

Folkbildningsrådets rapport *Folkbildningen och Europeiska socialfonden* visar att under perioden 2007–2013 stod studieförbund och folkhögskolor bakom motsvarande 7,5 procent av alla ansökningar till ESF-fonden i Sverige, ungefär en tredjedel av projekten beviljades medel. Många av folkbildningens projekt handlade om att möta personer som står långt från arbetsmarknaden.

I rapporten *På egna eller andras villkor? – Folkbildningens medverkan i Europeiska socialfonden 2014–2020* ställs relationen mellan folkbildningen och ESF:s regionala partnerskap i centrum.⁶⁹

Här talas om två kulturer som möts. De studieförbund och folkhögskolor som arbetat med ESF-projekt håller fram projekten som möjligheter att testa nya idéer för att på så sätt göra nyttiga erfarenheter och

AKTUELL RAPPORT SOM BERÖR FOLKBILDNINGEN:

I riktning mot en hållbar välfärd

Vid Förenta Nationernas toppmöte i september 2015 antog världens stats- och regeringschefer Agenda 2030 för hållbar utveckling. Agenda 2030-delegationen har i sina direktiv i uppdrag att redovisa en översiktlig bild av i vilken utsträckning som Sverige uppfyller mål och delmål i Agenda 2030, samt att stödja och stimulera arbetet med Sveriges genomförande av Agendan.

Delegationen föreslår i sin delredovisning *I riktning mot en hållbar välfärd* att en nationell folkbildningskampanj om Agenda 2030 genomförs. Delegationen vill att bildning och lärande blir del av arbetet med att förverkliga Agenda 2030 i Sverige. Delegationen har dock inte formulerat hur folkbildningen ska vara inblandad i detta arbete.

uppnå sina mål. En stor majoritet, i synnerhet bland folkhögskolorna, är dock kritiska till ESF:s regelverk och ansökningsprocess. Även kravet på medfinansiering beskrivs som en stötesten.

De regionala partnerskapen beskriver å sin sida folkbildningens resultat på deltagarnivå som goda, men ser brister när det gäller projektledning och implementering av projektens resultat i den reguljära verksamheten. Partnerskapen betonar vikten av att utveckla en stark samverkan med andra aktörer inom det civila samhället, offentlig sektor och näringslivet, och med ESF-kontoren.

69 Av Socialfondens medel fördelas 75 procent via Sveriges åtta regionala strukturfondspartnerskap och 25 procent via ESF-rådet nationellt. Partnerskapen består av förtroendevalda representanter för kommuner och landsting, samt företrädare för arbetsmarknadens organisationer, länsstyrelser, Arbetsförmedlingen, etc. De utgår i sitt arbete – sina utlysningar – från regionala handlingsplaner.

Folkbildningsrådet har bett Sverker Sörlin att skriva om utbildnings- och bildningssyftet:

”Den svenska folkbildningen kan bidra till att hålla vårt samhälle samman.”

VÅRT SAMHÄLLE HAR blivit rikare i nästan varje avseende, inte minst etniskt och kulturellt. Men det har också blivit mer komplext. Skillnaderna är större. För att kunna göra skillnader till en tillgång behöver alla människor få utveckla sina gåvor, komma till sin rätt.

Det är så vi borde tänka om folkbildningen. Den når hundratusentals människor. Den finns i hela landet. Den är en underutnyttjad resurs. Den skulle behöva ett mandatskifte.

Skolverket har på sin hemsida en karta över ”Det svenska utbildningsväsendet”, från förskolan till universitetet. Där finns det ett litet stickspår till ”Folkhögskolan”. Men de tio studieförbunden finns inte med.

För att folkbildningen ska bli en fullvärdig part i utbildningsväsendet måste även studieförbunden bli behörighetsgivande utbildningsanordnare. Folkhögskolorna är redan behörighetsgivande och spelar en allt viktigare roll för arbetsmarknadspolitiken. Dessutom har de en individanpassad pedagogik. Därför når de många lågutbildade och nya svenskar i alla åldrar, människor som söker kunskap för att de inser att den är viktig för dem i deras egna liv.

Med studieförbunden är det nästan precis tvärtom. De har ingen behörighet att ge. Därför når de främst de som redan är välutbildade, vars andel av bildningsverksamheten bara växer, med en närmast lagbunden nödvändighet eftersom hela befolkningen blir alltmer välutbildad. Och inget fel med det, det är bra för samhället att så många högutbildade och engagerade medborgare kan söka ytterligare bildning, diskussion och kreativitet.

Men är det allt vi ska ha studieförbunden till? Jag tror inte att det är möjligt. Bildning är fantastisk, men den tanken kan inte bära allt. Studieförbundens potential blir sorgligt underutnyttjad och deras demokratiska och kunskapspolitiska roll förlorar i legitimitet. Om de blev behörighetsgivande skulle de kunna nå fler människor, på helt nya sätt – människor som kanske inte söker bildning men som vet att de behöver vissa kunskaper för att överhuvudtaget komma vidare med sina liv.

Vårt land formligen ropar efter nya, karriärfrämjande kunskaper. Inte minst de fackliga organisationerna söker med ljus och lykta efter sådant som är attraktivt för deras medlemmar. Företag, sjukvård och myn-

digheter vet inte hur de ska få fatt i kunniga, flexibla utbildningsanordnare som är pålitliga, kostnadseffektiva (där är folkbildningen världsmästare) och som framförallt gör sina insatser på en fast värdegrund som håller över tid och inte bara till nästa kvartalsrapport. Folkbildningen bryr sig om människor. Utvärderingar av folkbildningen visar genomgående hur väl den presterar i förhållande till de små resurser den tilldelas.

Med ett sådant mandatskifte skulle studieförbunden få nya uppgifter och i den rollen måste de förstås prövas. Men de skulle kunna valideras på samma sätt som andra utbildningsanordnare. De kan också utvärderas efter sina resultat. Några av dem skulle vilja ta större roller, andra inte lika stora. Men rättigheten skulle finnas där för alla som vill och kan. Med tiden skulle de kunna omvandla vårt utbildningslandskap, göra det öppet och lockande för många fler vuxna än idag. Som samhällsinvestering är det just nu svårt att tänka sig något mer attraktivt.

Studieförbunden skulle kunna bli civilsamhällets kunskapsförmedlare. De kan arbeta i mindre format, fort- och vidareutbilda i fler miljöer, inte minst i storstäderna. De kan samverka med universitet och högskolor, liksom folkhögskolorna. De vuxna som står långt från utbildning och arbetsmarknad skulle få kunskaper i svenska och grundläggande färdigheter. Fler skulle bli behöriga för gymnasium och högskola. Fler skulle bli attraktiva på arbetsmarknaden. Det skulle dessutom uppstå mötesplatser i studieförbunden mellan högutbildade, som redan söker sig dit på sin fritid och efter pensionen, och lågutbildade och nya svenskar som skulle komma dit i mycket större skaror, och tidigare i livet. Och var säker: bildningen skulle växa den också!

Att på nytt ge en sådan Stor Uppgift till hela den svenska folkbildningen vore en stark början på demokratins andra århundrade. Vi behöver ta alla krafter i bruk för att hålla vårt samhälle samman. Folkbildningsorganisationer är en sådan kraft, en av de verkligt stora. Civilsamhället som kunskapsinstitution är en samhällspolitisk idé vars tid är inne.

Sverker Sörlin

Sverker Sörlin är idéhistoriker och professor i miljöhistoria vid Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm. Han är författare till flera böcker och fick 2004 Augustpriset för boken *Världens ordning och Mörkret i människan*.

Sverker Sörlin är också förbundsordförande för Folkuniversitetet sedan 2012.

Kultursyftet

Även utbildnings- och bildningssyftet knyter folkbildningen till det demokratiska samhällets utveckling. Relationen mellan ett samhälles utbildnings- och bildningsnivå och den demokratiska stabiliteten är tydlig. Ju mer välutbildad och välinformerad befolkningen är desto fler är det som står för demokratiska värderingar och förhållningssätt. Ju mindre utbildningsklyftorna och skillnaderna i bildningsnivå är desto mer jämlika är människors livschanser, och desto stadigare blir den grund som demokratin vilar på.

FOLKBILDNINGSRÅDETS BEDÖMNING

FOLKBILDNINGEN ÄR Sveriges största kulturarena. Omfattningen av kulturverksamheterna och mångfalden i deltagargrupperna, tillsammans med inriktningen mot aktivt deltagande och eget skapande, säkrar förutsättningar i hela landet för möten och delaktighet i kulturlivet. Folkbildningen ger deltagarna verktyg att växa bildningsmässigt, mänskligt och konstnärligt.

Den uppdelning som sker mellan inrikes och utrikes födda deltagare inom kulturverksamheterna, och det faktum att de utrikesfödda deltagarna inte sällan är underrepresenterade, är ett problem som folkbildningen delar med det övriga samhället. Folkbildningen behöver arbeta mer aktivt för att också inom kulturområdet skapa möten mellan deltagare som är födda i Sverige och de som är födda i andra länder.

Den handlingsplan för ökad mångfald bland deltagarna i folkbildningens kulturverksamheter, som Folkbildningsrådet lämnade till regeringen i december 2017, utgör en del i folkbildningens arbete.⁷⁰

Studieförbundens och folkhögskolornas kulturinriktade verksamheter uppmärksammas i landets regionala kulturplaner och därigenom även i regionalt utvecklingsarbete mer generellt. Den dialog som sker inom ramen för samverkansmodellen stärker möjligheterna för folkbildningen och regionerna att finna gemensamma intressen och samverkansarenor.

För att kunna ta ett mer aktivt ansvar i utvecklingen av det lokala och regionala kulturlivet behöver folkbildningen samråda med landsting och regioner på ett mer samlat sätt än i dag.

Folkbildningens kultur finns i gränslandet mellan å ena sidan amatörkultur och kulturutövande som sker som en del av människors ideella engagemang, och å andra sidan det professionella kulturlivet.

Som en del i sitt mångfaldsarbete behöver studieförbund och folkhögskolor i högre grad rikta sina kulturverksamheter mot grupper i befolkningen som mer sällan än andra deltar i kultur.

Mångas kultur

Studieförbundens utbud domineras av kultur

Inom de flesta studieförbunden var kulturen – studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet inom det estetiska området samt kulturprogrammen – den enskilt största verksamheten under 2017. Sett till omfånget innebär detta att kultur skulle kunna beskrivas som studieförbundens gemensamma verksamhetsinriktning.

Nästan 790 000 cirkeldeltagare samlades under 2017 inom det estetiska ämnesområdet *Konst, musik, media*, som stod för 58 procent av studieförbundens cirkeltimmar.⁷¹ Antalet studietimmar inom ämnesområdet har ökat de senaste fem åren, medan antalet deltagare minskat under samma period. Denna utveckling har delvis med ekonomi att göra: Statsbidragssystemen till studieförbunden har under senare år mer premierat studietimmar än antal deltagare, och framför allt musikcirkelarna genererar många studietimmar per deltagare.^{72 73}

Under året erbjöd studieförbunden även drygt 376 000 kulturprogram, med nästan 20 miljoner deltagare.⁷⁴ Det betyder att mer än hälften av studieförbundens alla arrangemang var kulturprogram.^{75 76} Antalet har dessutom ökat stadigt under de senaste decennierna. Under 1990-talet genomfördes i medeltal cirka 154 000 program per år. Antalet har sedan dess mer än fördubblats. Kulturprogrammen stod 2017 för mellan 58 och 80 procent av respektive studieförbunds totala antal studietimmar. Det genomsnittliga antalet

⁷¹ Avser deltagare, ej unika personer.

⁷² I det system för statsbidrag till studieförbunden som trädde i kraft 2017 baseras verksamhetsbidraget på både antalet studietimmar och antalet unika deltagare i studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet.

⁷³ Den improvisatoriska musiken (pop- och rockcirkelarna) var under 2017 det ämne som genererade i särklass flest studietimmar per deltagare, ca 72. Detta kan jämföras med till exempel 22 timmar per deltagare i *Samhälls- och beteendevetenskap*, 19 timmar per deltagare i *Svenska som andra språk*, och 12 timmar per deltagare i *Historia*.

⁷⁴ Kulturprogrammets deltagare registreras inte. Alla uppgifter om deltagarantal är därför studieförbundens skattningar.

⁷⁵ Studiecirkelarna stod för nästan 38 procent av samtliga arrangemang och Annan folkbildningsverksamhet för 9 procent.

⁷⁶ Räknet i *antal studietimmar* var cirkelverksamheten den mest omfattande verksamhetsformen 2017: 73 procent av alla studietimmar.

deltagare per program har sjunkit från 80 i början på 2000-talet till 53.⁷⁷

(Se tabellbilaga: *Tabell 18. Studieförbundens kulturprogram 2017, 2016, 2015 och 2000. Arrangemang och deltagare. Antal och andel (procent).*)

Musiken i särställning

Inom studieförbunden växer det estetiska området i omfång, och när det gäller cirkelverksamheten är det musikcirkelarna som ökat mest under den senaste tioårsperioden. Andelen studietimmar i musik har sedan 2005 ökat från 30 till 39 procent av den totala volymen. Mest har pop- och rockcirkelarna (*improvisatorisk musik*) ökat. Dessa stod för 24 procent av alla cirkeltimmar under 2017 – nästan 51 650 cirkel. Det betyder att den improvisatoriska musiken var nästan fem gånger större än det näst största ämnet, *Sång och musik i grupp* (11 100 cirkel).

Musiken är också det ämne som samlar flest deltagare, nästan 409 000 under 2017, vilket motsvarar en fjärdedel av alla cirkeldeltagare.⁷⁸

Av studieförbundens kulturprogram är föreläsningar och sång-/musikprogram i särklass vanligast. Under 2017 anordnade studieförbunden nästan 153 000 föreläsningar – 40 procent av alla kulturprogram – och 129 000 sång- och musikarrangemang – 34 procent av alla program. Sång- och musikarrangemangen lockade dock flest deltagare, nästan 8 800 000, dvs. 44 procent av alla deltagare i kulturprogram.

(Se tabellbilaga: *Tabell 19. Studieförbundens musikcirkel 2015–2017. Studietimmar och deltagare. Antal och andel (procent).*)

Kulturprogrammen ger uppdrag till kulturarbetare

Studieförbunden är viktiga för landets professionella kulturarbetare. I rapporten *Kulturprogrammets betydelse för kulturutövare* beskrivs studieförbunden som en av flera uppdragsgivare på kulturarbetarnas arbetsmarknad. Utvärderarna poängterar att antalet uppdrag per år sannolikt gör studieförbunden till den största uppdragsgivaren för landets konstnärer.

För de yrkesverksamma konstnärerna spelar kulturprogrammen roll, men inte i första hand som

inkomstkälla. Det framgår av rapporten. De ersättningar som ges är i allmänhet för små. Istället innebär kulturprogrammen att andra resurser ställs till förfogande, t ex tillgång till scen, lokaler eller utrustning- och nätverk. Konstnärliga uppdrag annonseras sällan. De fördelas oftare via nätverk och personliga kontakter. De nätverk som konstnärer får tillgång till via studieförbunden ser annorlunda ut än de som etableras kring kulturinstitutionerna. De innehåller andra aktörer i och med studieförbundens anknytning till det civila samhällets organisationer. Troligen är de också mer lättillgängliga, menar utvärderarna. Folkbildningen styrs av andra syften än kulturinstitutionerna och den konstnärliga verksamheten bedöms efter andra kriterier.

Mycket kultur även inom folkhögskolan

Folkhögskolans kulturutbud är också omfattande.

Under 2016 arrangerades:

- 612 långa, särskilda kurser i musik, bild, form och målar Konst, scenisk konst, slöjd och konsthantverk, kyrkomusiker och övriga estetiska ämnen, med drygt 6 700 deltagare under höstterminen
- 80 estetiskt inriktade yrkesutbildningar på eftergymnasial nivå, med drygt 940 deltagare under höstterminen
- ca 2 480 kulturprogram för allmänheten, med drygt 234 000 deltagare
- ca 840 korta kurser inom det estetiska området, med 14 500 deltagare
- korta kurser för cirkelledare inom kulturområdet.

Kultur och kulturutövande är dessutom integrerade delar av folkhögskolans pedagogik; de långa kurserna har ofta inslag av estetiska ämnen. Det betyder att de allra flesta av folkhögskolornas deltagare kommer att delta i kulturaktiviteter som en del av sina studier, oavsett vilken kurs de valt.

Inom folkhögskolan är musiken den näst största kursinriktningen totalt bland de långa kurserna, och den största inriktningen bland de estetiska ämnena – med fler deltagarveckor och deltagare än något annat enskilt estetiskt ämne i allmän kurs, särskild kurs och i de korta kurserna. I de särskilda kurserna med musikinriktning är männen i majoritet, medan kvinnorna är flest i övriga estetiskt inriktade särskilda och korta kurser.

(Se tabellbilaga: *Tabell 20. Folkhögskolans kurser med musikinriktning. Deltagarveckor 2017 (helår) och deltagare höstterminen 2017. Antal och andel (procent).*)

⁷⁷ Från och med 2007 skapades större utrymme för studieförbunden att möta allmänhetens efterfrågan på kulturprogram. 2017 infördes ett nytt bidragssystem för studieförbunden. I och med detta avsattes 15 procent av statsbidraget till kulturprogram.

⁷⁸ Avser deltagare, inte unika personer.

Kulturell bildning i folkhögskolans regi

Folkbildningsrådet genomförde under 2017 utvärderingen *Kulturell bildning i folkhögskolans regi. Deltagare och lärare på estetiska profilkurser*. I denna undersöks folkhögskolans estetiskt inriktade utbildningar:

- som delar i ett "utbildningssystem" för konstnärligt yrkesutövande
- som "yrkesutbildningar" för konstnärligt yrkesutövande
- som arbetsmarknad för kulturarbetare.

Rapporten visar att de estetiska utbildningarna ofta ingår i ett informellt "utbildningssystem" för konstnärer. Drygt 30 procent av deltagarna kom till folkhögskolan efter estetiskt inriktade gymnasieutbildningar. Efter folkhögskolan sökte sig nästan 60 procent av deltagarna 2005–2010 vidare till högskolan inom en tolvårsperiod – främst till studier inom konst och humaniora, men även inom pedagogik och lärarutbildning.⁷⁹

Den förhållandevis starka övergången till högskolan gör att andelen som omedelbart går vidare till förvärvsarbete blir relativt liten. Men tio år efter avslutade folkhögskolestudier är deltagarnas förvärvsfrekvens lika hög som i jämförbara grupper. Resultaten tyder på att ca 10 procent av deltagarna i de estetiska folkhögskolekurserna fortsätter till olika kulturyrken.

Författarna framhåller att de estetiska utbildningarna har bred betydelse. Folkhögskolans ambition är inte bara att utbilda kulturutövare, utan även konsumenter, kännare och beställare av kultur. Och de menar att kreativitet och entreprenörskap efterfrågas såväl på arbetsmarknaden som i samhället.

Många av lärarna inom de estetiska utbildningarna är själva professionella eller semiprofessionella kulturarbetare, med deltidsanställningar inom folkhögskolan. Ungefär 70 procent av dem beskriver sig själva som professionellt verksamma konstnärer, ytterligare 10 procent ägnar sig åt kultur som hobby. Folkhögskolan står ofta för huvuddelen av deras försörjning, men den betyder mer än så. I rapporten beskriver flera lärare hur viktig undervisningen och mötet med deltagarna är för att man ska utvecklas i sitt eget konstnärliga skapande.⁸⁰

Mångfaldig kultur?

All offentlig kultur ska spegla samhällets etniska och kulturella blandning. Samtidigt är kultursektorn homogen när det gäller produktion, organisation och publik.

Denna problematik belyser bland annat Myndigheten för kulturanalys i flera rapporter. Myndigheten publicerade 2015 en kartläggning bland anställda i den del av kultursektorn som styrs av staten, och ansvarade 2017 för motsvarande analys i de nordiska länderna. Rapporterna *Kultur av vem?* och *Kultur med olika bakgrund* visar att andelen anställda inom kultursektorn med utländsk bakgrund befinner sig på en konstant och tydligt lägre nivå än i befolkningen.⁸¹ Den ökade mångfalden i befolkningen avspeglas inte i kultursektorns personal, och myndigheten menar att

*Kultursektorn ligger längre från målet om att spegla befolkningen än för tio år sedan.*⁸²

Även i Kulturanalys Nordens antologi *Vem får vara med?*, i artikeln *Inkluderingskulturen*, beskrivs frågan om etnisk mångfald som svårhanterlig för kulturinstitutionerna. Oklarheter i kulturpolitiken, i den statliga styrningen, hålls fram som en av förklaringarna.

Få utrikes födda i studieförbundens kulturverksamheter

Andelen utrikes födda deltagare är betydligt mindre i studieförbundens estetiskt inriktade verksamheter än inom andra ämnesområden. Inom det estetiska området är 14 procent av cirkeldeltagarna och 9 procent av deltagarna i annan folkbildningsverksamhet utrikes födda, jämfört med 28 procent, respektive 18 procent i cirklar och annan folkbildningsverksamhet utan estetisk inriktning.

Inom musikområdet, framför allt inom den improvisatoriska musiken, är andelarna ännu lägre. I musikcirklarna generellt är 12 procent av deltagarna utrikes födda och i improvisatorisk musik 10 procent. I annan folkbildningsverksamhet med inriktning mot musik, inklusive improvisatorisk musik, är bara 8–9 procent av deltagarna utrikes födda.

⁷⁹ I undersökningen ingår deltagare i folkhögskolans estetiskt inriktade yrkesutbildningar på eftergymnasial nivå och särskilda kurser i estetiska ämnen höstterminerna 2005–2010.

⁸⁰ Resultaten bygger på enkätsvar från 57 procent av lärarna vid de estetiska utbildningarna.

⁸¹ Ansvarig för den senare rapporten är Kulturanalys Norden, som finansieras av Nordiska ministerrådet, med Myndigheten för kulturanalys som värdorganisation. Kulturanalys Norden har till uppgift att ta fram statistik och andra kunskapsunderlag som är av relevans för den nordiska kulturpolitiken.

⁸² *Kultur av vem?*, s. 5.

AKTUELL RAPPORT SOM BERÖR FOLKBILDNINGEN:

Segregation. En bild av läget i landets kommuner inför inrättandet av Delegationen mot segregation

Kommittén för inrättande av en delegation mot segregation har slutrapporterat sitt arbete och regeringen har beslutat att inrätta en ny myndighet, Delegationen mot segregation (Delmos), som ska stödja kunskapsuppbyggnad i syfte att öka effekten av insatserna mot segregation nationellt, regionalt och lokalt.

Kommittén för inrättande av en delegation mot segregation skriver bland annat i sin slutrapport om folkbildning som en strategi för att motverka segregation.

I rapporten *Cirkeldeltagare från andra länder* jämför författarna vilka ämnen som är mest populära bland utrikes och inrikes födda cirkeldeltagare. Statistiken visar på en uppdelning: Bland de deltagare som är födda i Sverige hör nio av de elva vanligaste ämnena hemma inom kultur-/hantverksområdet. I särklass störst är den improvisatoriska musiken, dvs. pop, rock, jazz, osv. Bland de cirkeldeltagare som kommer från andra länder är bilden i princip motsatt – bara ett av de elva vanligaste ämnena har kulturinriktning.

Liknande mönster framkommer vid en jämförelse mellan cirkeldeltagare i 61 av landets marginaliserade stadsdelar – som bland annat kännetecknas av att här bor jämförelsevis många som invandrat till Sverige från länder utanför Europa – och övriga deltagare. Inom samtliga kulturinriktade ämnesområden är andelen deltagare tydligt mindre i de marginaliserade områdena än på andra håll.

(Se tabellbilaga: *Tabell 21. Studieförbundens deltagare i estetiskt inriktad verksamhet jämfört med deltagare i övrig verksamhet 2017. Antal och andel (procent).*)

Få utrikes födda i folkhögskolornas kulturverksamheter

Även inom folkhögskolan finns skillnader mellan deltagare i estetiska verksamheter och andra. Inom särskild kurs är de här deltagarna tydligt yngre än deltagare i andra kursinriktningar, de har i allmänhet längre utbildning och andelen utrikes födda är jämförelsevis låg – 10 procent i estetiska verksamheter jämfört med 17 procent i övriga inriktningar.

I den tidigare refererade utvärderingen *Kulturell bildning i folkhögskolans regi: Deltagare och lärare på estetiska profilkurser* belyser folkhögskolans estetiskt inriktade särskilda kurser som förutsättningar för konstnärligt yrkesutövande. I rapporten konstaterar författarna att under 2015 var minst 90 procent av deltagarna i de här kurserna födda i Sverige.⁸³ Statistik från tidigare år visar att drygt hälften av deltagarna var 22 år eller yngre, att kvinnorna var i majoritet och att föräldrarnas utbildningsnivå var relativt hög, framför allt inom litteraturkurserna.

I utvärderingen uppmärksammas också lärarna inom de estetiskt inriktade kurserna. Av dessa var 94 procent uppväxta i Sverige, medan endast ca 1 procent hade vuxit upp i ett utomeuropeiskt land.⁸⁴

Mönstret med jämförelsevis få deltagare från andra länder återkommer i folkhögskolornas allmänna och korta kurser med estetisk inriktning.

(Se tabellbilaga: *Tabell 22. Folkhögskolans deltagare i kurser med estetisk inriktning jämfört med deltagare i övriga kurser höstterminen 2017. Antal och andel (procent).*)

Alternativa kulturinriktningar och nya aktörer

Studieförbundens kulturprogram når ut nytt och brett

Enligt utvärderingen *Kulturprogrammets betydelse för lokalsamhället* är studieförbundens utbud bredare än det kommunala kulturutbudet. Dels inkluderar kulturprogrammen (och studiecirkelarna) i högre grad amatörer, alternativa kulturinriktningar och alternativa scener, dels är ämnesinriktningen bred. Kulturprogrammen används jämförelsevis ofta för nya typer av evenemang, från musikfestivaler och lajv till sociala forum. Via kulturprogrammen etableras också samarbete med organisationer som är nya inom folkbildningssfären, som på det här sättet kan etablera sig i det civila samhället och nå ut med sin verksamhet.

Urbankultur inom studieförbunden

Flera av studieförbunden har etablerat samarbete med föreningar inom hiphop-rörelsen, som är förankrade

⁸³ Uppgift om födelseland saknas för 3 procent av deltagarna.

⁸⁴ Uppgifterna om lärarnas bakgrund är hämtade från en enkät som skickades till samtliga lärare inom folkhögskolans kulturinriktade kurser 2017, inom ramen för utvärderingen. Svarsfrekvensen var 57 procent.

i förorter och socioekonomiskt utsatta bostadsområden. Det är föreningar som kan bidra med ingångar för studieförbunden, som inte alltid är etablerade i de miljöer och bland de unga som hiphoprörelsen omfattar.

Folkbildningsrådet genomförde i december 2016 en fokusgruppsintervju med företrädare för olika studieförbund och föreningar som arbetar med urbankultur (hiphop), i första hand i landets förorter, men även på mindre orter utanför städerna.

Vid intervjun beskrevs hiphop som en modern folkrörelse som handlar om mer än dans, musik och graffiti. Hiphopen skapar ett kunskapssug, menade man, den ger allmänbildning. Det är slutsatser som bekräftas i forskning. I rapporten *Folkbildning som hiphop med implikationer på läs- och skrivfrämjande* visas hur deltagarna i studieförbundens hiphopverksamheter utvecklar ett nära förhållande framförallt till textskrivande, och att detta tycks få betydelse både för relationen till språk generellt och för deltagarens identitet. En slutsats är att hiphopen bidrar till att utveckla samhällsengagemang och därmed kan anses ha implikationer på demokrati, medborgerlig bildning och kanske även på folkhälsa.

Kulturens bildningsverksamhet når nya organisationer

Kulturens bildningsverksamhet (Kulturens) godkändes 2010 som statsbidragsberättigat studieförbund och är därmed det yngsta studieförbundet. I rapporten *Kulturens Bildningsverksamhet – Ett nytt studieförbunds väg in i folkbildningen* visar utvärderarna hur Kulturens i första hand fångar upp amatörkulturorganisationer som antingen inte varit nöjda med det stöd som de fått inom andra delar av folkbildningen, eller som inte tidigare haft med folkbildningen att göra.

I den bemärkelsen, genom att fungera som en kanal till folkbildningen för delar av det civila samhället som inte tidigare haft tillgång till det stöd och den utvecklingspotential som erbjuds här, bidrar Kulturens till att öka mångfalden inom folkbildningen.

Kultur i hela landet

Folkbildningens kultur är rikstäckande

Om filialerna räknas in, erbjuder folkhögskolorna kurser och kulturprogram på över 300 platser i landet – nästan överallt med kulturinslag som delar av verksamheten. Skolorna fungerar ofta som kulturcentra i lokalsamhället, samtidigt som de utbildar framtidens kulturpersoner och konstnärer.

Flest deltagare i folkhögskolans kulturprogram finns i landets tätorter, och flest deltagare i de långa

kurserna med estetisk inriktning finns i större städer och tätorter – alltså utanför storstadsområdena.

(Se tabellbilaga: *Tabell 23. Antal deltagare höstterminen 2017 i långa kurser med estetisk inriktning, samt 2017 i korta kurser med estetisk inriktning och kulturprogram. Per kommungrupp.*)

I förhållande till befolkningens storlek har de som bor i de kommuner som omger storstäderna och de större städerna en mer begränsad tillgång till studieförbundens kulturverksamheter än andra. Lägst var deltagandet i landets pendlingskommuner nära storstäderna, där 2 procent av befolkningen deltog i estetisk cirkel under året.

För många som bor i glesbygden är studieförbundens kultur en del av vardagen. Nästan 6 procent av invånarna i landets glesbygdskommuner deltog i en estetiskt inriktad studiecirkel under 2017, och 3 procent i annan folkbildningsverksamhet. Dessutom deltog var och en i genomsnitt i 2–3 kulturprogram.

(Se tabellbilaga: *Tabell 24. Unika deltagare i studiecirkelar och annan folkbildningsverksamhet med estetisk inriktning (konst, musik, media), samt deltagare i kulturprogram. Andel (procent) av befolkningen i olika kommungrupper 2017.*)

Lokal och regional samverkan – och finansiering

Kulturprogrammets lokala betydelse

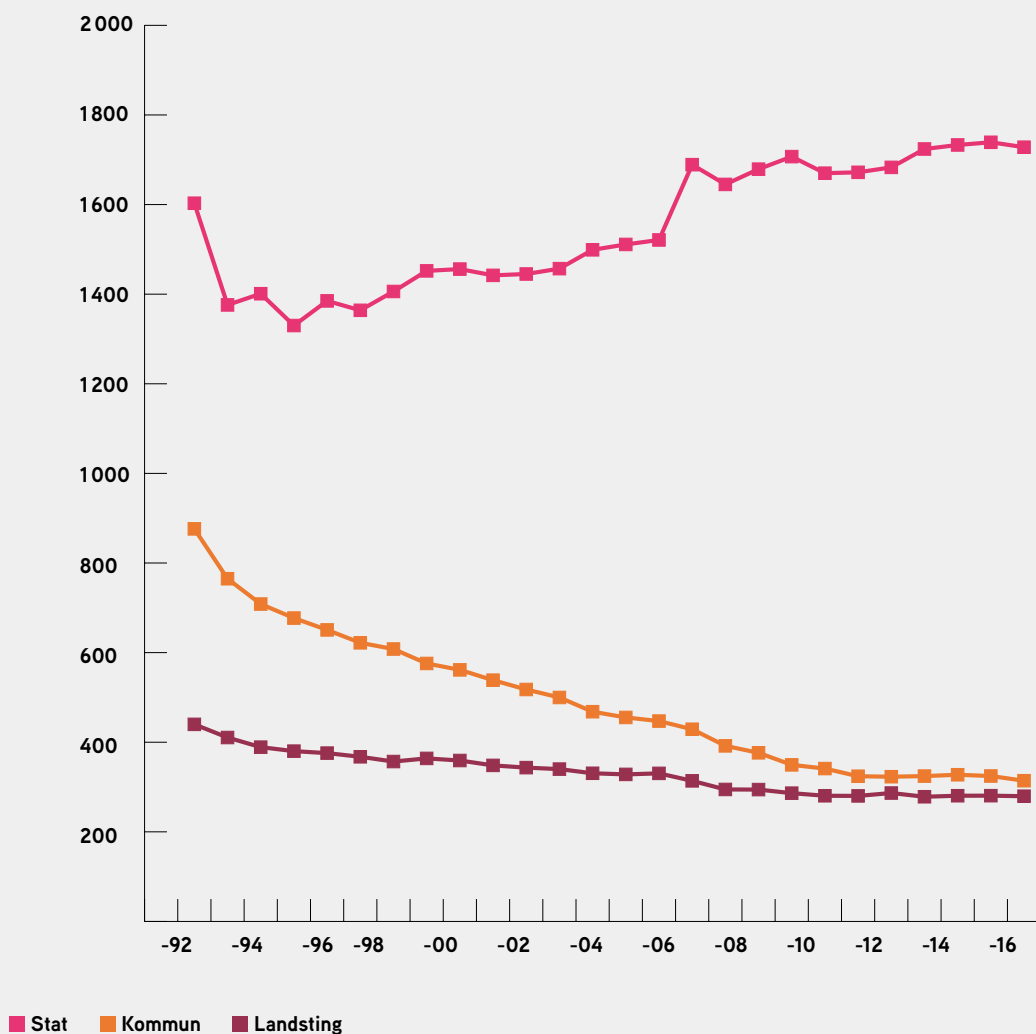
Att boendeort och kulturvanor hör samman visas i rapporten *Kulturvanor* från Myndigheten för kulturanalys. Mest kulturaktiva är invånare i storstäder och större orter. Rapporten bekräftar samtidigt att kulturaktiviteter som är lätt tillgängliga och kräver små resurser är jämnare fördelade i befolkningen. Här spelar boendeort och inkomst mindre roll.

I Folkbildningsrådets utvärdering *Kulturprogrammets betydelse för lokalsamhället* beskrivs studieförbundens kulturprogram som en lättillgänglig väg till både folkbildningen och kultursfären, bland annat eftersom de är jämförelsevis billiga – eller gratis – att delta i. Kulturprogrammen inriktas mot amatörkultur och mot grupper som inte i första hand nås av kommunernas kulturverksamhet: ungdomar, äldre, personer med invandrarbakgrund och boende i glesbygd.

Det finns en närhet mellan kulturprogrammen och kommunens invånare. Kulturprogrammen genomförs ofta i samverkan med föreningslivet eller tillsammans med kommunala verksamheter som t.ex. äldreboenden och ungdomsgårdar. Utvärderarna konstaterar att:

DIAGRAM 8.

Bidrag till studieförbunden från stat, kommuner och landsting/regioner 1992–2017. Prisomräknat. Miljoner kronor.

Studieförbunden rör sig bland folk och gör verksamhet i andras lokaler.

Utan studieförbundens kulturprogram skulle det inte finnas mycket kultur på många mindre orter. Åtminstone i de båda mindre kommuner som ingår i utvärderingen arbetar studieförbunden systematiskt för att nå ut inte bara till nya sociala grupper, utan även geografiskt – till befolkningen utanför centralorten.

Folkbildningen tar plats i de regionala kulturplanerna

Folkbildningsrådets rapport *Folkbildningen tar plats i de regionala kulturplanerna* visar att studieförbundens

och folkhögskolornas kulturinriktade verksamheter finns med i alla regionala kulturplaner 2017.⁸⁵

Den bild som ges av folkbildningen och dess betydelse är positiv. Fyra roller framhålls: folkbildningen

⁸⁵ Kultursamverkansmodellen, som infördes 2010, är en modell för fördelning av statliga medel till regional och lokal kulturverksamhet. Modellen innebär att landstingen/regionerna tillsammans med kommunerna och i samråd med civilsamhälle och kulturskapare tar fram regionala kulturplaner som sedan bildar underlag inför statens beslut om medfinansiering.

som samverkanspart; folkbildningen som infrastruktur och arrangör; folkbildningens fokus på deltagarnas eget kulturutövande, amatörkultur och deltagarkultur; folkhögskolornas estetiska utbildningar.

Rapporten visar också på den ambivalens som finns bland både regioner/landsting och bland studieförbund och folkhögskolor när det gäller folkbildningens plats i kulturplanerna: Samverkansmodellen förutsätter att landstingen och regionerna samråder även med det civila samhället, däremot ger den bara medel att fördela till lokala och regionala institutioner. Medel till det civila samhället, inklusive folkbildningen, beslutas i andra sammanhang. Studieförbund och folkhögskolor har å sin sida ett intresse av att synas och delta i det regionala kulturplanarbetet, samtidigt som de värnar sin oberoende ställning som folkbildningsaktörer och dessutom i första hand är verksamma lokalt – ute i kommunerna.⁸⁶

Mindre anslag från kommuner och landsting/regioner – mer från staten

Folkbildningens lokala kulturverksamheter vilar på samverkan med det civila samhället och kommunerna, och förutsättningarna bestäms inte minst av kommunernas ekonomiska stöd.

I Folkbildningsrådets rapport *Kommunernas och landstingens/regionernas bidrag till Studieförbund 2015–2017* visas hur den samlade offentliga finansieringen till studieförbundens folkbildningsverksamhet har förändrats mellan 1992 och 2017. Det statliga bidraget har ökat medan framför allt kommunernas bidrag har minskat. Av den totala finansieringen utgjorde statens andel 55 procent 1992. Denna andel har ökat till 74 procent 2017. Under samma period har kommunernas andel minskat från 30 till 14 procent och landstingens/regionernas från 15 till 12 procent.⁸⁷

Samverkansmodellen kan ha inneburit ett trendbrott i bidragsgivningen. Sedan 2011–2012, när modellen successivt infördes i landet, har både kommunernas och landstingens/regionernas bidrag hållits på en

i princip oförändrad nivå, efter att ha sjunkit stadigt i 20 års tid innan.

Eget deltagande och deltagarkultur

Att delta – inte bara titta på

Myndigheten för kulturanalys publicerade 2016 rapporten *Kulturvanor* (Rapport 2016:1). I rapporten visas ett starkt samband mellan utbildningsnivå och kulturvanor. Med högre utbildning följer i allmänhet fler kulturaktiviteter. Det finns också ett samband mellan ålder och kultur – ju äldre desto mindre ägnar man sig åt kultur.⁸⁸ Många av de deltagare som kommer till tals i Folkbildningsrådets utvärdering *Kulturprogrammets betydelse för deltagarna* är jämförelsevis gamla och har kort utbildning. De hör alltså till befolkningsgrupper som i andra sammanhang ägnar sig lite åt kultur. Det mönstret stämmer dock inte här.

Deltagarna framhåller att kulturprogrammen ger mer än kulturupplevelser, att deltagandet betyder mer än så. Det ger kunskap och nya perspektiv, skapar engagemang och påverkansmöjligheter, stärker självkänslan och inbjuder till kreativitet och eget skapande. Kulturprogrammets deltagare är oftare än övriga befolkningen aktiva i kulturlivet, föreningslivet och den politiska diskussionen. Då kulturprogrammen för det mesta anordnas i samverkan med föreningar eller i anslutning till cirkelverksamhet ges deltagarna möjligheter att arrangera och delta aktivt i kulturhändelser, på ett annat sätt än då kulturinstitutioner arrangerar framträdanden av professionella kulturarbetare.⁸⁹

Aktiv i kultur – aktiv i samhället

Av de som medverkade i studieförbundens kulturprogram 2017, dvs. de som framträdde inför andra, rapporterades 41 procent som yrkesverksamma konstnärer, övriga var semiprofessionella eller amatörer.⁹⁰

⁸⁶ Riksdagens kulturutskott genomförde 2015 en uppföljning av kultursamverkansmodellen. Rapporten *Är samverkan modellen? En uppföljning och utvärdering av Kultursamverkansmodellen* bekräftar att det har varit svårt att hitta folkbildningens och det övriga civilsamhällets roll i modellen, och att dialogen är under utveckling. Ett annat resultat är att dialogen har ökat, men inte samverkan. Landsting och regioner har ofta svårt att identifiera civilsamhällets företrädare på regional nivå.

⁸⁷ I rapporten redovisas faktiska bidrag till studieförbunden fram till och med 2016, och budgeterade bidrag för 2017.

⁸⁸ Rapporten bygger på data från SOM-institutet vid Göteborgs universitet samlade in 2014.

⁸⁹ Teatergrupper som träffas i en studiecirkel kan t.ex. sedan framträda i ett kulturprogram, musikgrupper som repeterar i cirkelform kan uppträda i ett senare kulturprogram, och studiecirkel kan behöva kompletteras med föreläsningar. Verksamheterna kompletterar varandra.

⁹⁰ I studieförbundens klassificering varierar gränserna för vem som inkluderas i konstnärsbegreppet. Uppgifterna ska därför betraktas som preliminära.

En slutsats som utvärderarna drar i den tidigare refererade rapporten *Kulturprogrammets betydelse för kulturutövarna* är att inom kulturprogrammen är de medverkandes personliga bildningsprocess minst lika viktig som slutprodukten – uppträdandet. För de som medverkar handlar kulturprogrammen inte bara om att stå på scen, utan lika mycket om processen fram till framträdandet. Det är en process som innehåller både konstnärligt och praktiskt arbete tillsammans med andra. Det här är enligt utvärderarna viktiga erfarenheter för medborgare i en demokrati.

De medverkande som ingick i utvärderingen visade sig också vara mer föreningsaktiva och mer aktiva kulturutövare än både kulturprogrammets deltagare och befolkningen i stort, och mer politiskt aktiva än befolkningen i allmänhet.

Folkbildningsrådet har bett Susanna Alakoski att skriva om kultursyftet:

”Kulturen är lika viktig som luften vi andas, den utvecklar demokratin och vår kunskap...”

MÅNGA AV SVERIGES namnkunniga författare, liksom jag själv, påbörjade sina författarskap på folkhögskolornas skrivarlinjer; Sara Stridsberg, Beate Grimsrud, Mirja Unge, Peter Fröberg Idling, Tom Malmquist, Andrzej Tichý, Ida Börjel... Hur vi läste noveller, poesi, skrev sagor. Hur vi i timmar diskuterade, hur lärarna hjälpte oss att vända och vrida på text. Ja, vi blev författare. Men vad har facebookvännerna för erfarenhet av kulturskolor, studieförbund, folkhögskolor? Vittnesmålen väller in när jag frågar. Rörd läser jag tråden.

Någon har dansat folkdans, en annan lär sig spela cello, får låna ett dyrt instrument i flera terminer. Många har deltagit i teaterverksamhet och fått uppträda på Folkets hus och andra scener. Andra har samarbetat kring stora föreställningar med 150 medverkande och 900 i publiken. En gick allmän linje, en läste Barn och Kultur, sedan konst, och arbetade en tid som frisör men avslutade sin karriär på ett boende för fysiskt handikappade. En trettonåring hälsar att lärarna på kulturskolan är glada och vill lära barnen spela, att det inte är snobbigt där och att barnen går där bara för att det är kul. Mina finska vänner påminner ödmjukt om att folkhögskolan nog är den enda högre skolformen som ger utbildningar på finska. En annan påminner om att många finska ungdomar, med hjälp av folkhögskolornas förberedande kurser klarade studenten. Många av oss som kom hit började ju på minus, men vi deltog i teater, skrev i elevtidningar, hungrade efter kunskap, träffade författare som Jan Fridegård och skrev våra första dikter, och vi kom att bli eldsjälar i vårt nya land inom vittskilda områden. Jag påminns också om att de flesta ideella föreningar samverkar med studieförbunden vilket betyder att många fler människor deltar i olika föreningsaktiviteter än som någonsin rapporteras.

Vi vet ju detta, men tänker vi på det?

Vi borde tänka på varenda en kortkurs som ges.

Varje distansutbildning.

Vi behöver tänka på glesbygden, där var och varannan går studiecirkel hela livet och ringarna på vattnet som sedan strör glitter över byn, bygden, staden.

Några lyfter fram den lite annorlunda pedagogiska formen som hjälper dem som inte klarar den traditio-

nella skolan. Ett vittne säger att åren på folkhögskola var livets bästa då hon läste in gymnasiet efter en tuff, trasig uppväxt. Lärarna såg individen, gav självförtroende, peppade att prestera, värme och gemenskap, skapande ämnen bidrog till läkningen, och hon lärde sig spela gitarr, skriva låtar, hon arbetar idag som socialsekreterare. Några påminner om hur alla åldrar möts, olika kulturer och borgarbarn och sossebarn i samma klasser och alla andra sorter. Andra påminner om att kulturen är lika viktig som luften vi andas, att den utvecklar demokratin och att kunskap är vårt bästa vapen mot intolerans och fake news, vilket får mig att med andan i halsen att tänka på bibliotekens omistliga nygamla roll i vårt ständigt rörliga samhälle.

Konstnären Gittan Jönsson meddelar att hon började med TBV kurser i krokiteckning, som gav schvung i tecknandet och seendet och ledde till Konstfack. En annan skriver att hon fick möjligheten att bli den hon var och använder orden *helande* och *verktyg*. Uppsamplingslinje för oss med dåliga betyg betyder en annan, en andra chans, och så Lenas pappa, svetsaren som lärde sig engelska för att kunna ta jobb i England.

Numera undervisar jag själv på folkhögskola som många andra tidigare elever gör.

Vi lärde oss för livet och vi vill så gärna bära stafett-pinnen vidare.

Susanna Alakoski

ELISABETH OHLSON WALLIN

Susanna Alakoski gjorde författardebut 2006 med romanen *Svinalängorna*, som belönades med Augustpriset och blev både pjäs och film. Hon har skrivit flera böcker och varit redaktör för ett flertal uppmärksammade antologier. Susanna Alakoski håller även sommarkurser i litterär gestaltning på Skurups folkhögskola.

Tabellbilaga

Tabell 1. Folkhögskolornas och studieförbundens deltagare 2015–2017. Per verksamhetsform och kursstyp. Antal.	58
Tabell 2. Deltagare i folkhögskolans långa kurser höstterminen 2017. Kön, ålder och utrikes/inrikes födda. Andel (procent).	58
Tabell 3. Deltagare i studiecirkel 2017. Kön, ålder och utrikes/inrikes födda. Andel (procent).	59
Tabell 4. Andel (procent) inrikes födda och utrikes födda deltagare i studieförbundens studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet 2017, samt i folkhögskolornas långa kurser höstterminen 2017.	59
Tabell 5. Vanligaste ämnesval i studiecirkel inom olika deltagargrupper. SUN-nivå 4. Andel (procent)....	60
Tabell 6. Största och minsta andel (procent) av specificerade deltagargrupper vid folkhögskolor höstterminen 2017 och studieförbunden 2017, samt median. Per verksamhetsform och kursstyp.	61
Tabell 7. Deltagare i långa kurser vid filial/huvudskola, respektive som bor/inte bor på internat vid internatfolkhögskolor, höstterminen 2017. Andel (procent).	62
Tabell 8. Deltagare i långa folkhögskolekurser höstterminen 2017 och cirkeldeltagare 2017, per kommungrupp. Antal och andel (promille) av befolkningen.	63
Tabell 9. Folkhögskolans deltagare i långa kurser höstterminen 2017. Jämförelse mellan kommungrupper. Andel (procent).....	64
Tabell 10. Cirkeldeltagare 2017. Jämförelse mellan kommungrupper. Andel (procent).	65
Tabell 11. Studieförbundens nya deltagare 2017. Jämförelse med återkommande deltagare. Andel (procent).	66
Tabell 12. Vardagssvenska och Svenska från dag ett. Studieförbundens och folkhögskolornas deltagare 2017. Antal.	67
Tabell 13. Deltagare i Etableringskurs på folkhögskola, samt deltagande folkhögskolor, 2014–2017. Antal och andel (procent).....	67

Tabell 14. Cirkeldeltagarnas utbildningsbakgrund 2017. Uppdelat efter kön och utrikes/inrikes födda deltagare. Andel (procent). 68

Tabell 15. Utbildningsbakgrund bland deltagare i folkhögskolornas långa kurser höstterminen 2017. Uppdelat efter kön och utrikes/inrikes födda deltagare. Andel (procent). 68

Tabell 16. Deltagare med grundläggande behörighet från folkhögskola som antogs till högskola höstterminerna 2017, 2016 och 2015. Antal och andel (procent). 69

Tabell 17. Studiemotiverande folkhögskolekurs 2010–2017: Folkhögskolor, deltagare, samt deltagare som gått vidare till fortsatta studier eller arbete. Antal och andel (procent). 70

Tabell 18. Studieförbundens kulturprogram 2017, 2016, 2015 och 2000. Arrangemang och deltagare. Antal och andel (procent). 71

Tabell 19. Studieförbundens musikcirkclar 2015–2017. Studietimmar och deltagare. Antal och andel (procent). 71

Tabell 20. Folkhögskolans kurser med musikinriktning. Deltagarveckor (helår) och deltagare höstterminen 2017. Antal och andel (procent). 71

Tabell 21. Studieförbundens deltagare i estetiskt inriktad verksamhet jämfört med deltagare i övrig verksamhet 2017. Antal och andel (procent). 72

Tabell 22. Folkhögskolans deltagare i kurser med estetisk inriktning jämfört med deltagare i övriga kurser höstterminen 2017. Antal och andel (procent). 72

Tabell 23. Antal deltagare höstterminen 2017 i långa kurser med estetisk inriktning samt 2017 i korta kurser med estetisk inriktning och i kulturprogram. Per kommungrupp. 73

Tabell 24. Unika deltagare i studiecirkclar och annan folkbildningsverksamhet med estetisk inriktning (konst, musik, media), samt deltagare i kulturprogram. Andel (procent) av befolkningen i olika kommungrupper 2017. 73

TABELL 1.

Folkhögskolornas och studieförbundens deltagare 2015–2017. Per verksamhetsform och kursstyp. Antal.*

	2017	2016	2015
Folkhögskola			
Allmän kurs (ht)	13 075	12 860	12 080
Särskild kurs (ht)	18 589	19 180	16 030
Korta kurser	62 927	71 879	73 009
Öppen folkbildning	8 516	17 873	15 603
Kulturprogram	234 101	209 130	201 140
Studieförbund			
Studiecirkel, deltagare	1 705 500	1 664 000	1 682 000
Studiecirkel, unika personer	637 113	624 111	628 308
Annan folkbildningsverksamhet, deltagare	872 200	804 100	738 600
Annan folkbildningsverksamhet, unika personer	462 694	434 154	398 874
Kulturprogram, deltagare	19 799 200	19 962 500	19 901 000

* Antal folkhögskoledeltagare hämtas när uppgifter finns ur Deltagarstatistik. Vid grupperade uttag ur Deltagarstatistik sker bortfall som till exempel kan bero på att deltagare saknar uppgift om kön, ålder eller utbildningsbakgrund. Detta orsakar variationer vid uppgift om antal deltagare i jämförelse mellan olika tabeller.

TABELL 2.

Deltagare i folkhögskolans långa kurser höstterminen 2017. Kön, ålder och utrikes/inrikes födda. Andel (procent).

	18–19 ÅR	20–24 ÅR	25–44 ÅR	45–64 ÅR	65– ÅR	TOTALT	ANTAL
Allmän kurs							
Inrikes födda män	11	56	29	2	2	100	3 618
Inrikes födda kvinnor	16	48	28	3	5	100	3 649
Utrikes födda män	11	46	34	8	0	100	2 162
Utrikes födda kvinnor	5	23	57	14	1	100	3 263
Deltagare totalt	11	44	37	7	2	100	12 692
Särskild kurs							
Inrikes födda män	8	35	37	11	9	100	5 145
Inrikes födda kvinnor	6	25	33	18	18	100	10 233
Utrikes födda män	4	18	55	18	5	100	1 173
Utrikes födda kvinnor	3	24	47	27	9	100	1 505
Deltagare totalt	6	27	37	7	2	100	18 056

TABELL 3.**Deltagare i studiecirkel 2017. Kön, ålder och utrikes/inrikes födda. Andel (procent).**

	13–19 ÅR	20–24 ÅR	25–44 ÅR	45–64 ÅR	65 ÅR–	TOTALT
Inrikes födda kvinnor	8	4	17	24	47	100
Inrikes födda män	9	7	25	22	36	100
Utrikes födda kvinnor	8	6	35	28	22	100
Utrikes födda män	11	9	41	26	13	100

TABELL 4.**Andel (procent) inrikes födda och utrikes födda deltagare i studieförbundens studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet 2017, samt i folkhögskolornas långa kurser höstterminen 2017.**

	INRIKES FÖDDA	UTRIKES FÖDDA	TOTALT	ANTAL DELTAGARE
Studieförbund				
Studiecirkel	80	20	100	637 110
Annan folkbildningsverksamhet	86	14	100	462 700
Folkhögskola				
Allmän kurs	57	43	100	12 692
Särskild kurs	85	15	100	18 056

TABELL 5.**Vanligaste ämnesval i studiecirkel inom olika deltagargrupper. SUN-nivå 4. Andel (procent).**

GRUPP	ÄMNE	ANDEL AV GRUPP
Kvinnor	Vävning	99
	Övrig textilslöjd	97
	Skönlitteratur och svenska	87
Män	Improvisatorisk musik (rock, jazz etc)	83
	Träslöjd	79
	Musik (för scenframställning)	72
<25 år	Modersmål andra än svenska	40
	Arrangörsskap (Turism, resor och fritid)	36
	Annan utbildning i religion	34
>64 år	Skönlitteratur och svenska	79
	Vävning	76
	Träslöjd	69
Ej 3-årigt gymnasium	Övrig textilslöjd	58
	Hälso- och sjukvård, allmän inriktning	58
	Historia	54
Eftergymnasial utbildning	Måleri	51
	Instrumentalmusik - ensemble	49
	Film-, radio- och TV-produktion	49
Inrikes födda	Husdjursskötsel	95
	Vävning	94
	Instrumentalmusik - ensemble	91
Utrikes födda	Svenska som främmande språk	89
	Modersmål andra än svenska	83
	Svenska	71

TABELL 6.

Största och minsta andel (procent) av specificerade deltagargrupper vid folkhögskolor höstterminen 2017 och studieförbunden 2017, samt median. Per verksamhetsform och kursstyp.

					ÅLDERSGRUPP		UTBILDNINGS- BAKGRUND	
					<25 ÅR	>64 ÅR	<3- ÅRIGT GYM	>3- ÅRIGT GYM
		KVINNOR	MÄN	FUNKTIONS- NEDSÄTTNING	UTRIKES FÖDDA			
Folkhögskolor								
Allmän kurs	13 359							
Min		16	3	0	0	0	32	1
Max		97	84	97	100	94	96	55
Median		53	47	37	39	56	73	9
Särskild kurs	19 188							
Min		18	0	0	0	0	3	4
Max		100	82	100	100	88	96	75
Median		65	35	16	12	33	26	35
Studieförbund								
Studiecirkel	637 113							
Min		46	33	0	9	7	17	24
Max		67	54	17	82	41	61	67
Median		60	40	3	19	16	36	45
Annan folkbildnings- verksamhet	462 694							
Min		51	27	0	7	15	14	32
Max		73	49	10	74	64	54	70
Median		63	37	1	14	35	28	51

TABELL 7.

Deltagare i långa kurser vid filial/huvudskola, respektive som bor/inte bor på internat vid internatfolkhögskolor, höstterminen 2017. Andel (procent).* **

	FILIAL	HUVUDSKOLA	EXTERNAT	INTERNATBOENDE
Allmän kurs				
Kvinnor	61	54	59	45
Män	39	46	41	55
Utrikes födda	50	41	49	29
<3-årigt gymnasium	89	90	90	89
Gymnasial utbildning 3 år	8	7	7	9
Eftergymnasial utbildning	3	2	3	1
Funktionsnedsättning	26	33	44	26
Särskild kurs				
Kvinnor	67	65	68	58
Män	33	35	32	42
Utrikes födda	14	11	12	9
<3-årigt gymnasium	20	23	26	16
Gymnasial utbildning 3 år	58	56	51	68
Eftergymnasial utbildning	22	21	24	14
Funktionsnedsättning	9	13	18	10

* I urvalet ingår de 50 folkhögskolor som har filialer.

** I urvalet ingår de 96 skolor som under 2017 rapporterat internatdeltagare i lång kurs.

TABELL 8.
Deltagare i långa folkhögskolekurser höstterminen 2017 och cirkeldeltagare 2017, per kommungrupp. Antal och andel (procent) av befolkningen.

KOMMUNGRUPP	ALLMÄN KURS				SÄRSKILD KURS				STUDIECIRKLAR	
	BEFOLKNING 18 ÅR OCH ÄLDRE		ANDEL AV BEFOLKNING 18 ÅR OCH ÄLDRE		DELTAGARE		ANDEL AV BEFOLKNING 18 ÅR OCH ÄLDRE		BEFOLKNING 13 ÅR OCH ÄLDRE	
Storstad	1 477 217	3 008	0,20	0,16	2 386	0,16	1 563 384	106 671	6,8	
Pendlingskommun nära storstad	1 425 322	1 631	0,11	0,18	2 595	0,18	1 541 162	78 916	5,1	
Större stad	1 892 978	3 094	0,16	0,18	3 319	0,18	2 023 077	158 030	7,8	
Pendlingskommun nära större stad	658 876	888	0,13	0,24	1 582	0,24	708 691	50 985	7,2	
Läggpendlingskommun nära större stad	501 993	808	0,16	0,31	1 542	0,31	537 712	46 569	8,7	
Mindre stad/tätort	1 035 279	1 655	0,16	0,34	3 520	0,34	1 107 266	92 229	8,3	
Pendlingskommun nära mindre stad/tätort	480 822	1 108	0,23	0,33	1 592	0,33	514 449	46 685	9,1	
Landsbygdskommun	403 020	810	0,20	0,38	1 534	0,38	430 519	45 519	10,6	
Landsbygdskommun med besöksnäring	123 137	357	0,29	0,76	933	0,76	130 866	10 950	8,4	
Riket	7 998 644	13 359	0,17	0,24	19 003	0,24	8 557 126	636 554	7,4	

TABELL 9. Folkhögskolans deltagare i långa kurser höstterminen 2017. Jämförelse mellan kommungrupper. Andel (procent).

	BEFOLKNING >17 ÅR	ANTAL DELTAGARE	KVINNOR	MÄN	UTRIKES FÖDDA	<25 ÅR	25–44 ÅR	>44 ÅR
Allmän kurs								
Storstad	1 477 217	3 008	63	37	54	39	48	13
Pendlingskommun nära storstad	1 425 322	1 631	51	49	42	61	35	4
Större stad	1 892 978	3 094	56	44	45	55	38	7
Pendlingskommun nära större stad	658 876	888	46	54	32	63	33	4
Läggpendlingskommun nära större stad	501 993	808	50	50	32	64	31	5
Mindre stad/tätort	1 035 279	1 655	49	51	38	55	37	8
Pendlingskommun nära mindre stad/tätort	480 822	1 108	55	45	30	58	30	12
Landsbygdskommun	403 020	810	51	49	41	56	38	6
Landsbygdskommun med besöksnäring	123 137	357	51	49	29	57	37	6
Totalt	7 998 644	13 359	54	46	42	54	38	8
Särskild kurs								
Storstad	1 477 217	2 386	67	33	16	24	40	36
Pendlingskommun nära storstad	1 425 322	2 595	63	37	14	35	40	25
Större stad	1 892 978	3 319	64	36	16	33	43	24
Pendlingskommun nära större stad	658 876	1 582	65	35	4	38	39	23
Läggpendlingskommun nära större stad	501 993	1 542	64	36	6	33	40	27
Mindre stad/tätort	1 035 279	3 520	64	36	9	28	34	38
Pendlingskommun nära mindre stad/tätort	480 822	1 592	69	31	11	38	31	31
Landsbygdskommun	403 020	1 534	65	35	10	31	41	28
Landsbygdskommun med besöksnäring	123 137	933	66	34	5	30	46	24
Totalt	7 998 644	19 003	65	35	11	32	39	29

TABELL 10.
Cirkeldeltagare 2017. Jämförelse mellan kommungrupper. Andel (procent).*

KOMMUNGRUPP	ANTAL DELTAGARE	KVINNOR	UTRIKES FÖDDA	-24 ÅR	25-44 ÅR	45-65 ÅR	65 ÅR-	<3-ÅRIGT GYM	3-ÅRIGT GYM	EFTER- GYM UTB.
Storstad	136 825	59	33	11	28	15	17	26	16	51
Pendlingskommun nära storstad	59 714	65	18	9	15	19	42	38	15	40
Större stad	181 874	61	23	12	24	18	30	33	16	44
Pendlingskommun nära större stad	46 150	66	13	6	12	21	49	48	14	32
Lågpendlingskommun nära större stad	47 737	63	16	7	14	20	46	49	15	29
Mindre stad/tätort	104 094	62	11	13	18	21	40	41	16	35
Pendlingskommun nära mindre stad/tätort	46 376	65	14	9	12	21	46	49	14	29
Landsbygdskommun	49 610	65	12	8	15	23	43	49	16	28
Landsbygdskommun med besöksnäring	11 158	66	7	10	15	23	48	46	16	32

* Cirka 7 procent av deltagarna saknas i Utbildningsregistret och presenteras inte i tabellen.

TABELL 11.
Studieförbundens nya deltagare 2017. Jämförelse med återkommande deltagare. Andel (procent).

	NYA CIRKEL- DELTAGARE *	ÅTERKOMMANDE CIRKELDELTAGARE **	NYA DELTAGARE I ANNAN FOLK- BILDNINGSVERSAMHET	ÅTERKOMMANDE DELTAGARE I ANNAN FOLKBILDNINGSVERSAMHET
Antal	161 188	537 568	156 951	336 547
Andel	23	77	32	68
Män	42	37	39	32
Kvinnor	58	63	61	68
13–19 år	12	7	10	9
20–24 år	9	5	6	4
25–44 år	32	21	25	18
45–64 år	26	24	22	25
>64 år	21	43	13	31
Förgymnasial utbildning	19	20	14	14
2-årigt gymnasium	18	22	18	19
3-årigt gymnasium	20	16	23	17
Eftergymnasial utbildning	42	42	45	50
Utrikes födda	27	18	18	12
Inrikes födda	73	82	82	88
Storstad	23	18	20	15
Pendlingskommun nära storstad	8	9	8	9
Större stad	26	26	31	31
Pendlingskommun nära större stad	6	7	6	7
Lågpendlingskommun nära större stad	6	8	5	7
Mindre stad/tätort	15	15	15	16
Pendlingskommun nära mindre stad/tätort	7	7	6	6
Landsbygdskommun	7	8	7	7
Landsbygdskommun med besöksnäring	2	2	2	2

* Med nya deltagare avses deltagare 2017 som inte deltog under perioden 2014–2016.

** Med återkommande deltagare avses deltagare 2017, som även deltagit någon gång under perioden 2014–2016.

TABELL 12.**Vardagssvenska och Svenska från dag ett. Studieförbundens och folkhögskolornas deltagare 2017. Antal.**

KATEGORI	VARDAGSSVENSKA	STUDIEFÖRBUND SVENSKA FRÅN DAG ETT	FOLKHÖGSKOLA SVENSKA FRÅN DAG ETT*
Antal unika deltagare. Varje person räknas endast en gång.**	19 720	28 594	2 665
Summan av antal unika personer i samtliga studieförbundens verksamhet, både unika deltagare i verksamhetsformerna studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet.	23 368	39 012	
Totalt antal kursdeltagare i all verksamhet oavsett studieförbund och kommun eller om deltagare gått flera kurser hos samma studieförbund.	32 465	78 574	

* Antal deltagare vid folkhögskola baseras på de tillfälliga personnummer som skolorna tilldelar deltagare vid registrering i verksamhetsrapporteringsystemet. Det kan finnas enstaka personer som deltagit i mer än en folkhögskolas verksamhet och då registrerats med olika personnummer.

** Unika deltagare har med säkerhet bara kunnat räknas på varje verksamhetstyp för sig. Individer kan därför ha deltagit i både Svenska från dag ett, Vardagssvenska eller Svenska från dag ett vid folkhögskola.

TABELL 13.**Deltagare i Etableringskurs på folkhögskola, samt deltagande folkhögskolor, 2014–2017. Antal och andel (procent).***

ÅR	ANDEL KVINNOR	ANDEL MÄN	TOTALT ANTAL DELTAGARE	ANTAL FOLKHÖGSKOLOR
2017	46	54	5 352	112
2016	45	55	3 476	106
2015	47	53	2 054	91
2014	51	49	1 089	66

* Avser deltagare, ej unika personer.

TABELL 14.

Cirkeldeltagarnas utbildningsbakgrund 2017. Uppdelat efter kön och utrikes/inrikes födda deltagare. Andel (procent).

KÖN	FÖRGYMNASIAL UTBILDNING	GYMNASIAL UTBILDNING HÖGST 2 ÅR	GYMNASIAL UTBILDNING 3 ÅR	EFTER- GYMNASIAL UTBILDNING	TOTALT
Inrikes födda kvinnor	16	23	15	46	100
Inrikes födda män	18	18	24	40	100
Utrikes födda kvinnor	30	19	12	39	100
Utrikes födda män	31	19	15	35	100
Antal	125 869	135 412	111 437	273 663	646 381

TABELL 15.

Utbildningsbakgrund bland deltagare i folkhögskolornas långa kurser höstterminen 2017. Uppdelat efter kön och utrikes/inrikes födda deltagare. Andel (procent).

	FÖRGYMNASIAL UTBILDNING	GYMNASIAL UTBILDNING HÖGST 2 ÅR	GYMNASIAL UTBILDNING 3 ÅR	EFTER- GYMNASIAL UTBILDNING	TOTAL ANDEL	ANTAL DELTAGARE
Allmän kurs						
Inrikes födda män	60	14	24	2	100	3 500
Inrikes födda kvinnor	59	14	22	5	100	3 532
Utrikes födda män	55	18	12	16	101	1 719
Utrikes födda kvinnor	54	17	11	18	100	2 898
Totalt allmän kurs	58	15	18	9	100	11 649
Särskild kurs						
Inrikes födda män	17	9	48	26	100	5 037
Inrikes födda kvinnor	12	11	37	40	100	10 133
Utrikes födda män	19	17	28	36	100	1 069
Utrikes födda kvinnor	22	14	22	42	100	1 402
Totalt särskild kurs	15	11	39	35	100	17 641

TABELL 16.

Deltagare med grundläggande behörighet från folkhögskola som antogs till högskola höstterminerna 2017, 2016 och 2015. Antal och andel (procent).*

	2017		2016		2015	
	ANTAL	ANDEL	ANTAL	ANDEL	ANTAL	ANDEL
Behöriga sökande fhsk	5 455		5 585		5 828	100
Antagna totalt	3 251	60	3 299	59	3 693	63
<i>Varav urvalsgrupp gymnasie-/komvuxbetyg</i>	147	5	168	5	164	4
<i>Varav urvalsgrupp behörighetsintyg från folkhögskola</i>	1 594	49	1 569	48	1 920	52
<i>Varav urvalsgrupp högskoleprovet</i>	767	24	835	25	951	26
<i>Varav övriga urvalsgrupper</i>	743	23	727	22	658	18

* Uppgifter från Universitets- och högskolerådet.

TABELL 17.

Studiemotiverande folkhögskolekurs 2010–2017: Folkhögskolor, deltagare, samt deltagare som gått vidare till fortsatta studier eller arbete. Antal och andel (procent).

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Antal fsk	95	80	106	121	117	109	96	95
Antal deltagare*	2 073	2 384	3 888	5 167	4 706	3 543	3 290	3 829
Andel deltagare 24 år och yngre	100	100	100	84	83	83	72	49
Varav andel kvinnor	42	44	42	39	39	40	39	40
Varav andel män	58	56	58	61	61	60	61	60
<i>Varav andel deltagare året enligt tabellen som har studerat vidare på allmänkurs (AK) respektive särskild kurs (SK) på folkhögskola fram till och med december året därpå**</i>				AK 34 SK 2	AK 41 SK 2	AK 35 SK 2	AK 40 SK 3	
Andel deltagare 25 år och äldre				16	17	17	28	51
Varav andel kvinnor				52	48	54	50	56
Varav andel män				48	52	46	50	44
<i>Varav andel deltagare året enligt tabellen som har studerat vidare på allmänkurs (AK) respektive särskild kurs (SK) på folkhögskola fram till och med december året därpå</i>				AK 20 SK 1	AK 25 SK 3	AK 38 SK 3	AK 25 SK 3	
Andel utrikes födda deltagare	7	13	13	18	17	20	30	53
Andel deltagare som fått arbete inom 6 månader efter avslutad kurs***	17	17	14	17	16	16	14	15

* Avser deltagare, ej unika personer.

** Utöver dessa finns även deltagare som gått vidare till Komvux och SFI.

*** Uppgifter från Arbetsförmedlingen. Övriga uppgifter i tabellen kommer från SCB.

TABELL 18.

Studieförbundens kulturprogram 2017, 2016, 2015 och 2000. Arrangemang och deltagare. Antal och andel (procent).

	2017	2016	2015	2000
Antal kulturprogram	376 506	375 241	371 477	210 676
Andel kulturprogram av samtliga arrangemang	53	53	53	36
Antal deltagare	19 799 200	19 962 525	19 900 975	16 785 400
Antal deltagare per kulturprogram	53	53	54	80

TABELL 19.

Studieförbundens musikcirklar 2015–2017. Studietimmar och deltagare. Antal och andel (procent).

	2017	2016	2015
Antal studietimmar totalt	13 331 127	12 856 215	12 894 180
Antal studietimmar, musikcirklar	5 189 983	5 082 683	5 026 814
<i>varav antal studietimmar improvisatorisk musik</i>	3 220 924	3 128 304	3 066 619
Andel studietimmar i musikcirklar, av alla studietimmar	39	40	39
<i>varav studietimmar improvisatorisk musik av alla studietimmar</i>	24	24	24
Antal cirkeldeltagare totalt	1 705 511	1 664 037	1 682 017
Antal deltagare, musikcirklar	408 835	406 427	409 831
<i>varav antal deltagare, improvisatorisk musik</i>	198 287	193 304	192 520
Andel deltagare i musikcirklar, av alla deltagare	24	24	24
<i>varav andel deltagare i improvisatorisk musik av alla deltagare</i>	12	12	11

TABELL 20.

Folkhögskolans kurser med musikinriktning. Deltagarveckor (helår) och deltagare höstterminen 2017. Antal och andel (procent).

	DELTAGARVECKOR		DELTAGARE I KURSER MED MUSIKINRIKTNING			
	TOTALT	MUSIK	ANTAL	ANDEL KVINNOR	ANDEL MÄN	ANDEL AV SAMTLIGA DELTAGARE
Allmän kurs	468 301	316	8	33	67	0,1
Särskild kurs	511 948	78 297	2 521	48	52	13,1
Korta kurser	53 964	6 031	6 244	64	36	8,2
Totalt	1 034 213	84 644	8 773			

TABELL 21.

Studieförbundens deltagare i estetiskt inriktad verksamhet jämfört med deltagare i övrig verksamhet 2017. Antal och andel (procent).*

	STUDIECIRKLAR		ANNAN FOLKBILDNINGSVERKSAMHET	
	ESTETISK INRIKTNING	ÖVRIGA INRIKTNINGAR	ESTETISK INRIKTNING	ÖVRIGA INRIKTNINGAR
Antal deltagare	324 098	482 296	233 385	315 345
Kvinnor	63	62	73	60
Män	37	38	27	40
Utrikes födda	14	28	9	18
Inrikes födda	86	72	91	82
<25 år	13	14	32	29
25–64 år	49	45	42	46
>64 år	39	40	26	25
Ej 3-årigt gymnasium	36	39	21	25
3-årigt gymnasium	17	16	11	14
Eftergymnasial utbildning	41	38	41	36

* Cirka 7 procent av deltagarna saknas i Utbildningsregistret och presenteras inte i tabellen.

TABELL 22.

Folkhögskolans deltagare i kurser med estetisk inriktning jämfört med deltagare i övriga kurser höstterminen 2017. Antal och andel (procent).

	ALLMÄN KURS		SÄRSKILD KURS		KORT KURS	
	ESTETISK INRIKTNING	ÖVRIGA INRIKTNINGAR	ESTETISK INRIKTNING	ÖVRIGA INRIKTNINGAR	ESTETISK INRIKTNING	ÖVRIGA INRIKTNINGAR
Antal deltagare	17	12 675	6 420	11 636	7 505	30 474
Kvinnor	35	55	65	65	71	58
Män	65	46	36	35	29	42
Utrikes födda	29	43	10	17	2	2
Inrikes födda	71	57	90	83	98	98
<25 år	65	59	51	30	15	18
25–45 år	29	33	27	38	20	29
>45 år	6	8	22	32	65	53
Ej 3-årigt gymnasium	63	73	23	27	-	-
3-årigt gymnasium	31	18	43	37	-	-
Eftergymnasial utbildning	6	9	35	36	-	-

TABELL 23.

Antal deltagare höstterminen 2017 i långa kurser med estetisk inriktning samt 2017 i korta kurser med estetisk inriktning och i kulturprogram. Per kommungrupp.

KOMMUNGRUPP	ALLMÄN KURS	SÄRSKILD KURS	KORTA KURSER	KULTUR- PROGRAM	TOTALT
Storstad		640	220	8 013	8 873
Pendlingskommun nära storstad		894	545	18 324	19 763
Större stad		1 100	629	17 720	19 449
Pendlingskommun nära större stad		430	920	15 963	17 313
Lågpendlingskommun nära större stad		698	1 207	42 188	44 093
Mindre stad/tätort		1 434	1 783	89 416	92 633
Pendlingskommun nära mindre stad/tätort		519	566	22 652	23 737
Landsbygdskommun	9	523	902	8 931	10 356
Landsbygdskommun med besöksnäring	9	487	733	10 894	12 114
Totalt	18	6 725	7 505	234 101	248 331

TABELL 24.

Unika deltagare i studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet med estetisk inriktning (konst, musik, media), samt deltagare i kulturprogram. Andel (procent) av befolkningen i olika kommungrupper 2017.

KOMMUNGRUPP	STUDIECIRKEL	ANNAN FOLKBILDNINGSVERSAMHET	KULTURPROGRAM
	PROCENT AV BEFOLKNING 13 ÅR OCH ÄLDRE	PROCENT AV BEFOLKNING 13 ÅR OCH ÄLDRE	PROCENT AV BEFOLKNINGEN ALLA ÅLDRAR
Storstad	4,4	2,5	120
Pendlingskommun nära storstad	2,0	1,3	92
Större stad	4,5	3,2	167
Pendlingskommun nära större stad	3,1	1,8	140
Lågpendlingskommun nära större stad	4,2	2,2	195
Mindre stad/tätort	4,4	2,7	198
Pendlingskommun nära mindre stad/tätort	3,9	2,4	237
Landsbygdskommun	5,6	2,8	233
Landsbygdskommun med besöksnäring	3,9	2,6	252
Totalt	3,9	2,4	157

Referenser

- Agenda 2030-delegationen (2017). *I riktning mot en hållbar välfärd. Agenda 2030-delegationens nulägesbeskrivning och förslag till handlingsplan för genomförandet av Agenda 2030 för hållbar utveckling*. Fi 2016:01.
- Amnå, E., Ekström, M. & Stattin, H. (2016). *Ungdomars politiska utveckling. Slutrapport från ett forskningsprogram*. RJ:s skriftserie 12. Riksbankens Jubileumsfond i samarbete med Makadam Förlag.
- Ersta Sköndal Högskola (2015). *Folk i rörelse – medborgerligt engagemang 1992–2014*. Institutionen för socialvetenskap. Ersta Sköndal högskolas arbetsrapportserie 85.
- Fejes, A., Olson, M., Rahm, L., Dahlstedt, M. & Sandberg, F. (2016). *Individualisation in Swedish Adult Education and the Shaping of Neo-Liberal Subjectivities*. In *Scandinavian Journal of Educational Research*. <http://dx.doi.org/10.1080/00313831.2016.1258666>
- Folkbildningsrådet (2011). *Folkhögskoledeltagarundersökning 2010. Folkbildning för alla?* Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2011.
- Folkbildningsrådet (2012). *Tradition, resurs eller nödvändighet? Om relationer mellan folkhögskolor och deras huvudmän*. Folkbildningsrådet utvärderar No 2 2012.
- Folkbildningsrådet (2013). *Att vara folkhögskollärare – förutsättningar, kompetensbehov och tidsanvändning*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2013.
- Folkbildningsrådet (2013). *Kulturprogrammets betydelse för lokalsamhället*. Folkbildningsrådet utvärderar No 2 2013.
- Folkbildningsrådet (2014). *Cirkeldeltagare efter 65 – livskvalitet och aktivt medborgarskap*. Folkbildningsrådet utvärderar No 3 2014.
- Folkbildningsrådet (2014). *Cirkelledare – folkbildningens fotfolk och drivkraft*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2014.
- Folkbildningsrådet (2014). *Kulturprogrammets betydelse för deltagarna*. Folkbildningsrådet utvärderar No 2 2014.
- Folkbildningsrådet (2014). *Kulturprogrammets betydelse för kulturutövarna*. Utvärdering 3 av studieförbundens kulturprogram. Folkbildningsrådet utvärderar No 4 2014.
- Folkbildningsrådet (2015). *Folkbildningen och Europeiska socialfonden – En kartläggning av folkhögskolornas och studieförbundens förutsättningar att genomföra ESF-projekt*.
- Folkbildningsrådet (2015). *Mer engagemang? – Folkbildningen i det svenska civilsamhället*. En rapport från Folkbildningsrådet.
- Folkbildningsrådet (2015). *Statsbidrag till studieförbund 2017. Villkor och fördelningskriterier*. Fastställ-

- da av Folkbildningsrådets styrelse 16 december 2015. Dnr 18, 2015, 092. Reviderade och kompletterade av Folkbildningsrådets styrelse 14 december 2016. Dnr 327, 2016, 092.
- Folkbildningsrådet (2015). *Steget vidare – undersökning bland folkhögskolans deltagare 2013*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2015.
- Folkbildningsrådet (2016). *Folkbildning med asylsökande – Studieförbundens särskilda insatser 2015*.
- Folkbildningsrådet (2016). *Handlingsplan för jämställdhetsintegrering. 2017–2018*.
- Folkbildningsrådet (2016). *Kulturens Bildningsverksamhet – Ett nytt studieförbunds väg in i folkbildningen*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2016.
- Folkbildningsrådet (2016). *Uppföljningsbesök – Folkhögskolor 2015–2016*.
- Folkbildningsrådet (2016). *Uppföljningsbesök – Studieförbund 2015–2016*.
- Folkbildningsrådet (2017). *Cirkeldeltagare från andra länder*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2017.
- Folkbildningsrådet (2017). *Etableringskurs på folkhögskola – Perspektiv på folkbildning som arbetsmarknadsåtgärd*.
- Folkbildningsrådet (2017). *Folkbildning med asylsökande 2016 – Svenska från dag 1 och Vardagssvenska vid studieförbund och folkhögskolor*.
- Folkbildningsrådet (2017). *Folk utanför folkbildningen – En studie om dem som inte deltar i studieförbundens verksamheter*.
- Folkbildningsrådet (2017). *Handlingsplan för ökad mångfald bland deltagarna i folkbildningens kulturverksamheter*. Dnr 402.2017.09.
- Folkbildningsrådet (2017). *På egna eller andras villkor? Folkbildningens medverkan i Europeiska socialfonden 2014–2020*.
- Folkbildningsrådet (2017). *Studiemotiverande folkhögskolekurs – Perspektiv på folkbildning som arbetsmarknadsåtgärd*.
- Folkbildningsrådet (2017). *Svenska för invandrare på folkhögskola – kartläggning för 2016 och 2017*.
- Folkbildningsrådet (2018). *Folkbildning med asylsökande 2017 – Svenska från dag ett och Vardagssvenska i studieförbund och folkhögskolor*. Preliminär version.
- Folkbildningsrådet (2018). *Folkbildningen tar plats i de regionala kulturplanerna. En kartläggning 2017*.
- Folkbildningsrådet (2018). *Folkhögskolans förstärkningsbidrag – En fördjupad analys 2017*.
- Folkbildningsrådet (2018). *Folkhögskolans pedagogiska personal – 2017*.
- Folkbildningsrådet (2018). *Folkhögskollärarnas arbets-situation*. Folkbildningsrådets återrapportering till regeringen 2017.
- Folkbildningsrådet (2018). *Kommunernas och landstingens/regionernas bidrag till Studieförbunden 2015–2017 – Tabellverk med kommentarer*.
- Folkbildningsrådet (2018). *Kulturell bildning i folkhögskolans regi. Deltagare och lärare på estetiska profilkurser* (arbets titel). Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2018. Publiceras i maj 2018.
- Folkbildningsrådet (2018). *Uppföljning av statsbidragsvillkor – Folkhögskolor 2017*.
- Folkbildningsrådet (2018). *Uppföljning av statsbidragsvillkor – Studieförbund 2017*.
- Folkbildningsrådet (2018). *Återrapportering Etableringskurs på folkhögskola 2017*. Dnr 90, 2018, 091.
- Folkbildningsrådet (2018). *Återrapportering Studiemotiverande folkhögskolekurs 2017*. Dnr 1, 2018, 091.
- Folkbildningsrådet (2018). *Återrapportering Yrkeskurser inom bristyrken 2017*. Dnr 86, 2018, 091.
- Kommittén för inrättande av en delegation mot segregation (2017). *Segregation. En bild av läget i landets kommuner inför inrättandet av Delegationen mot segregation*. Ku 2017:01.
- Kulturanalys Norden (2017). *Kultur med olika bakgrund. utländsk bakgrund bland anställda på statligt finansierade kulturinstitutioner I Norden*. Nordisk kulturfakta.
- Kulturanalys Norden (2017). *Vem får vara med? Perspektiv på inkludering och integration i kulturlivet i de Nordiska länderna*. Nordisk kulturfakta.
- Länsstyrelsen i Jönköpings län (2017). *Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 43 enligt regleringsbrevet för 2017*. 851-5335-2017.
- Myndigheten för kulturanalys (2015). *Kultur av vem? En undersökning av mångfald i den svenska kultursektorn*. Rapport 2015:2
- Myndigheten för kulturanalys (2016). *Kulturvanor*. Rapport 2016:1.
- Myndigheten för kulturanalys (2017). *Vilken mångfald? Kulturinstitutioners tolkningar av mångfaldsuppdraget*. Rapport 2017:3.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2017). *Utvecklingen av ideella föreningars villkor. Civila samhällets villkor 2016 med fokus på ideella föreningar i utsatta områden*.
- Nylander, E. et al (2014). *Olika tillsammans. En kartläggning av folkhögskolors lärmiljö för deltagare med funktionsnedsättning*. Linköpings universitet, institutionen för beteendevetenskap och lärande.
- OECD (2016). *Investing in Youth: Sweden*, OECD Publishing, Paris.
- Polisen (2017). *Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen*. Nationella operativa avdelningen, Underrättelseenheten.

- Prop. 2016/17:188. *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken.*
- Prop. 2017/18:17. *Politisk information i skolan.*
- Regeringen (2017). *Utbildning för nyanlända med kort utbildning – utveckling av kommunal vuxenutbildning.* Dnr U2017/02921/GV.
- Regeringskansliet (2015). *En nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020.*
- Riksdagens kulturutskott (2015). *Är samverkan modellen? En uppföljning och utvärdering av Kultursamverkansmodellen.* 2015/16: RFR4.
- SOU 2017:1. *För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd.* Slutbetänkande av Parlamentariska landsbygdskommittén.
- SOU 2017:9. *Det handlar om oss – unga som varken arbetar eller studerar.* Delbetänkande av Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar.
- SOU 2017:60. *Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik.* Delbetänkande av Utredningen om en stärkt minoritetspolitik.
- SOU 2017:82. *Vägledning för framtidens arbetsmarknad.* Delbetänkande av Arbetsmarknadsutredningen.
- SOU 2018:11. *Vårt gemensamma ansvar – för unga som varken arbetar eller studerar.* Slutbetänkande av Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten. *Årsredovisning 2011.*
- Statistiska Centralbyrån (2017). *Etablering på arbetsmarknaden och övergång till högskolestudier efter lång särskild kurs på folkhögskolan.* temarapport 2017:11 utbildning.
- Statskontoret (2016). *Folkbildningen. En utvärdering utifrån syftena med statsbidraget.* Delrapport.
- Svensk författningssamling 2015:218. *Förordning (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen.*
- Svensk författningssamling 2015:521. *Förordning (2015:521) om statsbidrag till särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare.*
- Svensk författningssamling 2015:545. *Förordning (2015:545) om referensram för kvalifikationer för livslångt lärande.*
- Söderman, J. (2016). *Folkbildning som hiphop med implikationer på läs- och skrivfrämjande.* På uppdrag av Region Skåne.
- Tillväxtverket (2016). *Regionala kompetensplattformar. En översikt av utvecklingsprojekten mellan 2013–2017.*

Publicerad av Folkbildningsrådet

OMSLAGSILLUSTRATION: Emma Hanquist

GRAFISK FORM: Pasadena Studio

TRYCKERI: Billes Tryckeri, 2018

ISBN: 978-91-88692-67-2

www.folkbildningsradet.se

Folkbildningsrådet
Box 38074
100 64 Stockholm
folkbildningsradet.se